

IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO za 2018. godinu

I UVOD

Pravni osnov za izradu godišnjih Izvještaja o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo sadržan je u članu 13 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 30/12 i 30/17), kojim je propisano da Agencija za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) priprema godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, koje usvaja Vlada Crne Gore, na predlog Savjeta Agencije.

Odredbom člana 13 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da godišnji izvještaj o radu Agencije sadrži naročito podatke o:

- 1) preduzetim mjerama u sprovođenju nadležnosti (o izdatim licencama, dozvolama, certifikatima, odobrenjima, uvjerenjima, saglasnostima i drugim aktima);
- 2) saradnji sa međunarodnim organizacijama i organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo;
- 3) vršenju inspeksijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima;
- 4) drugim pitanjima značajnim za rad Agencije.

U skladu sa članom 13 stav 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju regulisan je pravni položaj Agencije, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši prenešena javna ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja u skladu sa Zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi Crne Gore.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE

a) Nadležnost

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju uređeni su uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazdušnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, upravljanje vazdušnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj.

Istovremeno, odredbama ovog zakona propisani su pravni položaj, nadležnost i poslovanje Agencije.

Članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija izdaje certifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu, izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova, izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju, priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA Sporazuma (*European Common Aviation Area Agreement – Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja*), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom, vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima, vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom, sarađuje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo, i da vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Stavom 2 člana 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da se akti koje donosi Agencija u skladu sa Zakonom i akti radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Članom 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje sertifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Pored navedenih poslova, propisanih članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i druge poslove utvrđene Zakonom, i to: izdaje odobrenja za letenje stranim civilnim vazduhoplovima za letenje u crnogorskom vazdušnom prostoru, daje odobrenja za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, odobrava površine za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, daje odobrenja za održavanje vazduhoplovnih priredbi, daje saglasnost vazdušnom prevozniku na zaključivanje ugovora o zakupu vazduhoplova, odobrava operativne priručnike, odobrava listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, daje saglasnost na tehničku dokumentaciju za izgradnju, rekonstrukciju i označavanje aerodroma, operativnih površina i drugih objekata, daje posebno odobrenje prije početka izvođenja radova na aerodromu radi zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja i urednosti odvijanja prevoza u vazdušnom saobraćaju, izdaje prethodnu saglasnost za izgradnju i postavljanje vazduhoplovnih prepreka van područja aerodroma (područje sa ograničenom gradnjom) koji prelaze propisanu visinu, odobrava programe stručnog osposobljavanja za vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, imenuje ispitne komisije i instruktore-ispitivače sa liste ispitivača, utvrđuje listu ispitivača, obavlja poslove u vezi traganja i spašavanja vazduhoplova i druge poslove, propisane ovim zakonom, u vezi sa zaštitom sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazdušnog saobraćaja.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, saglasno članu 151 navedenog zakona, vrši Agencija, u skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaji i Zakona o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16).

U skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona, Agencija je u 2018. godini prioritetno realizovala svoje zakonom propisane obaveze i Programske aktivnosti za izvještajni period. Obavljanju poslova inspekcijskog i kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata dat je poseban prioritet. Stručno osposobljavanje zaposlenih za vršenje poslova inspekcijskog nadzora, kao poslova koji zahtijevaju posebna stručna znanja za vršenje inspekcijskog nadzora i preduzimanje zakonom propisanih mjera, vršeno je u kontinuitetu.

Polazeći od činjenice da inspekcijski poslovi obuhvataju i ovlašćenja za obavljanje inspekcijskih pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalaganje upravnih mjera, izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i

preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspekcijskom nadzoru i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG”, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14 i 43/17) i istovremeno zahtijevaju posebnu stručnost za obavljanje poslova inspekcijskog nadzora, Agencija je i u toku 2018. godine posebnu pažnju usmjeravala na edukovanje zaposlenih iz oblasti vođenja upravnog postupka, inspekcijskih nadzora i preduzimanja prekršajnih mjera.

Pored poslova propisanih Zakonom o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i poslove koji su joj utvrđeni u neadležnost odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 18 /11 i 46/14) u pogledu zaštite prava putnika i lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, u toku prevoza u vazdušnom saobraćaju.

Naime, u skladu sa članom 93 navedenog zakona, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta, putnik ostvaruje prava utvrđena ovim zakonom, na osnovu pisanog prigovora sa odgovarajućim dokazima, koji dostavlja vazdušnom prevozniku. Ako vazdušni prevoznik, odnosno operator aerodroma u roku od 30 dana od dana dostavljanja prigovora ne odluči po prigovoru, putnik, odnosno lice sa invaliditetom ili lice smanjene pokretljivosti, ima pravo da dostavi Agenciji prigovor za mirno rješavanje sporova, a Agencija je dužna da se izjasni na prigovor u roku od 15 dana od dana prijema prigovora.

Takođe, ovaj zakon, u članu 36 propisuje obim prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, gdje lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, koja koriste ili namjeravaju da koriste usluge vazdušnog prevoza putnika po dolasku, odlasku ili tranzitu kroz aerodrom kada se aerodrom nalazi na teritoriji Crne Gore imaju pravo na pomoć u skladu sa ovim zakonom.

Nadzor nad pružanjem pomoći licima sa invaliditetom ili licima smanjene pokretljivosti na aerodromu vrši Agencija.

b) Unutrašnja organizacija

U toku 2018. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbijedivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti. Time je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore, koji se u konmtinuitetu ocijenjuje kao izuzetno uspješan, od strane relevantnih međunarodnih organizacija.

Unutrašnja organizacija Agencije uređena je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2835/1-18 od 27.12.2018. godine, dakle na samom kraju izvještajnog perioda, čijim stupanjem na snagu je prestao da važi prethodni Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije. Novim

pravilnikom broj sistematizovanih radnih mjesta, u odnosu na prethodno važeći pravilnik nije povećan.

Tako je u 2018. godini u Agenciji bilo sistematizovano 56 radna mjesta, u sljedećim organizacionim jedinicama:

1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja 15 izvršilaca

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 1.1 Odsjek vazduhoplovne djelatnosti
- 1.2 Odsjek vazduhoplova
- 1.3 Odsjek za dozvole i nadzor letačkog osoblja
- 1.4 Odsjek aerodroma

2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe 19 izvršilaca

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 2.1 Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem (*Air Traffic Managment – ATM*)
- 2.2 Odsjek za komunikacijsko, navigaciono i nadzorno obezbjeđenje vazdušnog prostora (*Communication, Navigation, Surveillance Services – CNS*)
- 2.3 Odsjek za obuku i izdavanje dozvola i ovlašćenja kontrolorima letenja
- 2.4 Odsjek za vazduhoplovne karte (*Aeronautical Charts – AC*) i usluge vazduhoplovnog informisanja (*Aeronautical Information Service – AIS*)
- 2.5 Referat za usluge vazduhoplovne meteorologije (MET)
- 2.6 Referat za zaštitu okoline
- 2.7 Referat za traganje i spašavanje

3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu 3 izvršioca

4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju 4 izvršioca

5. Referat za vazduhoplovnu medicinu 1 izvršilac

6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove 9 izvršilaca

Radna mjesta Direktora, Pomoćnika direktora, Menadžera sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*), Menadžer sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring Manager*) i Savjetnika – poslovnog sekretara sistematizovana su van unutrašnjih organizacionih jedinica.

U Agenciji je u 2018. godini bilo zaposleno ukupno 53 izvršioca, od kojih 45 na neodređeno vrijeme i 8 na određeno vrijeme.

U cilju normalnog odvijanja radnih aktivnosti i obezbjeđivanja adekvatnog poslovnog prostora, Agencija je smještena u kupljenom poslovnom prostoru, površine 996 m², sa 20

pripadajućih parking mjesta, sa sjedištem u ulici Josipa Broza Tita bb, Stari aerodrom, Podgorica.

IV EDUKACIJA ZAPOSLENIH

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih predstavlja jednu od prioriternih obaveza Agencije, što je istovremeno i preduslov za uspješno obavljanje poslova koji su u nadležnosti Agencije.

U Agenciji je napravljena strategija stručnog obrazovanja u vidu Trening Programa, na osnovu kojeg je usvojen Trening plan za 2018. godinu, sa prioriternim kursovima koji se odnose na sve zaposlene, prvenstveno na nadzornike i inspektore.

Kako su u prethodnom periodu obavljani inicijalni i osnovni trening, u 2018. godini vršene su uglavnom individualne specijalističke obuke.

Tokom 2018. godine, u cilju jačanja kapaciteta Agencije i razvoja kompetentnosti, zaposleni u Sektoru za sigurnost vazdušne plovidbe su, u skladu sa zahtjevima radnog mjesta i zaduženjima, dodatno pohađali i polagali veći broj specijalističkih obuka, sa posebnim akcentom na sticanju znanja i vještina neophodnih za vršenje poslova nadzora nad radom certifikovanih pružalaca usluga u vazdušnoj plovidbi. Ove obuke obavljene su u Trening centru EUROCONTROL-a, IANS, u Luksemburgu, kao i u ENAC-u u Tuluzu.

U 2018. godini kroz Vladin projekat stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem, Agencija je angažovala četiri pripravnika, čime je dala doprinos društveno odgovornom poslovanju, a ujedno ubrzala i osnažila neke aktivnosti iz svog poslovanja.

V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE GODIŠNJIM PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2018. GODINU

Prioriteti u radu Agencije i u 2018. godini bili su, kao i u proteklom izvještajnim periodima, vršenje poslova iz njene nadležnosti, koja je utvrđena Zakonom o vazdušnom saobraćaju, uz realizaciju obaveza utvrđenih *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu*.

Kao i u prethodnom izvještajnom periodu Agencija je uspjela da ostvari značajne rezultate i dobije zadovoljavajuće ocjene za preduzete aktivnosti iz svoje nadležnosti, od strane predstavnika međunarodnih organizacija prilikom zvaničnih posjeta ostvarenih u izvještajnom periodu.

Agencija je realizovala aktivnosti utvrđene *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu* u pogledu vršenja kontinuiranog i inspeksijskog nadzora, u skladu sa usvojenim *Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno*

vazduhoplovstvo za 2018. godinu (u daljem tekstu: Plan nadzora za 2018. godinu), kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru.

Dakle, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih su izdati sertifikati ili druge isprave, tokom čitavog perioda njihovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu sertifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije.

Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima koji su donijeti na osnovu ovog zakona.

* * *

Zakon o vazdušnom saobraćaju značeno je obuhvatio osnovne principe sadržane u evropskim uredbama i uputstvima i pružio pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima se u potpunosti preuzimaju sadržaji uredbi EU. Kao što je već navedeno, Zakonom je propisana nadležnost Agencije za donošenje akata u skladu sa njim i akata radi sprovođenja ECAA Sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva. Propisivanjem, odnosno prenošenjem, ovlašćenja Agenciji da donosi akte iz oblasti civilnog vazduhoplovstva stvorene su pravne pretpostavke za efikasno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU.

Naime, ratifikacijom osnovnog teksta ECAA Sporazuma, Crna Gora je preuzela obaveze utvrđene odredbama ovog sporazuma. Jedna od najvažnijih obaveza propisana je članom 3 ECAA Sporazuma, kojim je precizirano da su odredbe propisa na koje se poziva ili koji su sadržani u Aneksu I ovog sporazuma, usklađeni prema Aneksu II ovog sporazuma, obavezujuće za strane ugovornice i predstavljaju, ili će predstavljati, dio njihovog unutrašnjeg pravnog poretka, sa obavezom da propisi koji odgovaraju uredbama Evropske Zajednice treba da budu dio unutrašnjeg pravnog poretka strana ugovornica, dok je za propise koji odgovaraju uputstvima Evropske Zajednice nadležnim organima strana ugovornica ostavljen izbor oblika i načina implementacije.

Imajući u vidu navedene obaveze, koje je potpisivanjem i ratifikacijom ECAA Sporazuma preuzela država Crna Gora, Zakonom o vazdušnom saobraćaju propisano je ovlašćenje Agenciji za donošenje akata i na taj način je stvorena mogućnost da se zakonodavstvo Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva u potpunosti uskladi sa pravnim poretkom Evropske Unije (*acquis communautaire*) na mnogo efikasniji i ažurniji način.

Praktičan značaj ovakavog načina usklađivanja ogleda se u činjenici da su propisi EU u oblasti vazduhoplovstva podložni čestim izmjenama ili dopunama, tako da je ažurnost u usklađivanju sa njima moguće ostvariti jedino kroz pravovremeni postupak izmjene i dopune odgovarajućeg podzakonskog akta.

U skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju Agencija je, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, u 2018. godini donijela 20 podzakonskih akata koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore”, i to:

- 1) Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG”, broj 8/18 od 09.02.2018. godine, stupio na snagu 17.02.2018. godine);
- 2) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima i načinu stručnog osposobljavanja, sticanja, izdavanja, obnavljanja i produžavanja važenja dozvole i ovlašćenja vazduhoplovnom osoblju za pripremu, otpremu i praćenje leta („Službeni list CG”, broj 19/18 od 28.03.2018. godine, stupio na snagu 05.04.2018. godine);
- 3) Pravilnik o zahtjevima i administrativnim procedurama koje se odnose na aerodrome („Službeni list CG”, broj 39/18 od 15.06.2018. godine, stupio na snagu 23.06.2018. godine, a primjenjivaće se od 01. juna 2021. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Uredba komisije (EU) 139/2014 od 12. februara 2014. godine o zahtjevima i administrativnim procedurama koje se odnose na aerodrome u skladu sa Uredbom (EZ) br. 216/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta i Uredba Komisije (EU) 401/2018 od 14. marta 2018. godine o izmjeni Uredbe (EU) br. 139/2014 u pogledu kategorizacije poletno-sletnih staza, čija je konsolidovana verzija data u Prilogu 1 ovog pravilnika.

- 4) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG”, broj 39/18 od 15.06.2018. godine, stupao na snagu 23.06.2018. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Uredba komisije (EU) 2018/394 od 13. marta 2018. godine, kojom se mijenja i dopunjava Uredba komisije (EU) 965/2012, kao Prilog 10 ovog pravilnika.

- 5) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu, pravilima i postupcima letenja vazduhoplova i operativnim uslugama u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG”, broj 40/18 od 22.06.2018. godine, stupio na snagu 30.06.2018. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Sprovedbena Uredba komisije (EU) 2016/1185 od 20. jula 2016. godine o izmjeni Sprovedbene Uredbe (EU) br. 923/2012 u pogledu ažuriranja i dovršenja zajedničkih pravila vazdušnog saobraćaja i operativnih odredaba u vezi sa uslugama i postupcima u vazdušnoj plovitbi (SERA dio C) i stavljanju van snage Uredbe (EZ) br. 730/2006, kao Prilog 2 ovog pravilnika

- 6) Pravilnik o izmjeni Pravilnika o unaprjeđenju sigurnosti, istraživanju i sprečavanju nesreća i nezgoda u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG”, broj 40/18 od 22.06.2018. godine, stupio na snagu 30.06.2018. godine);
- * Ovim pravilnikom se briše član 19 Uredbe (EZ) br. 996/2010 Evropskog parlamenta i Savjeta od 20. novembra 2010. godine o istragama i sprečavanju nesreća i nezgoda u civilnom vazduhoplovstvu i stavljanju van snage Uputstva 94/56/EZ, koja je Prilog 1 pravilnika
- 7) Pravilnik o zajedničkim projektima i uspostavljanju Probnog zajedničkog projekta za sprovođenje Evropskog ATM Master plana („Službeni list CG”, broj 40/18 od 22.06.2018. godine, stupio na snagu 30.06.2018. godine);
- * Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzimaju:
- Uredba Komisije (EU) br. 409/2013 od 3. maja 2013. godine o utvrđivanju zajedničkih projekata, uspostavljanju upravljanja i utvrđivanju podsticaja za podršku sprovođenja Evropskog Master plana za upravljanje vazdušnim saobraćajem, koja je data u Prilogu 1 ovog pravilnika, i
 - Uredba Komisije (EU) br. 716/2014 od 27. juna 2014. godine o utvrđivanju Probnog zajedničkog projekta kojim se podržava sprovođenje Evropskog Master plana za upravljanje vazdušnim saobraćajem, koja je data u Prilogu 2 ovog pravilnika.
- 8) Pravilnik o načinu obračuna i određivanja visine naknada za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi („Službeni list CG”, broj 41/18 od 28.06.2018. godine, stupa na snagu 06.07.2018. godine, s tim da će se odredbe člana 4 stav 4, člana 8 stav 1, člana 13 stav 3 i člana 15 stav 2 Priloga 1 ovog pravilnika i Prilozi 2 i 4 ovog pravilnika primjenjivati se nakon prijema Crne Gore u punopravno članstvo Evropske unije);
- * Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzimaju:
- Uredba Komisije (EZ) br. 1794/2006 od 6. decembra 2006. godine koja propisuje zajednički metod obračuna naknada za usluge u vazdušnoj plovidbi,
 - Uredba Komisije (EZ) br. 1191/2010 od 16. decembra 2010. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba Komisije (EZ) br. 1794/2006 koja propisuje zajednički metod obračuna naknada za usluge u vazdušnoj plovidbi, i
 - Uredba Komisije (EU) br. 391/2013 od 3. maja 2013. godine kojom se propisuje zajednički metod obračuna naknada za usluge u vazdušnoj plovidbi
- 9) Pravilnik o načinu usklađivanja tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u oblasti civilnog vazduhoplovstva („Službeni list CG”, broj 41/18 od 28.06.2018. godine, stupio na snagu 06.07.2018. godine);
- * Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Uredba Savjeta (EEZ) br. 3922/91 od 16. decembra 1991. godine o usklađivanju tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u oblasti civilnog vazduhoplovstva, u prečišćenom tekstu, sa svim njenim izmjenama i dopunama, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo.
- 10) Pravilnik o utvrđivanju programa efikasnosti za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi i mrežne funkcije („Službeni list CG”, broj 41/18 od 28.06.2018. godine, stupio na snagu 06.07.2018. godine, a primjenjivaće se nakon prijema Crne Gore u punopravno članstvo Evropske unije).

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Uredba Komisije (EU) br. 390/2013 od 3. maja 2013. godine o utvrđivanju programa efikasnosti za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi i mrežne funkcije, kao Prilog 1 ovog pravilnika.

11) Pravilnik o načinu i pravilima vršenja letačkih operacija balonom („Službeni list CG“, broj 48/18 od 12.07.2018. godine, stupio na snagu 20.07.2018. godine, a primjenjivaće se od 08. aprila 2019. godine).

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Uredba Komisije (EU) broj 2018/395 od 13. marta 2018. godine, kojom se propisuju detaljna pravila za operacije balona u skladu sa Uredbom (EZ) broj 216/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta, kao Prilog 1 ovog pravilnika.

12) Pravilnik o formiranju zajedničkog preduzeća za realizaciju projekta „Istraživanje u oblasti upravljanja vazdušnim saobraćajem za Jedinstveno evropsko nebo“ u skladu sa Evropskim Master planom za upravljanje vazdušnim saobraćajem balonom („Službeni list CG“, broj 48/18 od 12.07.2018. godine, stupio na snagu 20.07.2018. godine)

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzimaju:

- Uredba Savjeta (EZ) br. 219/2007 od 27. februara 2007. godine o formiranju zajedničkog preduzeća za razvoj evropskog sistema nove generacije za upravljanje vazdušnim saobraćajem (SESAR),
- Uredba Savjeta (EZ) br. 1361/2008 od 16. decembra 2008. godine o izmjenama i dopunama Uredbe (EZ) br. 219/2007 o formiranju zajedničkog preduzeća za razvoj evropskog sistema nove generacije za upravljanje vazdušnim saobraćajem (SESAR)
- Uredba Savjeta (EU) br. 721/2014 od 16. juna 2014. godine o izmjenama Uredbe (EZ) br. 219/2007 o formiranju zajedničkog preduzeća za razvoj evropskog sistema nove generacije za upravljanje vazdušnim saobraćajem (SESAR) po pitanju produženja trajanja Zajedničkog preduzeća do 2024. godine,
- Rezolucija Savjeta Evropske unije o odobravanju Evropskog Master plana za upravljanje vazdušnim saobraćajem, usvojena na 2935. sjednici Savjeta Evropske unije za oblasti saobraćaja, telekomunikacija i energetike, održane dana 30. marta 2009. godine u Briselu, i
- Odluka Savjeta br. 2009/320/EZ od 30. marta 2009. godine o odobravanju Evropskog Master plana za upravljanje vazdušnim saobraćajem za projekat „Istraživanje u oblasti upravljanja vazdušnim saobraćajem za Jedinstveno evropsko nebo“ (SESAR)

13) Pravilnik o izmjeni i dopuni pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na helidromima („Službeni list CG“, broj 58/18 od 21.08.2018. godine, stupio na snagu 29.08.2018. godine a primjenjuje se od 08. novembra 2018. godine);

14) Pravilnik o upravljanju kapacitetom i protokom vazdušnog saobraćaja („Službeni list CG“, broj 58/18 od 21.08.2018. godine, stupio na snagu 29.08.2018. godine);

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzimaju:

- Uredba Komisije (EU) br. 255/2010 od 25. marta 2010. godine o zajedničkim pravilima za upravljanje protokom vazdušnog saobraćaja, Uredba Komisije (EU) br. 2017/2159 od 20.

novembra 2017. godine o izmjeni Uredbe (EU) br. 255/2010 u vezi sa pozivanjem na ICAO odredbe i Uredba Komisije (EU) br. 2016/1006 od 22. juna 2016. godine o izmjeni Uredbe (EU) br. 255/2010 u vezi sa ICAO odredbama iz člana 3 stav 1.

- Uredba Komisije (EU) br. 255/2010 o zajedničkim pravilima za upravljanje protokom vazdušnog saobraćaja preuzeta je u prečišćenom tekstu, koji je pripremila Agencija za civilno vazduhoplovstvo, koji sadrži sve navedene izmjene i dopune ove uredbe.

- 15) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG”, broj 67/18 od 17.10.2018. godine, stupio na snagu 25.10.2018. godine);

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima:

- Uredba Komisije (EU) 2018/1042 od 23. jula 2018. godine o izmjeni i dopuni Uredbe (EU) br. 965/2012 o tehničkim zahtjevima i administrativnim procedurama u vezi sa uvođenjem programa podrške, psihološke procjene letačke posade, kao i sistemskog i nasumičnog testiranja na psihoaktivne supstance kako bi se obezbijedila zdravstvena sposobnost članova letačke i kabinske posade, i u pogledu opremanja novoprodukovanih aviona sa turbinskim motorima sa maksimalnom sertifikovanom masom pri polijetanju od 5 700 kg ili manje koji mogu prevoziti šest do devet putnika sistemom upozoravanja na opasno približavanje terenu

- 16) Pravilnik o uslovima za uspostavljanje i korišćenje sistema upravljanja sigurnošću na aerodromu („Službeni list CG”, broj 70/18 od 31.10.2018. godine, stupio na snagu 08.11.2018. godine);

- 17) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG”, broj 71/18 od 05.11.2018. godine, stupio na snagu 13.11.2018. godine, a primjenjuje se od 08.11.2018. godine);

- 18) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG”, broj 81/18 od 20.12.2018. godine, stupio na snagu 28.12.2018. godine);

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima:

- Uredba komisije (EU) broj 2018/1119 od 31. jula 2018. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) broj 1178/2011 u odnosu na deklarisanu organizaciju za obuku,

- 19) Pravilnik o sprovođenju istraživanja nesreća i ozbiljnih nezgoda u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG”, broj 81/18 od 20.12.2018. godine, stupio na snagu 28.12.2018. godine);

* Ovim pravilnikom je preuzet ICAO Aneks 13 – Istraživanje vazduhoplovnih nesreća i nezgoda (međunarodni standardi i preporučena praksa) Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (u daljem tekstu: Čikaška konvencija),

- 20) Pravilnik o uslovima za upotrebu paraglajdera, dozvolama i organizacijama za osposobljavanje pilota paraglajdera („Službeni list CG”, broj 83/18 od 25.12.2018. godine, stupio na snagu 02.01.2019. godine);

Pored navedenih podzakonskih akata, donijetih uz prethodnu saglasnost Ministarstva

saobraćaja i pomorstva i objavljenih u „Službenom listu Crne Gore“, Agencija je donijela i objavila u „Službenom listu Crne Gore“ Rješenje o izdavanju Operativne licence Adriatic Aviation-u DOO, Podgorica, broj: 02/2-234/4-18 od 23.07.2018. godine i Operativnu licencu broj: ME.OL.003 od 23.07.2018. godine („Službeni list CG“, broj 52/18) i saglasno članu 30 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju donijela Rješenje o izmjeni Operativne licence za obavljanje komercijalnog vazdušnog prevoza Airways Montenegro-u DOO, Podgorica, broj: 02/2-522/3-17 od 21.12.2017. godine i Operativnu licencu broj: ME.OL.004 od 21.12.2017. godine, zbog promjene naziva vazdušnog prevoznika u Airways Scenic & Charter DOO, Podgorica, koje je objavljeno u „Službenom listu Crne Gore“ iz 2018. godine („Službeni list CG“, broj 2/18).

Dakle, u izvještajnom periodu Agencija je, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donijela 20 akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju izmjene i dopune već preuzetih osnovnih tekstova propisa EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva i na taj način vrši ažurno usklađivanje sa svim izmjenama EU Regulativa.

Navedeni podaci o broju donešenih propisa u izvještajnom periodu od godinu dana predstavljaju pravi pokazatelj značaja propisivanja ovlašćenja Agenciji za donošenje akata i ostvarene ažurnosti u postupku usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravom EU.

Agencija je od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju (16. jun 2012. godine), kojim joj je prenešeno javno ovlašćenje u pogledu donošenja podzakonskih akata, donijela preko 130 podzakonskih akata, kojima je u najvećem dijelu preuzimala evropsku regulativu iz oblasti vazdušnog saobraćaja, koja se često mijenjala i dopunjavala, u cilju ažurnog usklađivanja sa propisima EU.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata Agencije u 2018. godini ukazuje da je omogućena mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno *acquis communautaire*, u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Agencija je u izvještajnom periodu, u skladu sa članom 6 stav 1 tačka 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da Agencija priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, pripremila stručne osnove za izradu Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore i dostavila ga Nacionalnom odboru za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, koji je u skladu sa članom 139 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, na svojoj sjednici od 12. aprila 2018. godine, utvrdio Predlog Nacionalnog programa o izmjenama i dopunama Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore i dostavio ga Vladi Crne Gore na donošenje. Vlada CG je na sjednici od 07. juna 2018. godine donijela Nacionalni program o

izmjenama i dopunama Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore, Zaključak broj:07-128 od 14.06.2018. godine (četvrto izdanje, revizija 01).

Agencija je takođe u izvještajnom periodu, u skladu sa odredbama Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (SSP) pripremila predloge Nacionalnog plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (SSp) i dokumenta Sigurnosni indikatori i dostavila ih Nacionalnom odboru za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju na donošenje. Nacionalni plan sigurnosti i Sigurnosne indikatore je donio Nacionalni odbor za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju na sjednici od 24. decembra 2018. godine.

Pored donošenja navedenih akata, Agencija je, saglasno članu 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, nadležna za donošenje sigurnosnih akata, i to: Sigurnosnih direktiva (*Safety directive*), Sigurnosnih naloga (*Safety order*) i Sigurnosnih informacija (*Safety information*).

U izvještajnom periodu, nije postojala potreba za donošenje Sigurnosnih direktiva.

Agencija je u 2018. godini donijela dva Sigurnosna naloga, i to:

- Sigurnosni nalog kojim se utvrđuju uslovi za izdavanje odobrenja za upotrebu vazduhoplova koji nema uvjerenje o tipu vazduhoplova, broj 2018/001-Rev 00, od 22.03.2018. godine, i
- Sigurnosni nalog kojim se utvrđuju uslovi za vršenje procjene karakteristika trenja površine poletno-sletne staze, broj 2018-002 -Rev 00, od 15.06.2018. godine.

U navedenom period donijete su četiri Sigurnosne informacije, i to:

- 2015/003 - Uputstva za izradu priručnika organizacija odobrenih u skladu sa Dijelom M, 145 i 147 (Revizija 2, objavljeno 09.03.2018. godine)
- 2015/005 - Implementacija Evropskog akcionog plana za smanjenje rizika od neodobrenog izlaska na PSS (Revizija 1, objavljeno 01.11.2018. godine)
- 2018/001 - Povjeravanje poslova odobravanja organizacija za obuku o inspekcijama na platformi EASA-i (Revizija 0, objavljeno 31. januara 2018. godine)
- 2018/002 - Implementacija PBN-a (Revizija 1, objavljeno 05.11.2018. godine)

Donijetim sigurnosnim aktima obezbjeđuje se efikasno reagovanje u određenim situacijama, nastalim usljed eventualnog nedostatka propisa ili nedovoljne preciznosti njegovih odredbi, što bi moglo imati uticaj na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Zakonom o vazdušnom saobraćaju iz 2012. godine bila je propisana i druga značajna novina –prenošenje ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspekcijskog nadzora.

Odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru propisano je da inspekcijski nadzor u oblasti vazdušnog saobraćaja vrši nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u ovoj oblasti, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom, odnosno Agencija.

Na ovaj način poslovi inspekcijskog nadzora u oblasti vazdušnog saobraćaja prenijeti su Agenciji, a istovremeno je izvršeno usaglašavanje sa evropskom regulativom koja propisuje da inspekcijski nadzor u vazdušnom saobraćaju vrši nacionalna vazduhoplovna vlast. Naime, odredbom člana 2 stav 2 Regulative (EZ) br. 550/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta, od 10. marta 2004. godine, o pružanju usluga vazdušne plovidbe u Jedinstvenom evropskom nebu, koja je preuzeta u pravni sistem Crne Gore Pravilnikom o pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi u Jedinstvenom evropskom nebu i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog istema („Službeni list CG“, broj 22/13), propisano je da poslove inspekcijskog nadzora nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi vrši nacionalni nadzorni organ, a to je saglasno članu 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju Agencija.

U izvještajnom periodu, inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspekcijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje. O izvršenim inspekcijskim nadzorima opširnije je rečeno u poglavlju u kojem je pojedinačno prikazan rad organizacionih jedinica Agencije (Poglavlje VI). Inspektori su u ovom periodu, u skladu sa zaključcima Vlade, pretežno izricali prekršajne naloge, odnosno novčano kažnjavali prekršiće za učinjene prekršaje. Svi prekršajni nalozi, izrečeni u izvještajnom periodu su uglavnom naplaćeni, dobrovoljno ili prinudnim putem, u skladu sa odredbama Zakona o prekršajima.

Na ovaj način, potpuno je uspostavljena je funkcija inspekcijskog nadzora u civilnom vazduhoplovstvu.

Treba pomenuti i da je tokom 2018. godine Agencija uspješno izvršila pripremne aktivnosti i objavljivanje svih elektronskih licenci, e-Licenci, iz domena svojih nadležnosti, za portal e-Uprave, Vlada Crne Gore je, naime, krajem 2017. godine, prepoznajući značaj kreiranja i objavljivanja Registra licenci na portalu e-Uprava, u cilju omogućavanja dostupnosti svih relevantnih informacija potrebnih za poslovno licenciranje i činjenja važnog koraka u procesu unapređenja poslovnog ambijenta u Crnoj Gori, usvojila Informaciju o elektronskom registru licenci. Vlada je Zaključkom br. 07-3574, od 23.11.2017. godine, u cilju održivosti projekta i prevazilaženja potencijalnih problema koji su se javljali u realizaciji prethodnog projektnog rješenja, kroz definisanje saradnje Ministarstva javne uprave i Ministarstva finansija, zadužila sve organe koji izdaju licence da preduzmu niz aktivnosti za objavljivanje, praćenje i ažuriranje podataka o licencama u okviru sistema e-Licence na portalu e-Uprave i obradu zahtjeva u slučaju njihovog elektronskog podnošenja. Sve organizacione jedinice Agencije dale su doprinos za uspješno okončanje ove aktivnosti Agencije.

Pored navedenih aktivnosti, važno je istaći da je tokom izvještajnog perioda Agencija bila predmet kontrole poslovanja od strane Državne revizorske institucije Crne Gore (u daljem tekstu: DRI) i da je s tim u vezi imala značajne dodatne aktivnosti.

DRI je, shodno planu realizacije revizija usaglašenosti poslovanja sa regulatornim okvirom i revizije finansijskih izvještaja u 2018. godini, izvršila reviziju godišnjeg finansijskog izvještaja za 2017. godinu u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore.

Revizija godišnjeg finansijskog izvještaja Agencije je sprovedena u četiri faze: pripreme radnje, terenski rad, kancelarijski rad i usaglašavanje preliminarog i izdavanje konačnog revizorskog izvještaja.

Posljednja faza u realizaciji predmetne revizije je realizovana u periodu od 16.07.2018. godine do 02.08.2018. godine.

U ovom periodu DRI je dostavila Preliminarni izvještaj od 16.07.2018. godine, na koji je Agencija dostavila izjašnjenje dana 27.07.2018. godine. Agencija je radi dobijanja kompetentnih stavova i mišljenja angažovala specijaliste iz oblasti finansijsko-računovodstvene struke, kao i renomirane revizorske kuće.

Nakon usaglašavanja, na sastanku između timova DRI i Agencije, DRI je izdala konačni Izvještaj o reviziji godišnjeg finansijskog izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore za 2017. godinu, broj: 40116/18-052-531/34 od 02.08.2018. godine.

Izvještajem je DRI dala pozitivno mišljenje na finansijsku reviziju i uslovno mišljenje na reviziju pravilnosti godišnjeg izvještaja koji je bio predmet revizije.

Pozitivno mišljenje na finansijsku reviziju je izvanredan rezultat koji pokazuje potpunu ispravnost finansijskog poslovanja Agencije i odsustvo bilo kakvih zloupotreba u finansijskom poslovanju.

Uslovno mišljenje na reviziju pravilnosti je bazirano na razlozima saopštenim u 11 preporuka. Nakon dobijenih preporuka sadržanih u Izvještaju DRI, Agencija je sačinila i revizorima dostavila Plan aktivnosti i sprovela aktivnosti na realizaciji preporuka.

O realizovanim aktivnostima Agencija je informisala DRI, odnosno obavijestila da su sve preporuke u potpunosti realizovane. DRI je prihvatila izvještaj Agencije o sprovedenim aktivnostima i na svom sajtu obavijestila javnost da je Agencija za civilno vazduhoplovstvo realizovala sve preporuke iz Konačnog izvještaja, čime je zatvoren predmet vršenja revizije.

Imajući u vidu sve navedeno, može se zaključiti da je sprovedena detaljna i sveobuhvatna revizija finansijskog poslovanja Agencije. Rezultati revizije su veoma dobri, a date preporuke i njihova realizacija obezbijedili su potpunu usaglašenost i pravilnost u svim segmentima poslovanja Agencije.

Bez obzira što je pomenuta revizija značajno angažovala veliki broj zaposlenih i što je u nekim segmentima uticala na dinamiku izvršenja redovnih aktivnosti Agencije, može se konstatovati da je ona imala pozitivan značaj i iskustvo za dalje uspješno poslovanje Agencije. Osim toga, u potpunosti je uspostavljen sistem sprovođenja i unapređenja upravljanja i kontrola u Agenciji.

Uz ovaj Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu, u skladu sa članom 18 stav 4 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Službeni list CG“, broj 75/18) Vladi Crne Gore, kao osnivaču Agencije, dostavlja se i Izvještaj o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu, koji sadrži preduzete mjere i aktivnosti za sprovođenje i unapređenje sistema unutrašnje kontrole u Agenciji za navedeni period.

Iako se najveća stručna kontrolna posjeta koja postoji u civilnom vazduhoplovstvu, od strane Međunarodne organizacija za civilno vazduhoplovstvo (*International Civil Aviation Organization – ICAO*) u domenu sigurnosti, formalno odvijala u januaru 2019. godine, treba je pomenuti imajući u vidu da su izuzetno zahtjevne pripremne aktivnosti većine organizacionih jedinica predstavljale permanentan izazov i iskušenje tokom izvještajnog perioda.

Cilj sveobuhvatne kontrole ICAO-a, sprovedene u periodu 22-29. januara 2019. godine, u okviru globalnog Jedinstvenog programa provjere sigurnosnog nadzora (*Universal Safety Oversight Audit Programme – USOAP*), koji je vremenom prerastao u Pristup stalnog praćenja (*Continuous Monitoring Approach – CMA*), u vidu Koordinisane misije validacije (ICVM), bio je procjena stepena usklađenosti Crne Gore sa ICAO standardima i preporučenom praksom (*Standards and Recommended Practices – SARPs*) u oblasti sigurnosti, a koji su sadržani u gotovo svim aneksima Čikaška konvencije, tačnije u 17 od postojećih 19 njenih aneksa.

Crna Gora je veoma brzo nakon formiranja Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u maju 2010. godine, prvi i jedini put, bila predmet ICAO USOAP kontrolne posjete. Tada je konstatovano da je nivo efektivne primjene ICAO SARPs (*Effective Implementation – EI*) iznosio 63,7%, što je u tom trenutku, s obzirom na okolnosti, predstavljalo veliki uspjeh ali, istovremeno i prilično skroman rezultat u poređenju sa ostalim državama svijeta. Tokom 2017. i 2018. godine, Agencija je intenzivirala rad na polju usaglašavanja sa obavezama proisteklim iz ICAO SARP. To se najviše odnosi na stalnu interakciju sa ICAO-om putem ICAO Portalu (internet aplikacija), odnosno na sprovođenje postupka samostalnog procjenjivanja usklađenosti sa ICAO SARP (*Self-Assesment*), u odnosu na ICAO Protokol pitanja za svih 8 oblasti u koje je metodološki razvrstana kontrola: LEG, ORG, PEL, OPS, AIR, AIG, ANS i AGA, ažuriranjem odgovora na Protokol pitanja u skladu sa aktuelnim promjenam regulative i njene implementacije, obezbjeđivanjem i dostavljanjem

odgovarajućih materijalnih dokaza. Kasnije će se pokazati da je nivoi efektivne primjene ICAO SARPs u našoj zemlji značajno porastao: u oblasti LEG – sa 59,09 % na 100 %; u oblasti ORG – sa 70 % na 100 %; u oblasti PEL – sa 62,03 % na 100 %; u oblasti OPS – sa 68,6 % na 98,53 %; u oblasti AIR – sa 68,27 % na 99,19 %; u oblasti AIG – sa 49,45 % na 91 %; u oblasti ANS – sa 71,26 % na 96,51 %; i u oblasti AGA – sa 62,86 % na 62,33 %.

Nesumnjivo je da je za ovaj enorman napredak Agencije i države u oblasti civilnog vazduhoplovstva, na globalnom nivou, bila najznačajnija dobra organizacija pripremnih aktivnosti u 2018. godini.

U skladu sa obavezama propisanim odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i obavezama iz Programa rada za 2018. godinu, Agencija je krajem drugog kvartala 2018. godine, pripremila Predlog Izvještaja o radu i Predlog Finansijskog izvještaj za 2017. godinu. Savjet Agencije je, saglasno svojim nadležnostima, utvrdio predloge navedenih izvještaja i dostavio ih Vladi na usvajanje.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 26. jula 2018. godine, zaključkom broj: 07-3799 od 06. septembra 2018. godine, usvojila *Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2017. godinu i Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2017. godinu*, sa Izvještajem nezavisnog revizora, kojeg je imenovala Vlada Crne Gore. Usvajajući navedene Izvještaje Vlada Crne Gore je usvojila i zaključke o ostvarenim značajnim rezultatima u radu Agencije i izuzetno pozitivnom finansijskim poslovanju.

U četvrtom kvartalu 2018. godine Agencija je pripremila *Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu i Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu*, koje je Vlada usvojila na sjednici od 27. decembra 2018. godine, zaključkom br. 07-6285 od 27. decembar 2018. godine.

U decembru 2018. godine donešen je *Plan javnih nabavki Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu*, koji je objavljen je na sajtu Uprave za javne nabavke.

VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe (u daljem tekstu: ANS sektor), između ostalog, obavlja poslove nadležnosti Nacionalnog nadzornog organa (NSA), u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad ispunjenošću zahtjeva za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem obavlja Agencija, kao Nacionalni nadzorni organ (*National Supervisory Authority*, u daljem tekstu: NSA).

Pružalac usluga u vazdušnoj plovodbi, odnosno Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd (u daljem tekstu: SMATSA doo), je certifikovani pružalac usluga u vazdušnoj plovodbi na osnovu usaglašenosti sa primjenljivim zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovodbi, koje obuhvataju: tehničku, operativnu i praktičnu osposobljenost i pogodnost, sisteme i procese za sigurnosnu djelatnost i kvalitetno upravljanje, sisteme izvještavanja, kvalitet usluga, finansijsku sigurnost, odgovornost i pokriće osiguranja, organizacionu strukturu i vlasništvo, uključujući sprječavanje sukoba interesa, ljudske resurse, kao i odgovarajuće planove za stručni kadar i bezbjednost. U skladu sa tim, SMATSA doo kontinuirano ispunjava primjenljive zajedničke zahtjeve u skladu sa izdatim, odnosno priznatim certifikatom.

Agencija je, kroz ANS sektor, kao NSA, odgovorna za vršenje stalnog procjenjivanja usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovodbi sa sigurnosno regulatornim zahtjevima. Procjenjivanje se vrši aktivnošću sigurnosnog nadzora (*Safety Oversight*) koji se realizuje mehanizmom sprovođenja sigurnosno regulatornih provjera (*Audit*). Agencija, kao NSA, obavlja i poslove koji se odnose na nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem, tj. vrši nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnom saobraćaju (*Air Traffic Services – ATS*), upravljanjem vazdušnim prostorom (*Airspace Management – ASM*) i nadzor nad upravljanjem protokom vazdušnog saobraćaja (*Air Traffic Flow Management – ATFM*).

ANS sektor je organizovan u 3 odsjeka (Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem (ATM) i vazduhoplovno informisanje (AIS), Odsjek za komunikacijsko, navigaciono, nadzorno i informatičko obezbjeđenje usluga u vazdušnom saobraćaju (CNS) i usluge vazduhoplovne meteorologije (MET), Odsjek za traganje i spašavanje (SAR) i zaštitu životne sredine (ENV)), a čine ga jedan rukovodilac i 15 zaposlenih, od kojih je 11 certifikovanih provjerivača, uključujući rukovodioca sektora koji ima i inspektorska ovlaštenja.

Pružalac usluga u vazdušnoj plovodbi u vazdušnom prostoru Crne Gore je Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd, koja je certifikovani pružalac usluga u vazdušnoj plovodbi na osnovu potvrde o usaglašenosti sa primjenljivim zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovodbi, koje obuhvata: tehničku, operativnu i praktičnu osposobljenost i pogodnost, sisteme i procese za sigurnosnu djelatnost i kvalitetno upravljanje, sisteme izvještavanja, kvalitet usluga, finansijsku sigurnost, odgovornost i pokriće osiguranja, organizacionu strukturu i vlasništvo, uključujući sprječavanje sukoba interesa, ljudske resurse, kao i odgovarajuće planove za stručni kadar i bezbjednost.

Osnivači SMATSA doo su vlade Crne Gore i Republike Srbije. Osnovna djelatnost SMATSA doo je pružanje usluga u vazdušnoj plovodbi u vazdušnom prostoru Srbije i Crne Gore, vazdušnom prostoru iznad dijela Jadranskog mora i iznad teritorijalnih voda država osnivača, do granica utvrđenih međunarodnim ugovorima, kao i u vazdušnom prostoru drugih država koje su SMATSA doo povjerile poslove pružanja usluga na osnovu međunarodnih ugovora. Agencija je, kao NSA, odgovorna za vršenje kontinuiranog

procjenjivanja usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa sigurnosno regulatornim zahtjevima. Procjenjivanje se vrši stalnom aktivnošću sigurnosnog nadzora koji se realizuje mehanizmom sprovođenja sigurnosno regulatornih provjera (audit).

Regulatorne aktivnosti

U cilju boljeg razumijevanja obaveza i organizacije ANS sektora i da pruži smjernice i pomoć zaposlenima u svakodnevnom radu usvojen je Priručnik Sektora za vazduhoplovne usluge u vazdušnom prostoru (ANS-MAN-001, u daljem tekstu: Priručnik), sa ciljem usaglašavanja sa zakonskim i podzakonskim propisima, prvenstveno sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju i Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera. Priručnik opisuje metodologiju izvršavanja zadataka ANS sektora i, zajedno sa procedurama i dokumentima koji su njegov sastavni dio, osigurava da se zadaci izvršavaju na dosljedan, unificiran, objektivan, nepristrasan i na regulativi zasnovan način. Sastavni dio Priručnika su 24 interne procedure i 7 dodatnih dokumenta, od kojih su u toku 2018. godine za 9 dokumenata (kao novi dokumenti ili kroz izmjene i dopune postojećih) izrađene nove verzije: ACV-ANS-PRO-001 – Procedura zajedničkog sprovođenja provjera i saradnje na osnovu Memoranduma, ANS-PRO-002 – Provjere, ANS-DOK-001 – Opšti dokument: Lista baznih pitanja, ANS-DOK-002 – Opšti dokument: Pojmovnik, ANS-PLN-001 – Godišnji program i plan periodičnih provjera pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi za 2019. godinu, ANS-PRG-001 – Dugoročni program kontinuiranog nadzora nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi za 2018. i 2019. godinu i ANS-PRG-003 – Dugoročni program i plan periodičnih provjera organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja za 2019-2020.

Pored 6 propisa navedenih u Poglavlju V za koje je ANS sektor pripremio osnove za usvajanje kao i za izmjene postojećih akata, u toku 2018. godine ANS sektor je, sa ciljem preuzimanja propisa Evropske unije i drugih izvora standarda i preporučenih praksi, započeo sa pripremama osnova sljedećih dokumenata čije se usvajanje očekuje u toku 2019. godine:

1. Pravilnik o uslovima i načinu izgradnje i postavljanja vazduhoplovnih prepreka koje mogu da utiču na rad radio-uređaja i sigurnost vazdušnog saobraćaja,
2. Pravilnik o uslovima za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela (zajedno sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja),
3. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zajedničkom korišćenju vazdušnog prostora i operativnim procedurama za izbjegavanje sudara u vazduhu,
4. Pravilnik o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem/uslugama u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija u upravljanju vazdušnim saobraćajem i njihov nadzor,

5. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu identifikacije vazduhoplova, karakteristikama i interoperabilnosti sistema za nadzor za Jedinstveno evropsko nebo,
6. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima i načinu dodjele i upotrebe kodova mod S interogatora za jedinstveno evropsko nebo i Pravilnika o koordinisanom uvođenju govorne komunikacije sa razmakom govornih kanala od 8,33 kHz za Jedinstveno evropsko nebo,
7. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu postupanja sa planovima leta u pretpoletnoj fazi,
8. Pravilnik o zahtjevima za korišćenje vazdušnog prostora i operativnim procedurama za navigaciju zasnovanu na performansama vazduhoplova (PBN),
9. Pravilnik o uslovima za izradu i održavanje navigacionih postupaka koji su u upotrebi u vazdušnom prostoru Crne Gore, kao i osposobljavanje osoblja koje projektuje navigacione postupke,
10. Sigurnosni nalog o uslovima za uspostavljanje, održavanje i rad službi za traganje i spašavanje na teritoriji Crne Gore i iznad otvorenog mora, kao i na koordinaciju takvih službi između država,
11. Politika upravljanja vazdušnim prostorom,
12. Principi i smjernice za koordinaciju civilnih i vojnih korisnika vazdušnog prostora,
13. Izmjena i dopuna Odluke o usvajanju Plana primjene koncepta navigacije zasnovane na navigacionim performansama vazduhoplova u Crnoj Gori,
14. Uputstvo za primjenu Pravilnika o upravljanju kapacitetom i protokom vazdušnog saobraćaja,
15. Uputstvo za upravljanje krizom na mreži.

Aktivnosti inspeksijskih i kontinuiranih nadzora

Prema Planu nadzora za 2018. godinu, broj planiranih provjera, inspekcija i sprovedenih provjera prikazan je u Tabeli 1.

Tip provjere	Planirano	Sprovedeno
Redovne	23	22
Dodatne (vanredne)		2
Inspekcije	6	7

Tabela 1 – Planirane i sprovedene provjere u 2018. godini

U toku 2018. godine izvršeno je sedam inspekcijskih nadzora sprovedenih nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi SMATSA doo, i to četiri u operativnoj jedinici AKL Podgorica (mart-avgust, jul, jul-avgust i avgust) i tri u operativnoj jedinici AKL Tivat (jun, jul i avgust).

Tokom vršenja inspekcijskih nadzora u SMATSA doo nijesu uočene nepravilnosti.

Cilj kontinuiranog nadzora koji se ostvaruje kroz redovne periodične provjere je da se utvrdi da li je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi – imalac sertifikata, usaglašen, prije svega, sa Zajedničkim zahtjevima (opštim i posebnim) za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, u skladu sa *Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi, sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera* („Službeni list CG”, br. 65/12 i 32/2015), kao i sa drugim sigurnosnim regulatornim zahtjevima koji proističu iz *Zakona o vazdušnom saobraćaju* i na osnovu njega donijetih podzakonskih akata, kao i transponovanih uredbi Evropske unije.

U 2018. godini dvije planirane provjere objedinjene su i sprovedene u jednu provjera (zahtjevi AIS u TKL/AKL Podgorica i AKL Tivat) iz Pravilnika o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera.

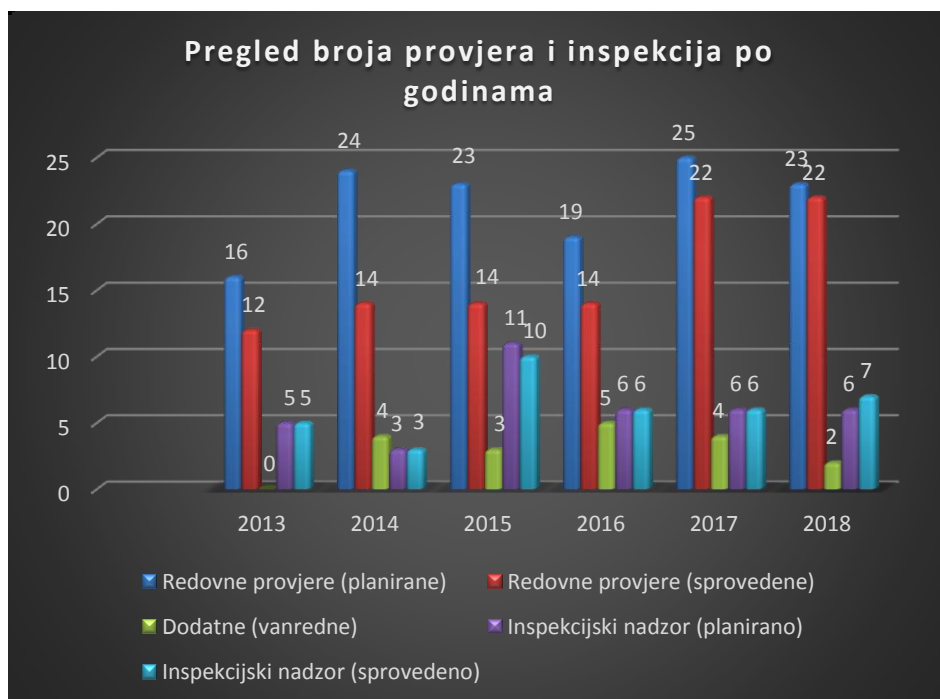
Takođe, u jednu provjeru su objedinjene dvije planirane provjere u AKL Podgorica – zahtjevi CNS i MET iz Pravilnika o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera („Službeni list CG”, br. 65/12 i 32/15), Pravilnika o uslugama vazduhoplovne meteorologije, način pripremanja i pribavljanja meteoroloških informacija i načinu slanja meteoroloških informacija („Službeni list CG”, br. 15/2017) i Pravilnika o uslugama i načinu stručnog osposobljavanja pomoćnog vazduhoplovnog osoblja - vazduhoplovno meteorološkog osoblja („Službeni list CG”, br. 56/2017).

Provjera zahtjeva iz Pravilnika o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja, koja je planirana da se sprovede u decembru u Školskom centru u Beogradu, realizovana je kao *desktop* provjera.

U koordinaciji sa predstavnicima SMATSA doo i Vojske Crne Gore, informisani smo da će tokom 2019. godine biti instaliran i pušten u operativni rad EUROCONTROL-ov sistem Civil-Military ATM Co-ordination Tool (CIMACT) u operativnom centru Vojske Crne Gore (VCG), pa će provjera usaglašenosti sa Zajedničkim pravilima za fleksibilnu upotrebu vazdušnog prostora (Uredba (EZ) br. 2150/2005) – ASM biti sprovedena u Podgorici tokom druge polovine 2019. godine, kako bi bio provjeren i rad na sistemu CIMACT.

Prema modelu kojim se procjenjuje vrijeme provedeno u aktivnostima nadzora, razvijenom od strane Agencije, može se zaključiti da je certifikovani provjerivač u ANS sektoru okvirno proveo 90 radnih dana u aktivnostima u vezi sa vršenjem nadzora. Na nivou ANS sektora,

zaključuje se da je približno 60 radnih dana bilo posvećeno aktivnostima nadzora odnosno da je 27.6% radnog vremena u toku 2018. godine bilo utrošeno na aktivnosti nadzora.

Dijagram 1 - Pregled broja provjera i inspekcija po godinama

Dijagram 2 – Nivo realizovanih provjera u odnosu na plan

Na osnovu dijagramskog prikaza se može izvesti zaključak da se, iz godine u godinu, bilježi trend rasta nivoa realizacije plana. Prikazani dijagram predstavlja realizaciju plana koja se tumači stalnim poboljšanjem mehanizma planiranja, ali i objedinjavanjem pojedinačno planiranih provjera sprovođenjem više većih. Iako nijesu sprovedene sve provjere iz Plana nadzora za 2018. godinu, konstatuje se da je sproveden dovoljan broj provjera kako bi se

tokom dvogodišnjeg perioda provjerila usaglašenost pružaoca usluga sa primjenljivim sigurnosnim regulatornim zahtjevima u svim relevantnim oblastima funkcionalnog sistema, čime se ispunjava zahtjev iz člana 7 stava 3 tačke (d) Uredbe (EU) br. 1034/2011 koja je sastavni dio Pravilnika o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovitbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera.

U toku 2018. godine ukazala se potreba za sprovođenjem dvije dodatne periodične provjere, od kojih je jedna sprovedena u toku godine, dok je druga, povezana sa uvođenjem promjena u funkcionalni sistem od strane SMATSA doo (unapređenje TopSky-ATC sistema), započeta u toku godine a, zbog dinamike aktivnosti uvođenja promjena, biće okončana u 2019. godini.

Promjene i Procjene sigurnosne argumentacije

Prema članu 114 stav 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi dužan je da obavijesti Agenciju o planiranim promjenama koje uvodi u funkcionalne sisteme što on i čini dostavljanjem prijave o promjeni i sigurnosne argumentacije. Analiza sigurnosne argumentacije obuhvata razmatranje utvrđenih opasnosti, sigurnosnih ciljeva, zahtjeva i ostalih sigurnosnih elemenata koji su vezani za promjenu i sadržani u dokumentaciji, razmatranje usaglašenosti sa zahtjevima za sigurno korišćenje tehničke opreme i sistema i utvrđivanje da li postoje dodatni sigurnosni elementi koji su vezani za primjenu promjene. Procjena sigurnosne argumentacije uključuje ocjenu identifikovanih opasnosti, dosljednosti pri klasifikaciji stepena ozbiljnosti identifikovane opasnosti, adekvatnosti sigurnosnih ciljeva i adekvatnosti dokaza kojim se potkrepljuje da sigurnosni ciljevi ispunjavaju sigurnosne regulatorne zahtjeve.

U periodu od 01.01.2018. do 31.12.2018. godine na procjenu Agenciji je dostavljeno 15 Sigurnosnih argumentacija o promjenama u funkcionalnom sistemu od kojih su dvije bile predmet nadzora nad promjenom, odnosno za koje Agencija izdaje rješenje o prihvatanju promjene.

Kalibraža iz vazduha

Kalibraža iz vazduha je provjera kojom se vrši mjerenje, utvrđivanje usklađenosti rezultata mjerenja sa zadatim specifikacijama i dovodenje parametara u okvire zadatih specifikacija za opremu koja se kalibriše. Kalibražom iz vazduha vrši se provjera zemaljskih navigacionih i nadzornih sistema, vazduhoplovnih telekomunikacija i opreme za svjetlosnu signalizaciju na aerodromima, sa ciljem da parametri navedenih sistema zadovolje zahtjeve za eksploataciju. Kalibraža iz vazduha može biti periodična ili pred uvođenje nove opreme u rad. U cilju praćenja i održavanja pouzdanosti rada tehničkih sistema u operativnoj upotrebi, SMATSA doo kao organizacija ovlaštena za pružanje usluga kalibraže iz vazduha, po unaprijed utvrđenim rokovima, redovno održava i kalibriše sisteme i uređaje. U izvještajnom periodu kalibraže su vršene u šest navrata na teritoriji Crne Gore, o čemu je

SMATSA doo dostavila Agenciji detaljne izvještaje sa rezultatima izvršenih aktivnosti i rezultata kalibraža. Agencija sprovodi redovne i planske provjere procesa i postupaka kalibraže koje vrši SMATSA doo.

Analiza događaja

EUROCONTROL svakih šest mjeseci (mart i septembar) organizuje sastanak predstavnika svih zemalja članica EUROCONTROL-a, koji je namijenjen za izradu *Annual Summary Template* (u daljem tekstu: AST) izvještaja. Cilj sastanka je da se podijeli stečeno iskustvo u procesu istrage i izvještavanja o događajima od značaja za sigurnost vazdušne plovidbe, kao i da se svi učesnici edukuju, kako bi se na odgovarajući način nosili sa praktičnim pitanjima.

Od 2011. godine Crna Gora ima AST kontakt osobu, koja je zadužena za izradu AST izveštaja. Godišnjim AST izvještajem su obuhvaćeni događaji u vazдушnom prostoru na teritoriji Crne Gore i Republike Srbije, a on se, kao zajednički za obje države, dostavlja EUROCONTROL-u. Izvještaj se izrađuje u dvije etape – u septembru se predaje izvještaj za prvu polovinu godine a u martu naredne godine za cijelu prethodnu godinu. AST kontakt osoba, pored izrade godišnjeg AST izvještaja, vodi računa i o inicijativama EUROCONTROL-a za unapređenje sigurnosti, kao i o najnovijim informacijama iz oblasti regulatornih aktivnosti koje se odnose na izvještavanje i istraživanje događaja od značaja za sigurnost vazdušne plovidbe. Tokom godine AST kontakt osoba prikuplja sve prijave i angažovana je na svim zadacima oko istraživanja događaja za sve događaje od značaja za sigurnost vazdušne plovidbe. Svi događaji se klasifikuju prema ozbiljnosti, istražuju se i zaključuju.

Prema analiziranim podacima zaključuje se da se, i pored rasta obima vazdušnog saobraćaja u vazдушnom prostoru Crne Gore, broj događaja koji su potencijalno mogli da ugroze sigurnost vazdušnog saobraćaja zadržava na značajno niskom nivou u odnosu na definisani prihvatljivi nivo sigurnosti.

Zaštita životne sredine

Predstavnici Agencije iz ANS sektora sproveli su sljedeće aktivnosti koji se odnose na zaštitu životne sredine:

- izrada trogodišnjeg Akcionog plana za smanjenje emisije ugljen-dioksida u civilnom vazduhoplovstvu i dostavljanje na relevantne adrese u ICAO i ECAC;
- učešće u sprovođenju zahtjeva koji proističu iz ICAO Programa za neutralizaciju i smanjenje emisija CO₂ iz međunarodnog vazduhoplovstva (CORSIA);
- davanje doprinosa u procesu certifikacije Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat u oblasti zaštite od buke vazduhoplova i zaštite životne sredine (kao uostalom i prepreka i vazduhoplovnog informisanja, vazduhoplovne meteorologije, navigacionih sredstava i postupaka);

- učešće u radu Radne grupe za izradu Predloga zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena;
- pripremanje mišljenja na procjenu uticaja objekata na životnu sredinu;
- učešće u međunarodnoj koordinaciji po pitanju zaštite okoline od negativnog uticaja civilnog vazduhoplovstva.

U nastavku je kratak opis projekata i ostalih aktivnosti na kojima su tokom 2018. godine bili angažovani zaposleni u ANS sektoru.

Fallback ATM sistem

Nabavka i implementacija Fallback ATM sistema se, u skladu sa strategijom poslovanja SMATSA doo, sprovedena je u dvije faze:

- Faza 1 – nabavka osnovne (*basic*) varijante sistema koji bi imao ulogu da omogući kontinuitet pružanja usluga u vazdušnom saobraćaju sa smanjenim kapacitetom i pružanje usluga do stupanja na snagu mjera regulacije saobraćaja.
- Faza 2 – unapređenje sistema dodatnim funkcionalnostima koje bi omogućile kontinuitet u pružanju usluga u vazdušnom saobraćaju u potpunom kapacitetu, ili sa neznatno smanjenim kapacitetom. U ovoj fazi predviđena je decentralizacija Fallback sistema, tako da će se i u AKL Podgorica nalaziti sistem koji će moći da prima i obrađuje podatke nezavisno od CKL Beograd.

Prva faza je odobrena od strane Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (u daljem tekstu: Direktorat) i implementirana je u dogovorenom periodu, tj. 08.12.2016. godine. Nakon implementirane prve faze ATM Fallback sistem omogućava neprekidnost pružanja usluga u vazdušnom prostoru u kojem je nadležna SMATSA doo sa manjim kapacitetom vazdušnog saobraćaja.

Faza 1 ATM Fallback sistema pripremljena kao adekvatna podloga za implementaciju Faze 2 koja će u potpunosti pokrivati sve funkcionalnosti koje trenutno ima i koje će u bliskoj budućnosti imati glavni operativni sistem za pružanje usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem (*Air Traffic Management - ATM*) – TopSky ATC sistem.

Kapacitet vazdušnog prostora operativne jedinice, sektora, ili radnog mjesta kontrolora letenja umnogome zavisi od vrste usluge kontrole letenja koja se pruža, tj. da li je proceduralna ili nadzorna kontrola letenja, a kao glavni faktor koji utiče na kapacitet nadzorne kontrole letenja su funkcionalnosti operativnog sistema. U situacijama nefunkcionisanja nadzornih komponenti, obično zaštita sigurnosti vazdušnog saobraćaja je prelazak sa nadzorne kontrole letenja na proceduralnu. Međutim upotreba proceduralnih normi razdvajanja kapacitet operativne jedinice, sektora i radnog mjesta se umnogome smanjuje. Upotrebom rezervnog sistema koji u potpunosti „oponaša” glavni operativni sistem u pogledu funkcionalnosti i kapaciteta, SMATSA doo ima mogućnost neprekidno

pružanje usluga u vazdušnom saobraćaju u FIR-u Beograd u potpunom kapacitetu. Ovakav pristup postavlja SMATSA doo, a samim tim i Crnu Goru, kao lidera u regionu po pitanju kontinuiteta pružanja usluga u vazdušnom saobraćaju.

Implementacija Faze 2 ATM Fallback sistema obuhvatala je unapređenje sistema (Faze 1) i omogućila uvođenje više novih funkcionalnosti u vezi sa definisanjem i strukturiranjem vazdušnog prostora i sektora, obradom nadzornih podataka, obradom podataka iz planova leta, obradom ATFCM poruka, itd.

Agencija je, nakon razmatranja sigurnosne argumentacije o planiranom uvođenju promjene u funkcionalni sistem, provjere ispunjenosti zahtjeva iz ugovora kod proizvođača sistema i prisustva na testiranju, konstatovala da su sigurnosna argumentacija i aktivnosti koje su njom predviđene urađene u skladu sa Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera („Službeni list CG”, br. 65/12 i 32/15), Protokolom o aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu (PTK-CHG-001-ME, verzija 4.0, od 25.05.2017. godine) i procedurama Priručnika o upravljanju bezbednošću SMATSA doo.

Na osnovu člana 114 stav 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, čl. 23, 106 i 113 Zakona o upravnom postupku, člana 10 Priloga 4 Pravilnika o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera („Službeni list CG”, br. 65/12 i 32/15) i Protokola o aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu (PTK-CHG-001-ME, verzija 2.0 od 16.01.2015. godine) potpisanog od strane Agencije, Direktorata i Crne Gore SMATSA doo Beograd, direktor Agencije donio je Rješenje broj 03/1-237/62-1117 od 27.06.2018. godine kojim se SMATSA doo odobrava uvođenje promjene u funkcionalni sistem, koja podrazumijeva puštanje u rad ATM Fall Back sistema – FASOS faza 2.

SUSAN

U skladu sa strategijom i planom poslovanja SMATSA doo, planirano je da se unaprijedi glavni operativni sistem za pružanje usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem – TopSky ATC sistem implementacijom novih funkcionalnosti. U skladu sa Planom upravljanja Programom modernizacije kontrole letenja – SUSAN (*SMATSA Upgrade of System for Air Navigation*), predviđeno je da se unapređenje TopSky ATC sistem izvrši kroz tri faze, i to:

- korak 1 faza 1: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistema,
- korak 1 faza 2: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistem sa proširenjem sistema, i
- korak 2: unapređenje funkcionalnosti DPS sa prelaskom na TopSky-ATC sistem.

Dana 18.09.2018. godine SMATSA doo je dostavila Agenciji obavještenja o planiranju uvođenja promjene u funkcionalnom sistemu, a koje se odnose na unapređenje hardverskog i softverskog dijela glavnog operativnog ATM sistema – TopSky-ATC sistema.

Unapređenje TopSky-ATC sistema podrazumijeva unapređenje kroz nekoliko aktivnosti, koje su preko tenderskog ugovora postavljeni kao osnovni zahtjevi, i to:

- proširenje postojećih konzola operativnog sistema (*ONL rig*) uključujući konzolu u AKL Podgorica,
- zamjena postojećeg hardvera operativnog sistema (*ONL rig*) u tehničkim i operativnim salama: CKL Beograd, staroj zgradi AKL Beograd i AKL Podgorica (uključujući pozicije u TMA sali i na tornju),
- Instalacije nove opreme TopSky-ATC ONL sistema na novim lokacijama (AKL Batajnica, AKL Kraljevo, AKL Niš i AKL Tivat),
- zamjenu operativnog sistema Thalix 10 sa novim Thalix 12 i zamjenu softvera sistema za nadzor OASYS RCMS, uz dodavanje NMS softvera za upravljanje mrežnom konfiguracijom,
- zamjenu postojećeg hardvera test sistema (BET 1) uključujući pozicije u Replay room, uz dodavanje Remote Test kontrolorske pozicije,
- dodavanje ground-ground rutera za povezivanje TopSky-ATC sistema sa ATN mrežom provajdera VDL usluga, za potrebe realizacije data link servisa.

U skladu sa potpisanim aranžmanima, Direktor i Agencija su, a na osnovu Protokola o aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu – PTK-CHG-ME-001, verzija 4.0 od 25.05.2017. godine, počeli sa nadzorom nad implementacijom promjene Step 1.2. Na osnovu obavještenja dobijenog od SMATSA doo, planirano je da prvi dio - faza Step 1.2 bude implementiran u maju 2019. godine, dok će implementacija ostale dvije cjeline biti nastavljena nakon nadogradnje zgrade Centra kontrole letenja i novog kontrolnog tornja u Beogradu.

Krizni menadžment

Predstavnici Agencije iz ANS sektora učestvovali su u vježbi i rukovodili pripremama i nacionalnom koordinacijom za vježbu EACCC CYBER18 (simulacija informatičkog napada u ATM sektoru) koja je održana 13-14.03.2018. godine u sjedištu EUROCONTROL-a u Briselu i pripremili interne procedure Upravljanje opasnim situacijama/krizama i Sigurnosnu informaciju koja prati proceduru Upravljanja opasnim situacijama/krizana.

Predstavnici Agencije iz ANS sektora učestvovali su i u pripremnim aktivnostima za vježbu EACCC PANDEMIC 19, koja je planirana da se održi 26-27.02.2019. godine u sjedištu EUROCONTROL-a u Briselu. Ova vježba je organizovana sa ciljem da se definišu različite

vrste informacija koje su u slučaju pandemije neophodne za koordinaciju postupaka u oblasti vazduhoplovstva, a posebno ATM-a, na nacionalnom i Evropskom nivou.

Takođe, intenzivno se radilo na pripremi EACCC radionice na temu „Communicating in Aviation Crisis“ koja je održana 18-19.04.2018. godine, a čiji domaćin je bila Agencija.

Evropska jedinica za koordinaciju kriznih situacija u vazduhoplovstvu (*European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC*) ustanovila je, kroz različite aktivnosti u oblasti kriznog menadžmenta, potrebu za definisanjem protokola i procedura u oblasti komunikacije sa medijima u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu. Stoga je, u aprilu 2018. godine, zajedničkim naporom EUROCONTROL-a (tj. *Network Manager - NM* u ime EACCC-a) i Agencije, organizovana prva EACCC radionica o komunikaciji sa medijima u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu. Konačni cilj radionice je bio da se definišu vrste i načini komunikacije sa medijima koje u toku kriznih situacija u vazduhoplovstvu pojedini vazduhoplovni subjekti mogu očekivati i da se ustanove modeli koji bi olakšali i ubrzali pripremu i korišćenje komunikacionih kanala kao i koordinaciju komunikacije sa medijima na nacionalnom nivou. Dodatno, radionica je iskorišćena za jačanje odnosa između zemalja iz regiona koje su ujedno i članice EACCC-a. Učesnici na radionici su bili predstavnici: EACCC-a; država članica EACCC-a (nacionalne kontakt osobe za krizne situacije); Evropske komisije; EASA-e; EUROCONTROL-a (*Network Manager-a*); ACI-a; IATA-e; pružalaca usluga u vazdušnoj plovdbi; operatora aerodroma; vazduhoplovnih prevoznika. Učestvovalo je ukupno 60 učesnika iz 17 zemalja.

Predstavnici različitih vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnih organizacija ocijenili su EACCC radionicu o komunikaciji sa medijima u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu sa odličnim ocjenama i naglasili važnost teme koja je po prvi put obrađena u okvirima EACCC. Agencija je za organizaciju radionice dobila zahvalnicu od strane g. Džoa Sultane, direktora NM EUROCONTROL.

RASARAC

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje u civilnom vazduhoplovstvu (*Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee – RASARAC*) oformljen je u novembru 2016. godine potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovina, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Crna Gora je postala punopravan član RASARAC-a u aprilu 2017. godine. Formiranje RASARAC-a je podržano od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a. Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Tokom 2018. godine Agencija je imala sljedeće aktivnosti u radu Regionalnog savjetodavnog odbora za traganje i spašavanje:

- Predstavnik Agencije je prisustvovao obuci traganja i spašavanja koju je organizovao Direktorat u saradnji sa Zajedničkim spasilačko-koordinacionim centrom Larnaka/Kipar. Obuka je organizovana u prostorijama Direktorata civilnog vazduhoplovstva Srbije u periodu 18-20.04.2018. godine. Cilj obuke je bio pružanje osnovne obuke za rukovodeći i operativni nivo u oblasti traganja i spašavanja.
- Predstavnik Agencije, kao član Radne grupe za međunarodne sporazume u sklopu RASARAC-a, je 02.10.2018.godine u Bratislavi prisustvovao 6. sastanku Ekspertskeg tima RASARAC-a. Cilj sastanka je bio usaglašavanje predloga teksta SAR sporazuma, formiranje radne grupe po pitanju vršenja nadzora u oblasti traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu, priprema za održavanje sastanka Koordinacionog odbora (*Steering Board*) RASARAC-a.
- Predstavnici Agencije su 16.11.2018. godine u Bratislavi prisustvovali 7. sastanku Koordinacionog odbora RASARAC-a. Cilj sastanka je bio analiziranje godišnjih izvještaja država članica RASARAC-a po pitanju traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu, analiza aktivnosti i preporuka rada uspostavljenih Radnih grupa (međunarodni sporazumi, operativna pitanja i obuke), analiza predloga rada RASARAC-a za 2019. godinu. Takođe, na sastanku je potpisan Memorandum o razumijevanju između Zajedničkog spasilačko-koordinacionog centra Larnaka (JRCC – Larnaka) i članica RASARAC-a, a u cilju unapređenja nivoa obučenosti osoba koje se bave aktivnostima traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu, kao i da se bolje ispune zahtjevi koje propisuje Aneks 12.

SAXFRA i SEAFRA

Realizacijom projekata SAXFRA (Republika Austrija i Republika Slovenija) i SEAFRA (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Republika Hrvatska i Republika Srbija), uspostavljeni su vazdušni prostori bez ruta (*Free Route Airspace – FRA*), koji predstavljaju dvije prekogranične inicijative koje su značajno doprinijele efikasnom protoku vazdušnog saobraćaja duž tzv. jugoistočne ose (saobraćajni tok po pravcu sjeverozapadna-jugoistočna Evropa).

Primjena FRA koncepta omogućava korisnicima vazdušnog prostora da lete direktno od tačke ulaska u FRA vazdušni prostor do željene tačke izlaska iz FRA vazdušnog prostora, bez obzira na državne granice i oblasti odgovornosti različitih pružaoca usluga, čime je podržano optimalno planiranje putanje leta (kraće vrijeme putovanja, manja potrošnja goriva, manja emisija CO₂). Sa aspekta ATM sistema, koristi se ogledaju u povećanju efikasnosti sistema i povećanju kapaciteta. Shodno ciljevima Jedinstvenog evropskog neba, spajanje SAXFRA i SEAFRA, u smislu omogućavanja vazdušnim prevoziocima planiranje ruta između definisanih tačaka ulaska i izlaska iz objedinjenog vazdušnog prostora, sa mogućnošću planiranja ruta preko (objavljenih ili neobjavljenih) međutačaka i bez pozivanja na mrežu ATS ruta, omogućava još veće koristi.

U tom cilju, pružaoci usluga u vazdušnoj plovitbi u navedenim državama potpisali su memorandum o saradnji sa ciljem spajanja SAXFRA i SEAFRA vazdušnih prostora, stvarajući

tako Inicijativu za zajedničko jugoistočno nebo (*South East Common Sky Initiative – SECSI*) sa ciljem uspostavljanja zajedničkog vazdušnog prostora bez ruta iznad šest država centralne i jugoistočne Evrope.

S tim u vezi, SMATSA doo je obavijestila je Agenciju i Direktorat o planiranom uvođenju ove promjene u funkcionalni sistem. Agencija je, u ime obije civilne vazduhoplovne vlasti, vršila nadzora nad uvođenjem promjene i odobrila spajanje SEAFRA i SAXFRA prostora u SECSI FRA prostor, zajedno sa pomjeranjem donje granice vazdušnog prostora sa nivoa leta 325 na nivo leta 205 u području letnih informacija „Beograd“ (FIR Beograd), na koji se primjenjuje koncept vazdušnog prostora bez ruta.

SECSI FRA se primjenjuje od 01.02.2018. godine.

Obuka

U toku 2018. godine posebna pažnja posvećena je obukama zaposlenih u ANS sektoru, koji su pohađali i/ili polagali sljedeće kurseve i učestvovali u sljedećim radionicama: Safety at State Level (SSL), PBN Oversight (PBNO), Audit Techniques and Practice (LEX-AUDIT), Global Navigation Satellite System (GNSS), Management & Oversight of Changes /the Basic (SAF-CHG-BASIC), EASA Workshop on the Member State EPAS Actions, EASA Workshop on Management System Assessment, Overview of the financing of ANS in Europe (LEX-COST), Crisis Communication in Aviation Course (Initial), Simfox Train the Trainer Course (SIMFOX), Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA), Search and Rescue Mission Coordinator/ basic, Just Culture in Aviation, ATCO Competence and Training Organisation Certification (LEX-COMP-ATCO), Computer Security the „Dark Side“, Osnovna odredba 216/2008 i Evropski regulatorni system, Safety analysis and occurrence reporting Workshop, Pravilnik o obavještanju, analiziranju i praćenju događaja u civilnom vazduhoplovstvu, Safety analysis and occurrence reporting OJT, New Basic Regulation 2018/1139, SSP/SMS Recurrent, Regulations 923/2012 and 2016/1185 Course (Initial), (SERA) i Vazduhoplovna kartografija.

U Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja angažovano je 10 nadzornika kojima su dodijeljene nadzorničke autorizacije za vršenje specifičnih aktivnosti inicijalnog dodjeljivanja odobrenja, licenci, dozvola i dr., kao i nadzora u tim oblastima. Pet od ovih deset nadzornika posjeduje i ovlašćenja inspektora za vazdušni saobraćaj koji sprovode aktivnosti u vezi sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju i Zakonom o inspeksijskom nadzoru. Pored ovih resursa angažovano je i pet osoba na poslovima administrativno-tehničke prirode, od kojih je četvoro u procesu sticanja nadzorničke autorizacije.

Najveći dio aktivnosti u ovom sektoru odnosio se na realizaciju nadzora shodno Plan nadzora za 2018. godinu.

U okviru Odsjeka vazduhoplovnih djelatnosti, planirani su kontinuirani i inspeksijski nadzori organizacija koje obavljaju:

- komercijalni vazdušni prevoz (nosioci sertifikata vazdušnog operatora – AOC-a),
- nekomercijalne vazdušne operacije sa ne-složenim vazduhoplovima (NCO), i
- nekomercijalne vazdušne operacije sa složenim vazduhoplovima na motorni pogon (NCC).

1) Organizacije koje obavljaju komercijalni vazdušni prevoz:

- Montenegro Airlines, broj odobrenja: ME.AOC.001,
- Airways Scenic & Charter, broj odobrenja: ME.AOC.004, i
- Adriatic Airways, broj odobrenja: ME.AOC.002.

2) Organizacije koje obavljaju nekomercijalne vazdušne operacije sa ne-složenim vazduhoplovima (NCO):

- Avio helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore,
- Airways Aviation Academy, i
- Flight Academy Montenegro.

3) Organizacije koje obavljaju nekomercijalne vazdušne operacije sa složenim vazduhoplovima na motorni pogon (NCC):

- Avio helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore.

Planiran je nadzor nad ukupno 7 vazduhoplovnih subjekata, od čega je izvršen nadzor nad 5 vazduhoplovnih subjekata a nije izvršen nad 2 organizacije koje su bile predviđene Planom nadzora za 2018. godinu – Flight Academy Montenegro (NCO) i AHJ MUP (NCC).

Izvršeno je ukupno 25 pojedinačnih nadzora tokom kojih je konstatovano 34 nalaza od čega je za 3 nalaza prolongirano otklanjanje.

U 2018. godini izvršen je i jedan vanredni nadzor i to organizacije Adriatic Aviation, broj odobrenja ME.AOC.003, tokom kog nije konstatovan nijedan nalaz.

U okviru Odsjeka vazduhoplova planirani su kontinuirani i inspekcijski nadzori sljedećih organizacija i vazduhoplova:

1) Organizacije odobrene po Dijelu M (Part M):

- Adriatic Airways, broj odobrenja ME.MG.0007,
- Montenegro Airlines, broj odobrenja ME.MG.0001, i
- Aviohelikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (AHJ MUP), broj odobrenja ME.MG.0004.

2) Organizacije odobrene po Dijelu 145 (*Part 145*):

- Montenegro Airlines, broj odobrenja ME.145.0001

- Aviohelikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (AHJ MUP), broj odobrenja ME.145.0004.

3) Aircraft Continued Airworthiness Monitoring – ACAM:

- 4O-AOM,
- 4O-AOB,
- 4O-MAE,
- 4O-EAC,
- 4O-HCG,
- 4O-MNE, i
- 4O-VUK.

4) Organizacije u inostranstvu:

- GAS Aviation – Dio 145,
- Prince Aviation – Dio 145,
- GAS Aviation – Dio M, i
- AERO 3 LLC – Dio 145.

U toku 2018. godine, u Odsjeku vazduhoplova planiran je nadzor nad 16 vazduhoplovnih subjekata od čega je izvršen nadzor nad ukupno 13 subjekata, odnosno 15 pojedinačnih nadzora. Tokom nadzora konstatovano je 15 nalaza od čega je za 1 nalaz prolongirano otklanjanje.

Nije izvršen nadzor organizacije Prince Aviation (Part M) kao ni ACAM Review na vazduhoplovima Leonardo A109S, registarske oznake 4O-MAE i Robinson R44, registarske oznake 4O-HCG, jer je nad ovim vazduhoplovima vršena inspekcija tokom 2018. godine u okviru izdavanja Potvrde o provjeri plovidbenosti. U takvim slučajevima se ACAM inspekcija ne radi.

U okviru Odsjeka za dozvole i nadzor letačkog osoblja planiran je kontinuirani i inspeksijski nadzor sljedećih organizacija:

- Flight Academy Montenegro – ME.ATO.001,
- Airways Aviation Academy - ME.ATO.002,
- Padobranski školski centar „Špiro Mugoša“ – ME.P-01,
- Vazduhoplovna akademija – SRB.ATO.002,
- Linx Aviation – SRB.ATO.003,
- Proaviator – SRB.ATO.004,
- Prince Aviation – SRB.ATO.005,
- SMATSA Aviation Academy – SRB.ATO.006,

- MUP republike Srbije – SRB.ATO.007,
- Pink Aviation - SRB.ATO.010,
- Avis Zlatibor – SRB.ATO.201,
- Nadzor imaoca dozvola i sertifikata, i
- Inspekcije paraglajdera.

U toku 2018. godine u Odsjeku za dozvole i nadzor letačkog osoblja izvršen je nadzor nad 13 vazduhoplovnih subjekata, i to ukupno 48 pojedinačnih nadzora. Tokom tih nadzora konstatovano je 13 nalaza za koje nije bilo prolongiranja otklanjanja. Izrečena je i jedna zabrana.

U okviru Odsjeka za aerodrome planiran je kontinuirani i inspekcijski nadzor sljedećih organizacija:

- Aerodromi Crne Gore,
- Društvo za transport putnika i robe u vazdušnom saobraćaju "Montenegro Airlines",
- Aero klub „Krila Podgorice“,
- Sportski aero klub „Nikšić“,
- Privredno društvo „Hotels Group Montenegro Stars“ d.o.o. Budva,
- Paraglajding klub „Adria-fly“,
- Paraglajding klub „Naša Krila“,
- Paraglajding klub „Orao“,
- Paraglajding klub „Ikar“,
- Montenomax,
- Bussiness montenegro,
- Milšped,
- Zetatrans,
- Interšped,
- Agencija step,
- Ups - Express courier,
- Tnt - Tim Kop doo,
- DHL - Društvo za međunarodni vazdušni ekspres „Kingscliffe distribution Montenegro“,
- Pošta CG,
- DR Cargo logistic, i
- Logističar.

U toku 2018. godine u Odsjeku aerodroma planiran je nadzor nad 21 vazduhoplovnim subjektom, a izvršen je nadzor nad 17 vazduhoplovnih subjekata. Bilo je ukupno 23 pojedinačna nadzora, tokom kojih su konstatovana 22 nalaza od čega je za 6 nalaza prolongirano otklanjanje. Izrečeno je i 7 prekršajnih naloga.

Procedurom vršenja inspeksijskog nadzora, GEN-PRC-010, uređen je postupak pokretanja inspeksijskog nadzora, vršenje inspeksijskog pregleda, preduzimanje zakonom propisanih mjera, praćenje izvršenja naloženih mjera iz inspeksijskog pregleda, zaključivanje inspeksijskog nadzora, vođenje evidencije o izvršenim inspeksijskim pregledima i arhiviranje dokumentacije iz inspeksijskih nadzora.

Shodno svemu navedenom, ovlašćeni inspektori Agencije, koji su zaposleni u Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja su u periodu od 01.01.2018. godine do 31.12.2018. godine sprovedi ukupno 46 inspeksijskih nadzora, od kojih je u 2018. godini za 25 izdat nalog za vršenje redovnog/vanrednog inspeksijskog nadzora, dok je 21 inspeksijski nadzor započet u ranijim godinama a nastavljen, odnosno završen u 2018. godini.

Planom procjene sigurnosti stranih vazduhoplova na platformi (SAFA) za 2018. godinu bila je predviđena realizacija 90 SAFA inspekcije (104 poena) .

Izvršeno je 95 inspekcija (119 poena) ili 105% predviđenih inspekcija, odnosno 114 % predviđenih poena.

Na ukupno 37 inspekcija uočeni su i konstatovani nedostaci, tj. nalazi. I to ukupno 59 nalaza. Od ukupnog broja nalaza 21 nalaz je kategorije 1, 30 nalaza kategorije 2 a 8 nalaza kategorije 3. Korektivne akcije na nalaze kategorija 2 i 3 su uglavnom izvršavane pravovremno i na odgovarajući način, kod svih operatora.

Od ukupnog broja inspekcija 3 su izvršene na operatorima koji nijesu bili pregledani u prethodnih 12 mjeseci, 22 na operatorima koji su prioritizovani, 10 na operatorima koji nijesu pregledani u prethodnih 8 sedmica. Van redovnog radnog vremena izvršeno je 27 inspekcija. Na ovim inspekcijama su dobijeni dodatni poeni koji su značajno uticali da se planirani broj poena za 2018. godinu dostigne i premaši.

Ukupno je pregledano 60 operatora, od kojih 53 komercijalna (redovni i čarter prevozioci, kao i taxi operatori) i 7 privatnih ili biznis džet (nekomercijalnih) operatora. U odnosu na planirani broj inspekcija na aerodromima, na Aerodromu Podgorica je izvršeno manje inspekcija i to 10, umjesto predviđenih 26, dok je na Aerodromu Tivat izvršeno 85 inspekcija umjesto predviđenih 64. Tokom avgusta 2018. godine u skladu sa dogovorom sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, na Aerodromu Tivat SAFA inspektori Agencije i SAFA inspektori vazduhoplovnih vlasti Bosne i Hercegovine ostvarili su preko 20 inspekcija. Ovo je već peta uzastopna godina u kojoj se ostvaruje ova saradnja/razmjena SAFA inspektora koja je korisna za sticanje novih iskustava SAFA inspektora, a koja je preporučena u EU SAFA programu.

Najveći dio propisa donesenih u 2018. godini predstavljao je pružanje EU uredbi i ICAO standarda i preporuka. Veći dio tih novousvojenih propisa nije nametao dodatne obaveze organizacijama i vazduhoplovnim subjektima koji su u vrijeme njihovog donošenja posjedovali odobrenja izdata od strane Agencije, pa u vezi sa tim nije ni bilo poteškoća odnosno izazova u pogledu implementacije tih regulatornih zahtjeva. Međutim, i u 2018. godini izazov u pogledu implementacije predstavljao je relativno novi regulatorni okvir koji se odnosi na pilotsko osoblje, a datira iz prethodne, 2017. godine. Radi se o regulatornom okviru koji se odnosi na pilote i njihova prava u odnosu na navigaciju na bazi performansi (*Performance Based Navigation – PBN*).

U toku 2018. godine došlo je do objavljivanja izmjena i dopuna pravilnika u oblastima operacija vazduhoplova, aerodroma i oblasti posade vazduhoplova. Jedan od regulatornih okvira koji je uspostavljen tokom 2018. godine, koji je takođe predstavljao izazov, su precizniji i detaljniji regulatorni zahtjevi u vezi sa upravljanjem divljim svijetom, koji su postavljeni u odnosu na operatora aerodroma.

Veliki porast broja evidentiranih operatora bespilotnih vazduhoplova bio je karakterističan i za 2018. godinu. Na kraju 2018. godine bilo je ukupno 183 evidentiranih operatora bespilotnih vazduhoplova. Zainteresovanost pravnih i fizičkih lica u vezi operacija ovih vazduhoplova i interesovanje šire javnosti u vezi sa ovim operacijama zahtjevali su jaku medijsku zastupljenost i intenzivnu komunikaciju stručnih službi Agencije, kojom prilikom se mnogo radilo na promociji regulatornih okvira za ovu oblast ali, takođe, i na komunikaciji i koordinaciji sa državnim organima koji imaju nadležnosti u ovoj oblasti, po raznim osnovama, kao što su: zaštita frekventnog opsega, zaštita vazdušnog prostora, uvoz bespilotnih vazduhoplova, pitanja bezbjednosti, pitanja zaštite privatnosti i dr. Ova oblast p dalje ima tendenciju izraženog rasta i samim tim značajnog uticaja na aktivnosti sektora pa i Agencije u cjelini.

U oblasti certifikacije aerodroma odgovarajući regulatorni okvir objavljen je još 2014. godine.

Certifikacija Aerodroma Podgorica započela je krajem 2015. godine na način što je operator Aerodroma Podgorica dostavio operativni priručnik. Međutim, značajnije intenziviranje ovih aktivnosti dogodilo se tek tokom 2017. godine kada je došlo o usaglašavanja operativnog priručnika sa operatorom Aerodroma Podgorica. Prvi pregled, kako je to i predviđeno Planom certifikacije Aerodroma Podgorica, obavljen je iz oblasti fizičkih karakteristika i to tokom oktobra 2017. godine. Do sredine 2018. godine okončani su pregledi u preostalim oblastima koji su bili predmet nadzora: meteorološka oprema i pružanje usluga vazduhoplovne meteorologije, navigaciona sredstva, vizuelna sredstva i sistem napajanja električnom energijom, zaštite od buke vazduhoplova i zaštita životne sredine, spasilačko-vatrogasna služba, kontrola postavljanja/izgradnje vazduhoplovnih prepreka i uspostavljanje površina za zaštitu vazduhoplova, pružanje usluga prihvata i

otpreme putnika sa invaliditetom i smanjenom pokretljivošću, sistem bezbjednosti, program održavanja aerodroma, plan za vanredne situacije, pružanje usluga zemaljskog opsluživanja i program stručnog osposobljavanja.

Pregledi na Aerodromu Tivat, shodno Planu certifikacije Aerodroma Tivat, otpočeli su krajem februara 2018. godine i okončani su, u svih trinaest oblasti, u novembru 2018. godine.

U procesu certifikacije Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivta od strane Agencije angažovani su i eksperti iz vazduhoplovnih vlasti Republike Srbije, Republike Hrvatske i Republike Sjeverne Makedonije.

Svi izvještaji sa pregleda upućeni su operatoru Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, Aerodromima Crne Gore AD, na uvid i razmatranje, kako bi operator mogao da dostavi Agenciji plan otklanjanja nepravilnosti sa definisanim načinom i dinamikom realizacije aktivnosti usaglašavanja sa regulatornim zahtjevima. Proces certifikacije aerodroma ne odvija se očekivanom dinamikom i Agencija pokušava ovaj proces intenzivirati kroz kontinuiranu komunikaciju sa operatorom aerodroma i državnim organima ali i preduzimanjem svih zakonski rapoloživih mjera.

Tokom 2018. godine izdate su 3 dozvole za pružanje usluga zemaljskog opsluživanja.

Tokom 2018. godine predmet nadzora su bile površine za organizovano letenje paraglajderom i to: Jejavica, Dizdarica i Brajići-Bečići.

U sljedećoj tabeli prikazan je broj dozvola letačkog osoblja i dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta, razvrstan po kategorijama.

Kategorija dozvola			PART-FCL	JAR-FCL	ICAO	NAC	Σ1	Σ2
Dozvola pilota transportnog vazduhoplova	ATPL	A	46	28	1	0	74	74
		H	2	0	0	0	2	
Dozvola komercijalnog pilota	CPL	A	29	7	7	0	43	64
		H	21	0	0	0	21	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola privatnog pilota	PPL	A	52	4	7	0	63	66
		H	3	0	0	0	3	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola pilota balona	BPL		0	0	3	0	3	3
Dozvola pilota jedrilice	SPL		0	0	5	0	5	5

Dozvola pilota lakog vazduhoplova	LAPL		0	0	0	0	0	0
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
Dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta	FDL		0	0	12	0	12	12
Dozvola pilota paraglajdera	PgL		0	0	0	31	31	31
Dozvola padobranca	PL		0	0	0	14	14	14
Dozvola pilota zmaja	HgL		0	0	0	2	2	2

Tabela 2 – Dozvole letačkog osoblja i osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta

U Registru civilnih vazduhoplova upisano je 35 vazduhoplova.

U toku 2018. godine izvršene su 3 provjera u cilju izdavanja uvjerenja o plovidbenosti i izdate su 3 potvrde o provjeri plovidbenosti vazduhoplova.

U Registru vazduhoplovnog osoblja, koji vodi Agencija, evidentirano je 46 važećih dozvola za održavanje i prepravke vazduhoplova.

Odobren je 1 program za održavanje vazduhoplova i odobreno je 19 izmjena, već postojećih, programa održavanja vazduhoplova.

Odobrenja za let kao i odobrenja uslova za let u 2018. godini nije bilo.

Tokom 2018. godine nije bilo odobrenja vazduhoplovnih priredbi.

U pogledu priručnika organizacija za održavanje vazduhoplova i organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova u 2018. godini izdato je jedno novo odobrenje za priručnik organizacije za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova i izdato je odobrenje za 6 izmjena priručnika organizacija za održavanje vazduhoplova i organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova.

Tokom 2018. godine izdato je 29 rješenja o odobravanju vanaerodromskog slijetanja i polijetanja.

Kompaniji Adriatic Aviation DOO je tokom 2018. godine izdat certifikat vazdušnog operatora, operativna licenca i odobrenje za organizaciju za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova.

Organizaciji Avio-helikopterska Akademija je izdato odobrenje za stručno osposobljavanje pilota helikoptera.

Tokom 2017. godine je realizovana je kontrolna standardizaciona posjeta od strane ekspertskeg tima EASA-e u oblasti OPS. Po prijemu konačnog izvještaja o nalazima stručne službe Agencije su izradile i usaglasile Plan korektivnih akcija sa EASA-om. Plan je, kao rezultat urađene detaljne analize uzroka koji su doveli do ovih nalaza, predviđao realizaciju 23 korektivne akcije. Do kraja 2017. godine EASA je potvrdila realizaciju 17 akcije iz Plana, dok je preostalih 6 akcija realizovano i potvrđeno od strane EASA-e tokom 2018. godine.

Kada je u pitanju rad **Referata za utvrđivanje uzroka ugrožavanja sigurnosti vazduhoplova, nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova**, bitno je podsjetiti da je, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odlukom Vlade osnovana Nacionalna komisija za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova, kao nezavisno tijelo. Takvo rješenje podrazumjevalo je izmještanje tih aktivnosti van Agencije a istovremeno zadržavanje aktivnosti koje se odnosi na istraživanje, analizu, praćenje nezgoda, kao i vođenje evidencije o tim događajima unutar Agencije. Agencija prikuplja prijave o događajima, vodi bazu podataka i vrši analize u cilju praćenja trendova pojavljivanja određenih događaja i opasnosti (hazard).

Uvođenje funkcije **Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću** (*Safety Manager*), zajedno sa tijelima **Odbor za analizu sigurnosti** (*Safety Review Board – SRB*) i **Grupa za analizu sigurnosnih rizika** (*Safety Risk Group – SRG*), značajno je obilježilo aktivnosti Agencije u pogledu unapređenja standarda sigurnosti.

U nadležnost Safety Managera, pored ostalih poslova, spadaju i sljedeći poslovi koji se odnose na proces upravljanja rizicima u vazdušnom saobraćaju: izrada, praćenje implementacije i unapređenje Nacionalnog programa sigurnosti u vazdušnom saobraćaju; značajna uloga u radu Nacionalnog odbora za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju; učestvovanje u postupku utvrđivanja nacionalnih ciljeva sigurnosti u vazdušnom saobraćaju; obavljanje stručnih poslova vezanih za kvalitet izvještavanja o događajima koji ugrožavaju sigurnost; prikupljanje i arhiviranje izvještaja u internoj bazi Agencije; analiziranje i praćenje implementacije korektivnih i preventivnih mjera; praćenje statističkih trendova sigurnosti i pripremanje periodičnih izvještaja o stanju sigurnosti u vazdušnom saobraćaju; učestvovanje u postupku procjene rizika po pitanjima vezanim za sigurnost vazdušnog saobraćaja; i predlaganje nacрта procedura (radnih postupaka) i staranje o njihovoj pravilnoj i blagovremenoj implementaciji.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika za upravljanje sigurnosnim rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2018. godini SRB se sastao četiri puta. Na sjednicama SRB razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na 4 održane sjednice SRB donijeto je ukupno 8 zaključaka.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika za upravljanje sigurnosnim rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2018. godini SRG se sastao tri puta. Na sastancima SRG razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na 3 održana sastanka SRG donijeto je ukupno 6 zaključaka.

Stručni radni tim Agencije za pripremu stručnih osnova za izradu Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (SSP), izradio je predlog SSP-ija koji je tokom 2017. godine prosljeđen na dalje postupanje Nacionalnom odboru za sigurnost. Nacionalni program sigurnosti je donijela Vlada Crne Gore na sjednici od 6. jula 2017. godine. Nacionalnim planom sigurnosti vazdušnog saobraćaja (*State Safety Plan – SSP*), utvrđuju se aktivnosti i mjere za implementaciju Nacionalnog programa sigurnosti. Nacionalni odbor za sigurnost je na sjednici od 24.12.2018. godine donio Nacionalni plan sigurnosti 2019-2023 i dokument Sigurnosni indikatori. Cilj Plana sigurnosti za period od 2019-2023. godine je da prikaže smjernice djelovanja Agencije i drugih vazduhoplovnih subjekata u oblasti unapređenja i očuvanja nivoa sigurnosti. Plan sigurnosti prikazuje vazduhoplovnim subjektima koje su to aktivnosti, pored potrebe za usklađenošću sa regulatornim zahtjevima, na kojima će Agencija insistirati u narednom periodu u cilju postizanja zadovoljenja zahtjeva proisteklih iz Nacionalnog programa sigurnosti, a sve u cilju smanjenja broja nesreća i ozbiljnih nezgoda. Revizija Plana sigurnosti 2015-2018 novim Planom, 2019-2023. godine, ima za cilj da se jasno naznače aktivnosti koje su ispunjene u prethodnom periodu prema Planu sigurnosti kao i da se dodaju nove za period 2019-2023. godine.

Važan dio Nacionalnog programa sigurnosti je definisanje prihvatljivog nivoa sigurnosnih performansi (*Acceptable level of Safety Performance — AloSP*) kroz definisanje sigurnosnih indikatora, sigurnosnih ciljeva i određivanjem odgovarajućeg nivoa upozorenja. Sigurnosni indikatori su u najopštijem smislu pokazatelji sigurnosnih performansi. Sigurnosni ciljevi predstavljaju najniži nivo sigurnosti koji vazduhoplovni subjekti moraju da postignu u svom radu. Postizanje prihvatljivog nivoa sigurnosnih performansi se kontroliše preko sigurnosnih indikatora za svaki cilj.

Glavni cilj definisanja sigurnosnih indikatora je uspostavljanje sistematskih i stalnih metoda kontrole. Sigurnosni indikatori su, pored toga, dobar način za strukturiranje velikog broja podataka iz različitih izvora.

Sigurnosni indikatori i ciljevi se analiziraju svake godine. Na svake dvije godine, shodno rezultatima pregleda, donose se izmjene dokumenta Sigurnosni indikatori i utvrđuju se sigurnosni ciljevi za naredni period.

U toku 2018. godine, a sa ciljem promocije i praćenja implementacije aktivnosti proisteklih iz Nacionalnog plana sigurnosti, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali u radu LRST (*Local Runway Safety Team – LRST*) na aerodromima u Podgorici i Tivtu. U toku 2018.

godine organizovana je radionica na temu Kulture povjerenja i pravičnosti (*Just Culture*) za predstavnike vazduhoplovnih subjekata, kao i Seminar o sigurnosti.

Tokom ljetnje sezone u 2018. godini Agencija, u čijoj je nadležnosti inspekcijski nadzor upotrebe dronova, pokrenula je kampanju s ciljem edukacije operatora dronova i opšte javnosti o načinima upotrebe ovih letilica. Jedan od ciljeva kampanje je i poziv operatorima dronova da se evidentiraju kod Agencije. Agencija je, u isto vrijeme, pokrenula i kampanju koja se odnosi na paraglajdere. Veliki broj turista je zainteresovan za ovaj sport, a cilj Agencije je da svi budu upoznati sa pravilima koja se odnose na ispunjavanje preduslova sigurnog leta paraglajderom.

U toku 2018. godine, Nacionalna komisija za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova je objavila Završni izvještaj u vezi sa nesrećom tokom izvođenja operacija tandem paraglajdera kod Bečića, 15.08.2018. godine, i u vezi sa tim izdala je sigurnosne preporuke koje se odnose na Paraglajding Savez CG, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva i Agenciju.

Aktivnosti **Menadžera sistema za praćenje usklađenosti** u 2018. godini odnosile su se dominantno na sljedeće:

Tokom 2018. godine osnovna djelatnost Sistema za praćenje usklađenosti je bilo vršenje internih audita u skladu sa Godišnjim planom provjera Sistema za praćenje usklađenosti u Sektoru za sigurnost vazdušne plovidbe, Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja i Referatu za vazduhoplovnu medicinu.

Pored planiranih audita obavljani su i vanredni auditi, po nalogu direktora Agencije, u slučaju kada se za to pojavila potreba.

Pored aktivnostu u skladu pomenutim Godišnjim planom vršena je analiza korektivnih mjera koje su bile posljedica nalaza otvorenih tokom predhodnog izvještajnog perioda, 2017. godine, kao i verifikacija efikasnosti prihvaćenih korektivnih mjera.

U toku 2018. godine Sistem za praćenje usklađenosti preduzimao je potrebne aktivnosti i mjere tokom priprema za eksterne audite od strane DRI i ICAO (ICVM) i tokom sprovođenja istih.

U skladu sa zakonskim obavezama ostvarivana je kontinualna saradnja sa Menadžerom za sigurnost (Safety Manager) u pogledu analize događaja koji su bili od uticaja na sigurnost vazdušnog saobraćaja i drugih događaja koji su potencijalno mogli imati uticaja na sposobnost Agencije da obavlja svoje zakonski delegirane obaveze.

U skladu sa internim procedurama vršena je provjera usklađenosti sa regulativom svih akata koji se dostavljaju direktoru Agencije na potpisivanje radi stupanja na snagu istih.

Tokom 2018. godine vršene su izmjene i dopune internih priručnika i procedura Agencije iz svog djelokruga rada i usaglašavanje internih priručnika u odnosu na prihvaćene standarde.

Krajem 2018. godine, u skladu sa praksom Agencije, sačinjena je integralna verzija godišnjeg Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2019. godinu, koje Agencije vrši prema eksternim subjektima u skladu sa svojim zakonskim obavezama i ovlaštenjima. Plan je sačinjen u tekstualnom formi a istovremeno i u formi baze podataka radi lakše ekstrakcije potrebnih podataka.

Audit iz oblasti aerodroma nije obavljen jer tokom 2018. godine nije došlo do očekivane certifikacije aerodroma. Ovaj audit će se obaviti kada se steknu potrebni uslovi za to.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2018. godini nastavio rad na poslovima iz svoje oblasti:

U 2018. godini vršen je kontinuirani nadzor nad radom Vazduhoplovno-medicinskog centra (*Aero-Medical Center – AeMC*), kao i kontinuirani nadzor nad radom ljekara specijalista, ovlašćenih vazduhoplovno-medicinskih ispitivača (*Aero-Medical Examiner – AME*), koji su odgovorni za donošenje ocjene sposobnosti vazduhoplovnog i drugog stručnog osoblja, u skladu sa Planom nadzora za 2018. godinu.

Kontinuirano se sprovodilo ažuriranje medicinske dokumentacije nastale iz ljekarskih pregleda i pretraga. Medicinska dokumentacija je pod režimom tajnosti i zaštite ličnih podataka redovno dostavljana Referatu za vazduhoplovnu medicinu, gdje se vrši arhiviranje i čuvanje medicinske dokumentacije na odgovarajući način i u propisanom vremenskom periodu.

Obavljano je vođenje poslova oko izdavanja ljekarskih uvjerenja i potvrda o zdravstvenoj sposobnosti vazduhoplovnog, pomoćnog vazduhoplovnog i ostalom stručnom osoblju.

Obavljali su se poslovi vođenja Registra vazduhoplovnog osoblja, upisivanja ličnih podataka vazduhoplovnog osoblja u Registar i određivanja broja neophodnog za izdavanje certifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dozvole o stručnoj osposobljenosti vazduhoplovnog osoblja.

Nastavljena je saradnja sa vazduhoplovnim subjektima čije osoblje mora da ispuni vazduhoplovno-medicinske zahtjeve za dobijanje ljekarskog uvjerenja/potvrde o zdravstvenoj sposobnosti.

Nastavljena je stalna komunikacija i savjetovanje sa vazduhoplovnim osobljem, pomoćnim vazduhoplovnim i ostalim stručnim osobljem u cilju poboljšanja zdravlja ove populacije. Organizovani su sastanci i konsultacije sa strankama.

Vršeno je izdavanje obavještenja kandidatima i poslodavcima o zdravstvenoj sposobnosti pojedinaca, kao i davanje uputstava kandidatima koji nijesu ispunili medicinske zahtjeve za traženi kriterijum zdravstvene sposobnosti o njihovim pravima i obavezama.

Nastavljena je saradnja sa Komisijom za istraživanje uzroka nesreća i ozbiljnih nezgoda u vazduhoplovstvu uz poštovanje principa tajnosti ličnih podataka.

U 2018. godini nastavljena je stalna stručna komunikacija sa ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivačima, kao i konsultacije sa ljekarima specijalistima vazduhoplovno-medicinskog centra koji su uključeni u vršenje medicinskih pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2018. godini izradio novi Program obuke iz vazduhoplovne medicine, u skladu sa izmjenjenim regulatornim okvirom za kontrole letenja.

Organizovan je Kurs za obnovu znanja za specijaliste vazduhoplovne medicine, ovlašćene za obavljanje poslova medicinskih pregleda, analiza i ocjenjivanja zdravstvenog stanja vazduhoplovnog osoblja (AME) i izdato je Uvjerenje o završenom kursu za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine.

Redovno su vođeni potupci ponovljenih, vanrednih i drugostepenih pregleda kada nijesu ispunjeni svi uslovi za izdavanje ljekarskih uvjerenja ili potvrda o zdravstvenoj sposobnosti.

Nastavljena je redovna komunikacija i saradnja sa ljekarima specijalistima koji učestvuju u spovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Nastavljena je saradnja sa kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori, učešćem na nacionalnom ekspertsom sastanku *Međunarodni zdravstveni pravilnik (IHR 2005) i zajednička eksterna evaluacija*, sa ciljem izrade Nacionalnog plana reagovanja u slučaju pojave zarazne bolesti u avio saobraćaju koja predstavlja rizik po javno zdravlje.

Takođe, nastavljena je saradnja i razmjena iskustava sa kolegama iz regiona i EU, posebno saradnja koja se obavlja na propisani način sa kancelarijama evropskih nacionalnih vlasti za vazduhoplovnu medicinu u cilju dostavljanja medicinske dokumentacije kao i priznavanja evropskih ljekarskih uvjerenja na osnovu pristigle medicinske dokumentacije.

Obavljena je analiza rizika i, na osnovu nje, plana realizacije nadzornih posjeta subjekata za sljedeću godinu.

U 2018. ažurirane su Procedure u okviru Priručnika za rad Referata za vazduhoplovnu medicinu (MED-MAN 001) i izrađeni su i odgovarajući obrasci kako bi se uskladio rad Referata sa izmjenama u propisima.

Kao i sve ostale organizacione jedinice u Agenciji, Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2018. godini u svom domenu dao doprinos po pitanju redovnih i vanrednih opštih

aktivnosti, kao što su obrada pojedinih Državnih pisama ICAO-a (*ICAO State letter*), izrada eLicence za portal eUprave i dr.

Referat za vazduhoplovnu medicinu prisustvovao je svim planiranim obukama na nivou Agencije, a aktivno je učestvovao na Seminaru o sigurnosti u vazdušnom saobraćaju koju je organizovala Agencija, sa prezentacijom na temu: Vazduhoplovna medicina gdje su bili prisutni predstavnici svih vazduhoplovnih subjekata Crne Gore.

Referat za vazduhoplovnu medicinu imao je učešće na 16. skupu medicinskih stručnjaka (*MEG meeting-u*), održanom u prostorijama Agencije Evropske unije za sigurnost u vazduhoplovstvu (EASA), u Kelnu, u Njemačkoj. Cilj MEG sastanaka je postizanje standardizacije u medicinskoj oblasti, usklađivanje između vazduhoplovnih vlasti u sprovođenju regulative, a u cilju podizanja nivoa sigurnosti letenja. Cilj je i da se razmijene iskustva, predlože promjene i razumiju predstojeće regulatorne promjene u oblasti vazduhoplovne medicine, kao i zahtjevi implementacije. Na ovom sastanku je istaknuta neophodnost saradnje ICAO, Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) i EASA-e kroz CAPSCA (*Collaborative Arrangement for the Prevention and management of public health events in Civil Aviation*) organizaciju, čiji je Agencija, odnosno Crna Gora, član.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2018. godini, u EUROCONTROL-u, u Briselu prisustvovao sastanku grupe za upravljanje u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu (*European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC*), gdje je napravljena priprema i gdje su podjeljeni zadaci za predstojeću vježbu *Pandemija 2019*, sa ciljem pronalaženja najboljeg odgovora na širenje zarazne bolesti vazduhoplovnim putem i pojave opasnosti po javno zdravlje.

U 2018. godini Referat za vazduhoplovnu medicinu prisustvovao je Obuci osveženja znanja iz vazduhoplovne medicine (*AME Refresher training*), koji je održan u Beogradu, Republika Srbija.

U Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu u 2018. godini bila su angažovana tri zaposlena – jedna osoba na poslovima Inspektora I, koja je sprovodila različite vrste nadzornih aktivnosti i koordinirala rad Odjeljenja, jedna osoba na poziciji Savjetnika za bezbjednost i jedna osoba sa statusom Inspektora II, koja je sprovodila različite vrste nadzornih aktivnosti.

U skladu sa preporukama Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) o neophodnom povećanju broja osoba zaduženih za vršenje nadzornih aktivnosti, sklopljen je sporazum o saradnji sa MUP-om, te su nakon toga obučena i sertifikovana četiri policijska službenika za vršenje nadzornih aktivnosti, koji su tokom 2018. godine obavljali monitoring aktivnosti.

Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, razmotrila i dala saglasnost na programe bezbjednosti subjekata na koje se odnosi Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. U nastavku je prikazana tabela sa imenima subjekatima na čije programe bezbjednosti je Agencija dala saglasnost u 2018. godini i datumima davanja tih saglasnosti.

Aerodrom Podgorica	16.07.2018. god.
Aerodrom Tivat	23.07.2018. god.
Montenegro Airlines AD	19.04.2018. god, 06.08.2018. god. i 05.09.2018. god.
Ketering Montenegro Airlines-a	23.07.2018. god. i 28.12.2018. god.
SMATSA doo	25.04.2018. god.

Tabela 3 – Odobreni programi bezbjednosti u 2018. godini

Tokom 2018. godine Agencija je učestvovala u pripremi, ili je u potpunosti pripremila, 9 materijala za razmatranje na tri održane sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U dijelu nadzornih aktivnosti, Agencija je u 2018. godini u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva izvršila 48 inspekcija, jedan audit i osam testova iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Predmet kontrole su bili aerodromski operator (aerodromi u Podgorici i Tivtu), ketering kompanije (Montenegro Airlines i Voda u kršu lux), vazdušni prevozioci (Montenegro Airlines, Ural Airlines, Wind Rose, Fly Dubai, Pobeda, Siberia i Red Wings), Kontrola letenja SMATSA doo i poznati pošiljalac Tara Aerospace.

Inspektori Agencije su u nadzornim aktivnostima ukupno proveli 161 dan (u što se ne računa vrijeme pripreme, kao ni vrijeme pisanja izvještaja).

U skladu sa preporukama Evropske komisije, od 2014. godine vodi se evidencija o ukupnom broju dana provedenih u nadzorima. U periodu od 2014. do 2016. godine inspektori Agencije su u posjeku proveli 133,13 dana u nadzorima godišnje, tako da je broj dana provedenih u nadzoru u 2018. godini bio za 21,25% veći u odnosu na prosjek iz prethodnih godina.

U 2017. godini ukupan broj dana provedenih na terenu je bio 148,5 dana, tako da povećanje u 2018. godini u odnosu na prethodnu godinu, u procentima, iznosi 8,4 %.

Aerodromski operator – Aerodrom Podgorica

Nad radom aerodromskog operatora, tokom 2018. godine, izvršeno je sedamnaest inspekcija na Aerodromu Podgorica, i to: u januaru (1), februaru (2), martu (1), aprilu (1), maju (2), junu (1), julu (1), avgustu (2), septembru (4), oktobru (1) i novembru (1).

U skladu sa godišnjim planom testiranja za 2018. godinu Agencija je sprovela četiri tajna testa u kojima je vršeno testiranje rada operatora aerodroma Podgorica. Testovi su izvršeni u martu, junu, julu i novembru i odnosili su se na kontrolu pristupa, KD kontrolu lica koja nijesu putnici, KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga i KD kontrolu tereta i pošte.

Aerodromski operator – Aerodrom Tivat

U toku 2018. godine, izvršeno je trinaest inspekcija nad radom aerodromskog operatora na Aerodromu Tivat i jedan audit. Inspekcije su izvršene u februaru (1), aprilu (1), maju (3), junu (2), avgustu (2), septembru (2), oktobru (1) i novembru (1), dok je audit izvršen u julu mjesecu.

Pored audita i inspekcija, Agencija je sprovela i četiri tajna testa u kojima je vršeno testiranje rada operatora Aerodroma Tivat i Montenegro Airlines-a i to u junu, julu, avgustu i septembru. Tajni testovi su se odnosili na kontrolu pristupa (2), KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga i zaštitu vazduhoplova.

Vazdušni prevozioci

Montenegro Airlines

Izvršeno je šest inspekcija (ne računajući jednu koja se odnosila na rad keteringa Montenegro Airlines-a) i to u martu, aprilu, avgustu (2), septembru i novembru.

U septembru mjesecu izvršen je tajni test koji se odnosio na zaštitu vazduhoplova koji je u operativnoj upotrebi.

Ostali vazdušni prevozioci

Tokom 2018. godine izvršeno je osam inspekcija kod stranih vazdušnog prevozioca, u dijelu vršenja bezbjednosnog pregleda vazduhoplova prije leta. Kontrolisane su posade sljedećih avio-kompanija:

Fly Dubai, Wind Rose, Pobeda, Siberia i Red Wings (4).

Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd

U 2018. godini izvršene su dvije inspekcije prema Kontroli letenja Srbije i Crne Gore i to u maju i junu.

Ketering kompanije i snabdjevači vazduhoplova

Tokom 2018. godine, u mjesecu junu, izvršena je jedna inspekcija prema keteringu Montenegro Airlines-a.

Druga ketering kompanija, Voda u kršu lux doo, bila je predmet kontrole tokom audita Aerodroma Tivat u julu 2018. godine.

Bezbjednost tereta i pošte

U septembru 2018. godine izvršena je inspekcija prema poznatom pošiljaocu-Tara Aerospace, iz Mojkovca.

Certifikacija KD kontrolora i osoblja koje vrši nadzor i patroliranje – Odjeljenje za bezbjednost je tokom 2018. godine nastavilo sa vršenjem sertifikacije KD kontrolora i osoblja koje vrši poslove kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, na način utvrđen Nacionalnim programom bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i internim odlukama Agencije.

Ukupno je organizovano jedanaest ciklusa polaganja kandidata. Svi kandidati za KD kontrolore polagali su teorijski i praktični dio ispita, a najveći broj KD kontrolora je polagao i test interpretacije rentgenske slike. Proces sertifikacije uspješno je završilo 154 kandidata, od čega 72 kandidata za obavljanje poslova kontrole pristupa, nadzora i patroliranja a 82

kandidata za KD kontrolora, kojima su nakon završenog procesa sertifikacije izdati odgovarajući sertifikati.

Sertifikovani su KD kontrolori za ručni pregled lica (22), ručni pregled lica i stvari (15), za rad na rentgenskom uređaju za kontrolu ručnog prtljaga (8), za rad na rentgenskom i EDS uređaju za kontrolu odvojenog prtljaga (4), za rad na rentgenskom uređaju za kargo i poštu (7), za kontrolu vozila (16) i za rukovođenje i nadzor tima KD kontrolora (10).

Bezbjednosna vježba

Agencija je uzela učešće u pripremi, organizovanju i sprovođenju bezbjednosne vježbe „Otmica vazduhoplova“, održane u aprilu 2018. godine na Aerodromu Podgorica. U pitanju je kompleksna vježba koja okuplja veliki broj učesnika koji dolaze iz avio industrije (operator aerodroma i operator vazduhoplova), Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, MUP-a, Uprave policije, Uprave carina, Ministarstvo odbrane, Vojske Crne Gore i Agencije za nacionalnu bezbjednost.

Procjene rizika za aerodrome u Podgorici i Tivtu

U skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, nastavljeno je vršenje procjene rizika za oba međunarodna aerodroma u Crnoj Gori. Procjene rizika vrši posebna komisija, na čijem čelu se nalazi predstavnik Agencije. Ove procjene se vrše u skladu sa metodologijom ICAO-a i ECAC-a i rade se na godišnjoj osnovi. Ove procjene usvojio je Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Prekršajni nalozi i druge kazne

U 2018. godini dva KD kontrolora su prekršajno kažnjena.

Ukupno je izdato 16 prekršajnih naloga i to šest operatoru aerodroma, četiri odgovornom licu operatora aerodroma i šest fizičkim licima (od kojih su dva KD kontrolori).

Obuke zaposlenih i međunarodne aktivnosti

Zaposleni u Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u 2018. godini učestvovali su na sljedećim aktivnostima: ICAO seminar o aktuelnim pitanjima iz bezbjednosti i olakšicama, OEBS projekat za jačanje bezbjednosti na crnogorskim aerodromima i godišnji sastanak ECAC auditora.

Odjeljenje za bezbjednost je nastavilo sa aktivnim učešćem u radu ECAC Security Forumu na način što je tokom 2018. godine učestvovalo u radu dva njegova saziva.

VII SARADNJA AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO SA MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

U radu Agencije u 2018. godini poseban značaj dat je saradnji sa međunarodnim organizacijama.

Međunarodne organizacije od posebnog značaja za civilno vazduhoplovstvo države Crne Gore su:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*), i
- Agencija Evropske unije za sigurnost u vazduhoplovstvu (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*).

Crna Gora je 13. marta 2007. godine postala 189. punopravna članica Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (**ICAO**). Riječ je o specijalizovanoj organizaciji Ujedinjenih Nacija, zaduženoj za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Čikaške konvencije (Čikago, 07.12.1944. god.). Ova organizacija ustanovljava da svaka država članica ima potpuni i isključivi suverenitet i nadležnost nad vazdušnim prostorom iznad svoje teritorije i obezbjeđuje da se cjelokupan međunarodni vazdušni saobraćaj iznad ili na teritoriji i teritorijalnim vodama države članice obavlja uz njenu prethodnu saglasnost.

Postavši punopravni član ICAO-a, što je bio preduslov, Crna Gora je postala punopravni član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (**ECAC**) 25. juna 2008. godine. Glavni cilj ECAC-a, koji okuplja 44 evropske države, je unapređenje sigurnog, djelotvornog i kontinuiranog sistema evropskog vazdušnog saobraćaja, što se postiže kroz harmonizaciju postupaka upravljanja vazdušnim saobraćajem među državama članicama, kao i unapređenje tih postupaka između država članica i drugih zemalja u svijetu. ECAC ne donosi odluke sa neposredno obavezujućim djelovanjem za države članice, već je njegovo djelovanje isključivo savjetodavne prirode. Rezolucije, Preporuke i Mišljenja moraju biti implementirani u nacionalno zakonodavstvo države-članice, kako bi imali obavezujući karakter.

U maju 2017. godine direktor Agencije izabran je za člana Koordinacionog komiteta ECAC-a, što predstavlja veliko priznanje za Agenciju ali i za ukupne napore Crne Gore u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Crna Gora je 09. juna 2006. godine potpisala Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog

vazduhoplovnog područja (European Common Aviation Area (**ECAA**) Agreement). Skupština Crne Gore je ratifikovala ovaj Sporazum 09. oktobra 2007. godine, i isti je stupio na snagu 26. oktobra 2007. godine. Cilj ovog Sporazuma je stvaranje zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja koji će biti zasnovan na slobodnom pristupu tržištu i zajedničkim pravilima u oblastima sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazдушnim saobraćajem i uticaja na životnu sredinu. Nakon 11 godina od njegovog potpisivanja i konačno završene duge procedure ratifikacije svih država članica Evropske unije, pa internog postupka u evropskom Savjetu i Parlamentu, ECAA je 1. decembra 2017. godine stupio na snagu.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ratifikaciji multilateralnog sporazuma između evropske zajednice i njenih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i misije privremene uprave Ujedinjenih Nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA sporazum) Skupština Crne Gore je usvojila u decembru 2010. godine.

Multilateralnim sporazumom (*ECAA Agreement*) bilo je predviđeno da države potpisnice u cilju ispunjavanja preuzetih obaveza, moraju, pored ostalog, ostvariti punopravno članstvo u Zajedničkim vazduhoplovnim vlastima Evrope (JAA), zadovoljavanjem administrativnih i tehničkih standarda zahtjevanih od te organizacije. Ovo je istovremeno bio i uslov za kasnije potpisivanje Radnog aranžmana sa EASA-om (*Working Arrangement*). Osnovna uloga JAA-ja je bila izrada i primjena Zajedničkih vazduhoplovnih zahtjeva-propisa (JAR-ova) kao osnovnih standarda bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Evropi. Članstvo država u JAA ostvarivalo se ispunjavanjem procedure koja je podrazumijevala dvije faze: najprije davanje državi statusa kandidata za punopravno članstvo, a zatim i samog statusa punopravnog članstva. Nakon prethodno sprovedene procedure prihvatanja i potpisivanja tzv. „Kiparskih aranžmana“ Crna Gora je, u statusu kandidata za punopravno članstvo, učestvovala u radu JAA-ja. Evropska Unija je, u međuvremenu, osnovala Evropsku organizaciju za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA), kojoj je JAA u potpunosti prenio svoje nadležnosti 30.06.2009. godine, čime je JAA i formalno prestao da postoji. Dalje aktivnosti Crne Gore u tom pravcu nastavljaju se prema EASA-i.

Agencija Evropske unije za sigurnost u vazduhoplovstvu (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*), sa sjedištem u Kelnu (Njemačka), predstavlja centralnu instituciju Evropske Unije za sigurnost u vazduhoplovstvu. Osnovana kao nezavisno tijelo po evropskim zakonima, i za svoj rad odgovara organima EU. Misija EASA-e je da promoviše najviše zajedničke standarde sigurnosti i zaštite životne sredine u civilnom vazduhoplovstvu. Pravila EASA-e su obavezujuća za države članice Evropske Unije, ali, u zavisnosti od vrste potpisanih aranžmana, i za ostale države. Punopravno članstvo u EASA-i, zasad ostvaruju samo države članice EU, Švajcarska, Norveška, Island i Lihtenštajn, dok je za ostale evropske

države postoji mogućnost aktivnog učešća u radu putem zaključivanja tzv. Radnih aranžmana (*Working Arrangements*). Crna Gora je potpisala Radni aranžman sa EASA-om, 07.07.2009. godine. Osnov za ovaj aranžman je činila Osnovna Regulativa 216/2008 (Basic Regulation 216/2008). Kako je 2009. godine Regulativa 216/2008 izmijenjena i dopunjena Regulativom 1108/2009, kojom se nadležnosti EASA-e proširuju i na oblast ATM/ANS-a, direktor Agencije je izmijenjeni Aneks 1 Radnog Aranžmana potpisao 2. novembra 2011. godine.

Nova regulativa koja je usvojena od 2009. godine je donijela određene promjene, pa je EASA smatrala za neophodnim, da postojeći, zastareli Radni Aranžman zamijeni novim tekstom, koji je direktor Agencije sa izvršnim direktorom EASA-e potpisao u Kelnu 25. februara 2015. godine.

Takođe, sa EASA-om je 15. maja 2012. godine u Kelnu je potpisan i Radni aranžman o sigurnosnim pregledima stranih vazduhoplova na platformi (*SAFA Working Arrangement*), koji se odnosi na obaveznost prikupljanja i razmjene informacija u odnosu na sigurnost vazduhoplova koji koriste aerodrome EU, aerodrome država koje nijesu članice EU ali učestvuju u ovom programu, i aerodrome u Crnoj Gori.

Zaposleni u Agenciji učestvovali su na redovnim sastancima: **ECAC** (ECAC DG – *Directors General Meeting*, ECAC Security Forum, ECAC Meetings) **EUROCONTROL** (PC – *Provisional Council*, EC – *Enlarged Committee*); **EASA** (EASA MB – Management Board, EASA *tematic meetings*, EASA ICF – *International Cooperation Forum*); **ECAA** (*ECAA Joint Committee*).

Dakle, u 2018. godini predstavnici Agencije redovno su učestvovali u radu upravljačkih i stručnih tijela međunarodnih vazduhoplovnih organizacija: ICAO, ECAC, EUROCONTROL, EASA, i ostvarivali značajnu i sadržajnu saradnju sa ovim međunarodnim organizacijama.

Kroz potpuno izvršavanje međunarodnih i zakonskih obaveza iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, Agencija je u 2018. godini dala svoj puni doprinos aktivnostima naše države na evropskom putu.

Nakon formalnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj Uniji, Crna Gora je u 2013. godini bila u fazi analitičkoga pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva države kandidata s pravnom tekovinom Evropske unije, poznatija kao *skrining*.

Skrining se sprovodi putem sastanaka, poglavlje po poglavlje, za sva poglavlja (osim za poglavlja 34 – Institucije i 35 – Ostala pitanja). *Poglavlje 14 – Transportna politika*, u dijelu jednog od četiri vida saobraćaja – vazdušnog saobraćaja, direktno se odnosi na aktivnosti i postignuća Agencije.

Sastanci se održavaju prema detaljno utvrđenom dnevnom redu prilagođenom strukturi pravne tekovine EU. Prvi sastanak sa predstavnicima Evropske Unije, tzv. „Eksplanatorni skrining“ sastanak, održan je 25. aprila 2013. godine.

Na prvom bilateralnom sastanku, održanom 30. maja 2013. godine od strane crnogorske delegacije, koju su u većini činili predstavnici Agencije, predstavljen je detaljan prikaz trenutnog stanja u vazdušnom saobraćaju, u transpoziciji i implementaciji svih regulativa i direktiva koje su bile predmet predstavljanja i preliminarne razmjene informacija na Eksplanatornom skринingu.

U toku 2018. godine Agencija je intezivno radila na transponovanju evropskog zakonodavstva iz oblasti vazduhoplovstva u pravni sistem Crne Gore.

Nakon što je Crna Gora predala Evropskoj komisiji svoju pregovaračku poziciju iz Poglavlja 14, poglavlje je zvanično otvoreno 21. decembra 2015. godine na Međuvladinoj konferenciji u Briselu.

U zvaničnom Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2016. godinu, iz novembra 2016. godine, u dijelu iz Poglavlja 14 koji se odnosi na vazdušni saobraćaj, konstatovan je dalji napredak sa usaglašavanju sa s pravnom tekovinom EU u okviru I tranzicione faze ECAA Sporazuma. Navodi se da je u oblasti sigurnosti zakonodavstvo usklađeno sa pravom EU, da je Crna Gora u velikoj mjeri uskladila svoje zakonodavstvo s pravnom tekovinom EU u pogledu Jedinственog evropskog neba, i konstatuje se da je nakon uspješnog završetka projekta „One Stop Security“, u decembru 2015. godine, Crna Gora uključena u EU listu trećih zemalja primjene bezbjednosnih standarda ekvivalentnih zajedničkim osnovnim standardima bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Međutim, kako je u Izvještaju navedeno – još uvijek treba riješiti neka pitanja u oblasti ekonomske regulative.

U septembru 2015. godine Evropska komisija je sprovela višednevnu kontrolu Agencije. Organizovana je posjeta eksperata Evropske komisije, koji su izvršili finalnu procjenu stanja sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet ove procjene dominantno je bio stepen implementacije bezbjednosnih mjera na aerodromima u Podgorici i Tivtu. Na osnovu audita Regulatorni odbor za bezbjednost EU je na sjednici od 18. novembra 2015. godine potvrdio uspostavljanje režima jedne bezbjednosne kontrole između država EU i Crne Gore.

U skladu sa aktivnostima u vezi sa projektom „Jedna bezbjednosna kontrola“ donešena je Regulativa 2015/2426 od 18. decembra 2015. godine, koja je stupila na snagu 29. februara 2016. godine. Shodno tome, urađene su izmjene Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore, kao i izmjene aerodromskog Programa bezbjednosti, koje je odobrila Agencija.

Realizacija ovog projekta predstavlja izuzetan rezultat za Crnu Goru i Agenciju, s obzirom da je Evropska komisija potvrdila da su standardi bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva koji se primjenjuju u Crnoj Gori ekvivalentni sa standardima koji se primjenjuju u Evropskoj uniji. To znači da se sa aspekta bezbjednosti naši aerodromi tretiraju kao i aerodromi tretiraju kao i aerodromi u zemljama članicama Evropske unije.

Država Crna Gora je 1. jula 2007. godine postala punopravni član EUROCONTROL-a, organizacije koja je prvenstveno zadužena za sigurnost vazdušne plovidbe. Treba napomenuti da je u okviru posebnog oblika saradnje sa EUROCONTROL-om na projektu uvođenja letova u uslovima smanjene vidljivosti i noću na Aerodromu Tivat, u 2015. godini napravljen značajan iskorak. Naime, u cilju familijarizacije vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori sa novim navigacionim tehnologijama, u saradnji sa španskom firmom PildoLabs, urađen je detaljan elaborat o PBN (*Performance Based Navigation*) instrumentalnim prilazima. Na osnovu tog elaborata uspješno su izvršeni demonstracioni letovi na Aerodromu Tivat sa avionom koji je u tu svrhu obezbjedio Generalni sekretarijat Vlade CG. O demonstracionim letovima informisana je EUROCONTROL, kao partner Agencije na ovom značajnom projektu, koji je demonstracione letove označio kao značajan iskorak Crne Gore u regionu u implementaciji PBN procedura, što je inače obaveza koju nam nameće rezolucije ICAO.

U 2016. godini potpisan je Sporazum o pružanju podrške od strane EUROCONTROL-a za unapređivanje sposobnosti Agencije, čija se realizacija intenzivno nastavila u 2017. godini. Područje primjene ovog Sporazuma je pružanje podrške od strane EUROCONTROL-a Agenciji u vezi sa daljom implementacijom Jedinственog evropskog neba (SES), razvojem ATM-a, kao i integracijom u ATM mrežu Evrope. Ciljevi na visokom nivou ovog sporazuma su da:

- pomogne Agenciji u izgradnji i unapređenju svojih sposobnosti, uključujući i zahtjeve sheme efikasnosti,
- podrži dalju implementaciju FUA koncepta u korist svih nacionalnih učesnika,
- podrži implementaciju SES zakonodavstva u Crnoj Gori kako bi se omogućila dalja integracija države u evropsku ATM mrežu,
- olakša regionalnu saradnju o ATM pitanjima sa odgovarajućim nadležnim vazduhoplovnim organima/ nacionalnim nadzornim organima susjednih država.

Ovaj Sporazum ističe u aprilu 2019. godine, i u novembru 2018. godine predstavnici EUROCONTROL-a su na sastanku u Beogradu predstavili novu politiku koja se odnosi na podršku državama u narednom periodu i koja će u potpunosti biti okrenuta projektima bez ograničenja u pogledu čovjek/dan kriterijuma. Agencija će početkom 2019. godine kandidovati nove aktivnosti za koje očekujemo pomoć EUROCONTROL-a u periodu do 2021.godine.

VIII SARADNJA AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO SA DRUGIM NADZORNIM ORGANIMA U INOSTRANSTVU

Agencija je i u 2018. godini posvetila posebnu pažnju saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala saradnju u dijelu obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti.

U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova i Slovenije, Bugarske i Austrije. Novi Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske koji predstavlja nastavak dobre saradnje iz prethodnih godina potpisan je u februaru 2018. godine. Takođe, memorandum o razumijevanju sa vazduhoplovnim vlastima Irske potpisan je u martu 2018. godine.

Memorandumima o razumijevanju potpisanim između vazduhoplovnih vlasti država potpisnica dogovoreni su zajednički ciljevi i oblasti bilateralne saradnje u svim aspektima civilnog vazduhoplovstva. Potpisani memorandum o saradnji predstavljaju nastavak intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazdušnih vlasti, prvenstveno u regionu, ali i šire.

Kada su u pitanju susjedne države, posebno se imao u vidu značaj regionalnu saradnje kao važan segment razvoja vazdušnog saobraćaja u procesu evropskih integracija, tako da su ovi memorandum potpisani na način da omogućavaju i potenciraju zajednički razvoj i fleksibilnost upotrebe stručne dokumentacije i ljudskih resursa.

Specifičnost situacije sa zajedničkim provajderom SMATSA doo nalagala je potpisivanje posebnog Memoranduma u oblasti pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi između Agencije i Direktorata. Ovim Memorandumom unapređuje se saradnja u oblasti vazdušne plovidbe, a posebno u vršenju nadzora nad ispunjenošću zahtjeva za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, kao i funkcija ASM i ATFCM, primjeni mjera i aktivnosti pri praćenju bezbjednosti/sigurnosti (Safety) zajedničkog pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi pri pružanju tih usluga. Takođe, ovim memorandumom posebno se ističe značaj bezbjednosti/sigurnosti (Safety) u pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi, na nacionalnom i regionalnom nivou.

Inicijativa o Zajedničkoj oblasti pružanja usluga (Joint Service Provision Area – JSPA Initiative) Inicijativa o zajedničkoj oblasti pružanja usluga (Joint Service Provision Area Initiative – JSPA Initiative) predstavlja regionalno i međuorganizacijsko partnerstvo za saradnju i koordinaciju između civilnih vazduhoplovnih vlasti i nacionalnih pružalaca usluga u vazdušnoj plovidbi Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova*, Mađarske,

Makedonije i Srbije. Prepoznajući postojanje značajne praznine po pitanju regionalne saradnje, Agencija je, početkom septembra 2012. godine, pokrenula ovu inicijativu uputivši pozivna pisma za učešće na okruglom stolu, sa namjerom da formuliše i profilise saradnju i koordinaciju na nižem, operativnom nivou. Dok ostale države imaju status punopravnih članica, Srbija i Bosna i Hercegovina učestvuju na tehničkom (ekspertskom) nivou.

JSPA inicijativa, kao vidljiv mehanizam regionalne saradnje, ima značajnu podršku međunarodnih saobraćajno-vazduhoplovnih organizacija, i to: Vijeća za regionalnu saradnju (RCC), ICAO regionalne kancelarije u Parizu, DG MOVE, Regionalne međuvladine saobraćajne organizacije (SEETO) i TAIEX-a. Pod okriljem ove Inicijative do sada je, najviše zaslugom i angažmanom Agencije, uspješno realizovano nekoliko značajnih aktivnosti, prvenstveno u vidu održavanja zajedničkih stručnih sastanaka, obuka i radionica.

Međusobnim dogovorom direktora organizacija sa statusom punopravnog člana, utvrđene su prioritetne aktivnosti Inicijative, a koje proizilaze iz primjene SES koncepta i Evropskog ATM Master plana. Ove prioritetne aktivnosti se odnose na izradu i realizaciju projekata: Regionalni plan implementacije PBN koncepta i Plan smanjenja emisije ugljen-dioksida; Razvoj i postepeno uvođenje vazdušnog prostora bez ruta u jugoistočnoj Evropi; Regionalna strategija za primjenu satelitske navigacije u civilnom vazduhoplovstvu u jugoistočnoj Evropi (postignuto kroz učešće u BEYOND i CaBilAvi projektima, direktno podržanim od EU); NSA Klaster i NSA baza stručnjaka (oblik saradnje između JSPA inicijative i ISIS programa); i Studija o primjeni multilateracije u jugoistočnoj Evropi. Ovdje posebno treba naglasiti sudjelovanje Agencije u BEYOND projektu.

Naime, Agencija aktivno je aktivno radila i radi na polju podizanja internih kapaciteta za potrebu korišćenja satelitske navigacije u civilnom vazduhoplovstvu u Crnoj Gori. Sa ciljem proširenja upotrebe EGNOS-a na evropske države koje nijesu članice EU, Evropska komisija je, u okviru *Horizont 2020* istraživačkog i inovativnog programa, objavila tender „GALILEO-4-2014: Podizanje svjesnosti o EGNOS-u, građenje kapaciteta i/ili promocija u okviru i van Evropske unije“ (*GALILEO-4-2014: EGNOS awareness raising, capacity building and/or promotion activities, inside or outside the EU*) na koji se Evropski pružalac satelitskih usluga (*European Satellite Service Provider – ESSP*) javio sa predlogom projekta „Građenje kapaciteta evropskog GNSS u multimodalnim domenima u državama susjednim Evropskoj uniji“ – BEYOND projekat (*Building EGNSS capacitY On EU Neighbouring multimodal Domains*).

Realizacija ovog međudržavnog projekta, odnosno podizanje resursnih, tehničkih i operativnih kapaciteta za korišćenje usluga EGNOS sistema u državama izvan EU, za koji je zadužen ESSP, podrazumijevala je formiranje konzorcijuma, koji je sastavljen od 19 državnih i privatnih kompanija iz 13 država Zapadnog Balkana, Magreba i Bliskog Istoka, među kojima je i Agencija za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore.

Za učešće u ovom projektu, Agencija je od Evropske komisije dobila finansijsku podršku za pokrivanje troškova koji joj se tom prilikom nameću.

IX ZAKLJUČNE OCJENE

Na osnovu navedenog može se zaključiti sljedeće:

- Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odnosno obavlja javna ovlašćenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazdušnom saobraćaju
- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije konstatovale su evidentan napredak Crne Gore u ovoj oblasti sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja.
- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa urađenim planskim dokumentima, i u koordinaciji i saradnji sa svim ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti preduzimanje svih mjera predviđenih zakonom i rad na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem podizanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na još veći nivo.
- Postojeći pravni položaj Agencije utvrđen Zakonom, koji uvažava specifičnosti u radu Agencije a posebno specifičnosti u pogledu finansiranja, je model koji omogućava da Agencija obezbijedi potreban stručni kadar i efikasno ostvaruje funkciju kontrole i unapređenja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.
- U proteklom periodu nastavljeno je kadrovsko osposobljavanje Agencije. Neophodno je da se i dalje stvaraju finansijski i tehnički uslovi za očuvanje stručnog kadra, kao i za angažovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, u cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije.
- Cjelokupno poslovanje Agencije vrši se u skladu sa zakonom što je ustanovljeno sveobuhvatnom kontrolom Državne revizorske institucije, redovnim godišnjim kontrolama nezavisnog revizora i izvještajima unutrašnje revizije. Takođe, uspostavljen je sistem sprovođenja i unapređenja upravljanja i kontrole u Agenciji.

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

FINANSIJSKI IZVJEŠTAJ za 2018. godinu

Podgorica, jun 2019. godine

Sadržaj

Sadržaj	2
Uvodne napomene	3
Finansijski izvještaj za 2018.godinu	5
1.1. Normativni okvir finansiranja Agencije	5
1.2. Finansijski pokazatelji poslovanja	6
<i>Bilans uspjeha u periodu od 01.01. do 31.12.2018.godine</i>	6
<i>Bilans stanja na dan 31.12.2018.godine</i>	13
1.3 Finansijski plan za 2019.godinu	16
1.4. Revizija finansijskih izvještaja Agencije za 2018.godinu	16
Zaključci:	17
Prilozi	19

Agencija za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, osnovana je Odlukom o osnivanju Agencije za civilno vazduhoplovstvo („Službeni list CG“, br. 45/09), koju je donijela Vlada Crne Gore na sjednici od 02.07.2009. godine. Nadležnost Agencije utvrđena je Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 30/12 i 30/17),

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", br. 30/12 i 30/17) utvrđen je pravni položaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u skladu sa zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi.

Odredbom člana 13 stav 2 navedenog zakona propisano je da Agencija priprema godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, a stavom 2 istog člana propisano je da navedeni izvještaj, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

* * *

Agencija je organizovana na način da ispunjava sve zakonske obaveze i obaveze preuzete ratifikovanim međunarodnim ugovorima, kao i obaveze koje proističu iz potpisanih sporazuma sa Evropskom zajednicom i to: Sporazuma o određenim aspektima vazdušnog saobraćaja i Multilateralnog sporazuma o uspostavljanju Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja koji Crnu Goru u oblasti civilnog vazduhoplovstva integriše u EZ. Multilateralni sporazum posebno zahtijeva harmonizaciju unutrašnje regulative u Crnoj Gori u cjelini, kao i neposrednu primjenu evropske regulative. To uključuje osnivanje i rad organa civilnog vazduhoplovstva kao nezavisnog regulatornog i nadzornog organa koji mora biti samostalan i maksimalno nezavistan u svom radu kako bi omogućio nesmetanu primjenu međunarodnih standarda u ovoj oblasti, posebno u oblasti sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja.

Takođe, pomenuti multilateralni sporazum sa EZ zahtijeva da u vrlo kratkom roku Crna Gora primijeni sve evropske propise koji se odnose na vazduhoplovnu sigurnost i bezbjednost.

Ovakva pozicija i status Agencije potvrđeni su i u konstatacijama i zaključcima projekta koji je finansirala **Evropska Unija - „Tehnička pomoć sektoru saobraćaja u Crnoj Gori” (Technical assistance to transport sector, Montenegro, Europeaid-127318/C/CER/ME)**.

U rezimeu Finalnog izvještaja projekta, objavljenog u decembru 2011. godine nalazi se i dio koji se odnosi na Agenciju za civilno vazduhoplovstvo:

„ ACV je doživjela značajnu porast u kompetenciji i kvalitetu rada i potrebno je da sačuva svoju poziciju nezavisnosti u svojim aktivnostima i finansiranju, kao i da bude odgovorna za svoj rad isključivo Vladi. To je potrebno kako bi zadržala trenutno kompetentno osoblje, tj da očuva kompetenciju same Agencije. U suprotnom, Agencija bi imala nedostatak profesionalnog kadra koji bi doveo do smanjenja kompetencije i njene pravne misije te se tako ugrozila sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. Takođe, mora se uspostaviti transparentna finansijska održivost Agencije koja je u skladu sa preporukama ICAO i EU”.

Na rad i poslovanje Agencije, osim zakona o vazdušnom saobraćaju i drugih domaćih propisa, primjenjuju se i ratifikovane međunarodne konvencije, ratifikovani međunarodni ugovori, međunarodni vazduhoplovni propisi, standardi i preporuke međunarodnih organizacija (ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL, JAA, Evropske Komisije).

U skladu sa međunarodnim standardima i zakonskim rješenjima omogućeno je stabilno i održivo finansiranje Agencije. Imajući u vidu značaj Agencije za implementaciju sistema sigurnosti i bezbjednosti u vazdušnom saobraćaju i potrebe održavanja njene stabilnosti, kao i jedinstvenu specifičnost u načinu finansiranja, država je posebnim zakonom izuzela Agenciju iz sistema ograničavanja zarada.

U Izvještaju sa misije Crne Gore (6 – 7. decembra 2016. godine) koji je urađen u okviru projekta „EASA program o civilnom vazduhoplovstvu EASA – IPA 3“, koji finansira Evropska unija, a sprovodi Evropska agencija za sigurnost vazdušnog saobraćaja – EASA, tretirano je i finansiranje Agencije za civilno vazduhoplovstvo. U pomenutom izvještaju konstatovano je sljedeće:

„Trenutna šema finansiranja obezbjeđuje adekvatno pokrivanje potreba poslovanja Agencije (plate, ulaganje u potrebnu opremu, operativni troškovi), čime se omogućava da Agencija vrši svoje poslove uz stabilne finansijske resurse.

Veoma je važno napomenuti da je Vlada oslobodila Agenciju za civilno vazduhoplovstvo restriktivnih mjera u pogledu ograničenja zarada. Takva politika je do sada omogućila uspješno funkcionisanje Agencije, zapošljavanje i zadržavanje stručnog osoblja i doprinijela jačanju vazduhoplovne sigurnosti u Crnoj Gori, i takav trend bi trebalo nastaviti u budućnosti.“

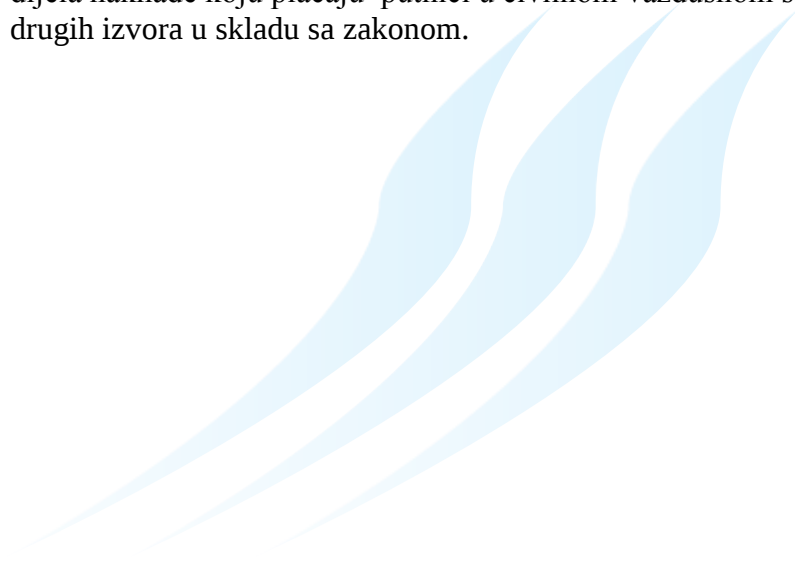
Pozicioniranost Agencije potvrđena je i iz Ujedinjenih nacija i Evropske komisije krajem 2018 godine.

Tako je iz Biroa za vazdušnu plovību **ICAO u Montrealu** potvrđeno da je crnogorsko civilno vazduhoplovstvo dobro uređeno kroz postojeći zakonodavni okvir, da je od suštinskog značaja da se zadrži postojeći regulatorni okvir u odnosu na Agenciju i da nezavisna i automna Agencija za civilno vazduhoplovstvo u velikoj mjeri doprinosi povećanju sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Istovremeno podsjećaju da je „Vlada dužna da nastavi sa politikom podrške Agenciji kroz stvaranje uslova za statusno-pravnu nezavisnost, stabilne uslove finansiranja adekvatnih zarada zaposlenih koje omogućavaju obezbjeđivanje kvalifikovanog i kompetentnog osoblja, stalne obuke i jačanje kompetencija.“

Direktor Direktorata za mobilnost i transport **Evropske komisije** je istakao značajan napredak koji je ostvarila crnogorska Agencija za civilno vazduhoplovstvo u oblasti regulatornog i sigurnosnog nadzora, čime je uspostavljena čvrsta reputacija za Agenciju u Evropi i šire, napominjući da je važno da Agencija bude u stanju da djeluje u cjelosti i nezavisno u okviru garancija propisanih važećom legislativom.

1.1. Normativni okvir finansiranja Agencije

Način finansiranja Agencije je propisan članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG, broj 30/12 i 30/17), kojim je propisano da se sredstva za obavljanje djelatnosti i razvoj Agencije obezbjeđuju iz:

- 1) naknada za izdavanje licenci, sertifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
 - 2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
 - 3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
 - 4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
 - 5) drugih izvora u skladu sa zakonom.
-

1.2. Finansijski pokazatelji poslovanja

Bilans uspjeha u periodu od 01.01. do 31.12.2018. godine

U toku 2018. godine, Agencija je ostvarila ukupan prihod u iznosu od 4.057.510 eura, dok su rashodi iznosili 3.800.733 eura, što znači da je u poslovnoj 2018. godini, Agencija ostvarila višak prihoda nad rashodima u iznosu od 256.776 eura.

Tabela 1: Bilans uspjeha - BU 2018

red. Br.	Pozicija	Tekuća godina	Prethodna godina
1	Prihod	4.053.430	4.008.984
2	Poslovni prihodi	4.034.024	
3	Ostali poslovni dobiti	19.406	
4			
5	Troškovi materijala	-37.963	-49.946
6	Troškovi zaposlenih	-2.279.344	-2114.185
7	Amortizacija	-130.693	-116.057
8	Umanjenje vrijednosti nekretnina, postr i op		
9	Ostali poslovni rashodi	-1.349.461	-1.373.872
	Profit od poslovnih aktivnosti	255.969	354.924
10	Neto finansijski prihod	3.822	5.235
11	Ostali rashodi	-3.015	
12	Porez na dobitak		
13	Neto dobitak/gubitak od diskontinuiranog poslov.		
	Neto profit za obračunski period	256.776	360.159
	Pripada:		
	Vlasnicima kapitala pravnog lica		
	Manjinski interes		

Prihodi Agencije za 2018. godinu

Ukupni prihodi Agencije za civilno vazduhoplovstvo u 2018. godini iznosili su 4.057.510 eura.

Na osnovu podataka prikazanih u **tabeli 1** (bilans uspjeha) može se zaključiti da su ukupni prihodi u 2018. godini za 4,3 % manji od planiranih. U strukturi ukupnih prihoda najznačajniju stavku čine prihodi od rutnih naknada ili 93%, zatim slijede prihodi od terminalnih naknada sa oko 6%, ostali prihodi iz drugih izvora u skladu sa Zakonom (naknade za plovidbenost i pregled vazduhoplova, naknade za AOC i naknade za izdavanje dozvola) čine oko 0,4%, dok prihodi od kamata i drugi prihodi čine oko 0,6% ukupnih prihoda.

Strukturi prihoda po najznačajnijim stavkama prikazana je u **tabeli 2**.

Tabela 2: Ostvareni prihodi u toku 2018. godine

Vrste prihoda	Iznos (€)	%
Prihodi od rutnih naknada ¹	3.788.534	93,37
Prihodi od terminalnih naknada ²	231.078	5,70
Prihodi od naknada za plovidbenost, pregled vazduhoplova	2.040	0,05
Prihodi od naknada za izdavanje dozvola	12.372	0,30
Prihodi iz predhodnih izvještajnih ³	16.049	0,40
Ostali prihodi	3.358	0,08
Prihodi od kamata	4.079	0,10
Ukupno	4.057.510	100.0

¹ **Prihodi od rutnih naknada** – (u članu 112 stav 5 Zakona o vazдушnom saobraćaju) utvrđuju se prema troškovnim bazama u zajedničkoj naplatnoj zoni „Srbija-Crna Gora-KFOR“ (nekada naplatna zona Beograd) pri čemu su civilne vazduhoplovne vlasti, kao i provajderi SMATSA i Hungaro Control, u izradi troškovne baze dužni da se striktno pridržavaju Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade koje je propisao EUROCONTROL-Brisel i koje su države prihvatile članstvom.

Načela se u cjelini odnose na en-route objekte, opremu i vazduhoplovne usluge za koje je svaka država odgovorna na osnovu ICAO Sporazuma o regionalnoj vazdušnoj navigaciji i pridruženog Plana regionalne vazdušne plovidbe.

Prilikom planiranja finansijskih izvještaja mora se voditi računa o principima EUROCONTROL-a koji se odnose na samostalnost i nezavisnost u finansiranju. Ukoliko bi se odstupilo od tih principa, moglo bi doći do ugrožavanja ovog izvora sredstava, jer se ona ne mogu koristiti u bilo koje druge svrhe, osim za unapređenje i bezbjednost funkcionisanja vazdušnog saobraćaja

Finansijski izvještaji Agencije dostavljaju se i Centralnom birou za naplatu rutnih naknada EUROCONTROL-a (odnosno Međunarodnim udruženjima avio prevoznika-IATA i Međunarodnoj asocijaciji avio-prevoznika-IACA). Finansijsko planiranje se obavlja, u skladu sa prihvaćenim principima zajedničkog sistema naplate rutnih naknada za period od narednih 5 (pet) godina, pri čemu se na multilateralnim pregovorima u Briselu, sa predstavnicima EUROCONTROLA, IATA i Evropske komisije (održavaju se dva puta godišnje – juna i novembra mjeseca na sjednici Proširenog komiteta EUROCONTROL), razmatraju i prihvataju planirani troškovi koji se odnose na rutne usluge za narednu godinu svake zemlje članice pojedinačno.

Kontrolisani vazdušni prostor naplatne zone Srbije-Crne Gore-KFOR-a okvirno čini 1% svih naplatnih zona država članica EUROCONTROL-a. Do jedinične cijene za rutne naknade na osnovu koje se naplaćuju usluge, dolazi se sabiranjem troškovnih baza zajedničke naplate zone Srbije- Crne Gore -KFOR-a u skladu sa metodom pune naknade troškova (full-cost recovery, prema tački 1.3.1 Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade). Za potrebe utvrđivanja konačne jedinične cijene na ovako sabrane troškovne baze dodaju se EUROCONTROL troškovi, utvrđeni u skladu sa istim pravilima.

Tako utvrđena baza troškova predmet je razmatranja na Proširenom odboru za rutne naknade (Enlarge committee) koji nakon konsultacije sa korisnicima usluga prihvata ili zahtijeva korekciju troškovne baze. Konsultacije se obavljaju dvije sedmice prije navedenih rokova, a korisnici usluga bi podatke morali dobiti 10 dana prije konsultacije.

Nakon što utvrđenu cijenu prihvati Prošireni odbor za rutne naknade, konačnu odluku donose Privremeni Savjet i Stalna komisija EUROCONTROL-a. Ove odluke se donose krajem decembra svake godine za narednu godinu, a radi operativnosti sredstava početkom godine potpisuje se Protokol o instrukcijama za raspodjelu rutnih naknada između učesnika u zajedničkoj naplatnoj zoni Srbije-CrneGore-KFOR.

Države članice, odnosno korisnici ovih sredstava dužni su da EUROCONTROL-u plaćaju godišnje kontribucije.

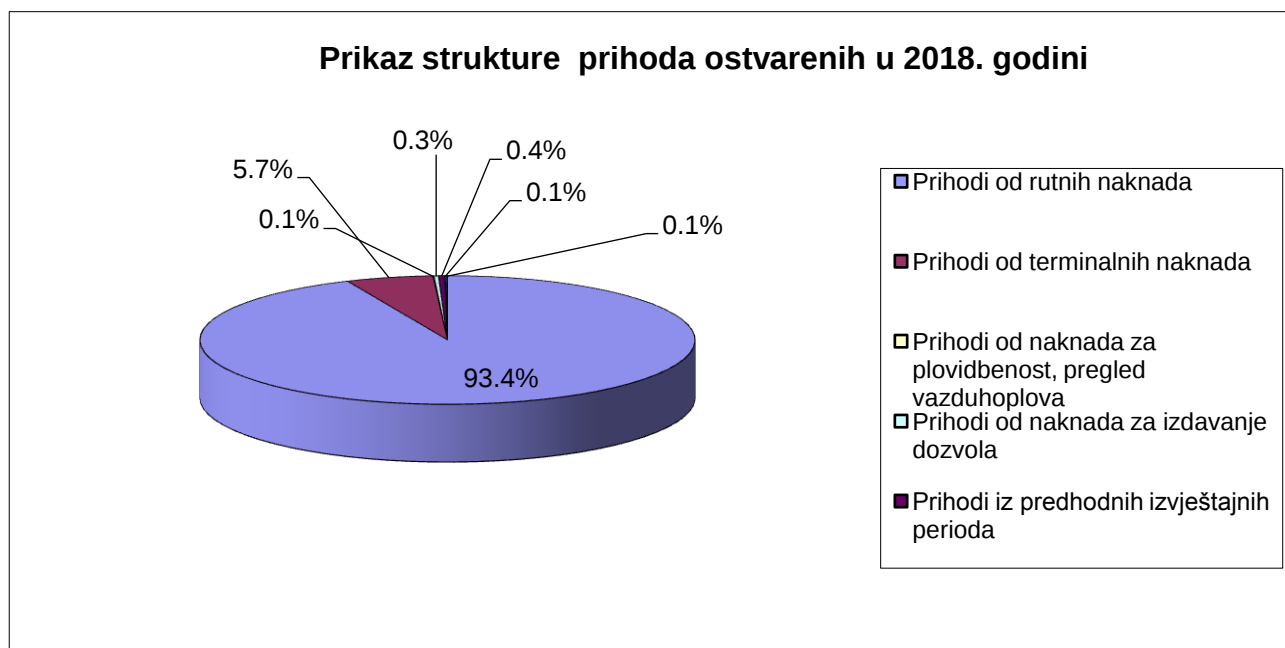
Prihod od rutnih nakanada od EUROCONTROL-a za 2018. godinu ostvaren je u iznosu od 3.788.534 eura.

² **Prihod od terminalnih naknada** - Zakonom je propisano da ove naknade plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi i njihov iznos se utvrđuje u skladu sa odredbama Pravilnika o visini naknade po osnovu učešća u raspodjeli prihoda od terminalnih naknada („Službeni list CG“ broj 02/12) i Sporazumu o regulisanju međusobnih prava i obaveza po osnovu učešća u raspodjeli prihoda od terminalnih naknada. Navedenim pravilnikom je propisano da visina ove naknada za vazduhoplove koji polijeću ili slijeću na Aerodrom Podgorica (LYPG) i Aerodrom Tivat (LYTV), kao prihod Agencije za civilno vazduhoplovstvo, naplaćuje SMATSA doo od operatora vazduhoplova udjelom od 10% od iznosa naplaćenih terminalnih naknada.

Prihod od terminalnih naknada u 2018. godini ostvaren je u iznosu od 231.078 eura.

³ Prihodi iz predhodnih izvještajnih perioda uglavnom se odnose na naplaćene prihode po osnovu rutnih naknada iz predhodnih godina u iznosu od 15.978 eura

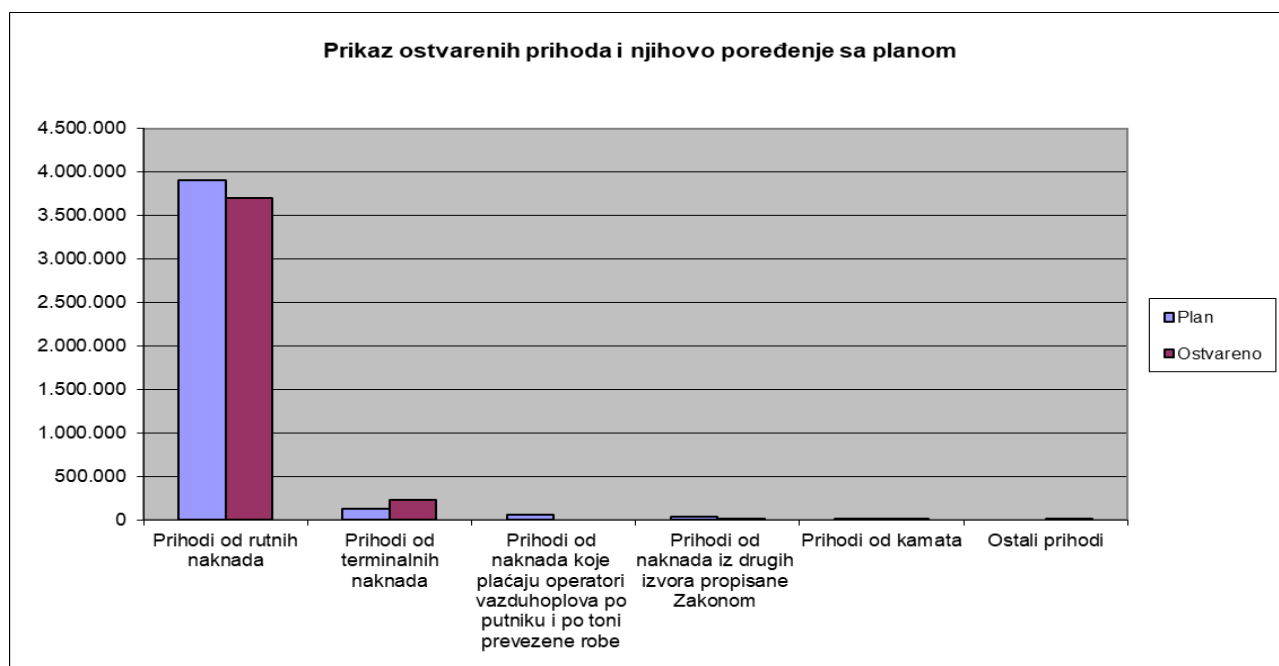
Grafika 1: Prikaz strukture prihoda ostvarenih u 2018. godini

U tabelarnom prikazu dati su ključni pokazatelji poslovanja i njihovo poređenje sa planom:

Tabela 3: Odnos ostvarenih i planiranih prihoda u toku 2018. godine

Vrste prihoda	Plan	Ostvareno	Index
Prihodi od rutnih naknada	3.906.415	3.788.534	97
Prihodi od terminalnih naknada	130.000	231.078	178
Prihodi od naknada koje plaćaju operatori vazduhoplova po putniku i po toni prevezene robe	60.000	-	-
Prihodi od naknada iz drugih izvora propisane Zakonom (pregled vazduhoplova, plovidbenost, izdavanje dozvola)	42.000	14.412	34
Ostali prihodi	-	19.407	
Prihodi od kamata	10.000	4.079	41

Upoređujući ukupno ostvarene prihode sa planiranim po pojedinim stavkama može se zaključiti da je ostvareni prihod od rutnih naknada za 5% manji od planiranog za 2018. godinu, prihodi od terminalnih naknada za 78% veći od planiranih, dok su prihodi od naknada iz drugih izvora propisanih Zakonom (pregled vazduhoplova, plovidbenost, izdavanje dozvola) za 66 % manji od planiranih, zatim prihodi od kamata koji su za 59% manji od planiranih. Na osnovu predhodno pomenutog proizilazi:

Prihod od rutnih naknada za 2018. godinu doznačen od Eurocontrol-a u iznosu od 3.788.534 eura čini 93% ukupnih prihoda ili 97% ostvarenih u odnosu na planirane. Ovakav procenat naplate ovih prihoda može se smatrati zadovoljavajućim imajući u vidu činjenicu da će se jedan dio ovih prihoda naplatiti u narednoj godini. Treba imati u vidu da se naplata ovih prihoda ostvaruje posebnom dinamikom. Njihova naplata je posebno usporena u prvoj polovini godine, naročito u prva tri mjeseca. Isto, tako procenat naplate zavisi i od obima ostvarenog saobraćaja kao i od uspjehnosti naplate koja ponekad zavisi i od solventnosti avio prevoznika.

Prihod od terminalnih naknada u 2018. godini je ostvaren u iznosu od 231.078 eura ili 6 % ukupnih prihoda i veći su za 77% od planiranih. Ostvareni prihod od terminalnih naknada odnosi se na 2018. godinu (uključujući i naplaćene prihode iz ranijih godina) i naplaćen je na osnovu zaključenog sporazuma i aneksa sporazuma između Agencije i SMATSA-e doo za 2018. godinu. Takođe, evidentno je da će se jedan dio terminalnih naknada koje je SMATSA doo realizovala u 2018. godini, naplatiti u 2019. godini na osnovu potpisanih odgovarajućih akata između Agencije za civilno vazduhoplovstvo i SMATSA-e doo.

Prihod po osnovu dijela naknada koju plaćaju operatori vazduhoplova po toni prevezene robe u civilnom vazdušnom saobraćaj i **prihod po osnovu** dijela naknada koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku nijesu ostvareni u toku 2018. godine zbog nepostojanja normativnih akata koji regulišu ove prihode⁴.

Dakle, Agencija je pravni subjekat koji se dominantno finansira iz međunarodnih izvora. Dugoročno gledajući moraju se stvoriti uslovi da se u strukturi prihoda povećava učešće ostalih zakonom predviđenih prihoda u odnosu na prihode od rutnih naknada.

⁴ Agencija je, saglasno pravnom osnovu, koji je bio propisan članom 11 stav 5 prethodnog Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 66/08), dana 15. aprila 2011. godine, dostavila Ministarstvu saobraćaja i pomorstva stručne osnove za izradu Pravilnika o utvrđivanju visine i načinu naplate naknade za obavljanje i razvoj djelatnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo (putničke i robne naknade), ali pravilnik nije donešen.

Agencija je ponovo na osnovu člana 13 stav 1 tač. 3 i 4 i stav 9 novog Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 30/12), dana 24.04.2013. godine, dopisom broj: 01/2-675/1-13 dostavila Ministarstvu saobraćaja i pomorstva stručne osnove za izradu Pravilnika o utvrđivanju visine i načinu naplate naknada u vazdušnom saobraćaju.

Takođe, u postupku vršenja revizije godišnjeg Finansijskog izvještaja za 2017. godinu u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo, Državna revizorska institucija Crne Gore (DRI) je ukazala na potrebu donošenja ovih podzakonskih akata i stim u vezi u svom Izvještaju dala je *preporuku* Ministarstvu saobraćaja i pomorstva da postupi u skladu sa članom 112 Zakona o vazdušnom saobraćaju i donese sva podzakonska akta kojim bi bliže propisala postupak naplate naknada koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju i naknada koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju.

Treba napomenuti da su gotovo sve zemlje u regionu propisale i realizovale ovaj način finansiranja vazduhoplovnih vlasti.

Rashodi Agencije za 2018. godinu

Ukupni rashodi Agencije u izvještajnom periodu, iznosili su 3.800.733 eura. Na osnovu sumirano prikazanih podataka u **tabeli 1** (bilans uspjeha) može se zaključiti da su ukupni rashodi za 8 % manji u odnosu na planirane u iznosu od 4.148.415 eura za 2018. godinu. U strukturi rashoda najveće učešće imaju bruto troškovi zaposlenih (bruto zarade i ostala lična primanja zaposlenih sa svim troškovima vezanih za poreze i doprinose na teret poslodavca, ugovori o pružanju usluga, naknade članovima Savjeta, službena putovanja zajedno sa troškom prevoza) u iznosu od 2.279.344 eura ili 60% ukupnih rashoda.

Po strukturi rashoda sledeću najvišu bilansnu stavku čine **ostali troškovi** poslovanja u iznosu od 1.349.461 eura ili 36% ukupnih rashoda. U tim troškovima najveće učešće ostvaruju troškovi za kontribucije u iznosu od 331.709 eura ili 24% ostalih troškova i troškovi namijenjeni za traganje i spašavanje u iznosu od 725.000 eura ili 53% ostalih troškova, trošak materijala u iznosu od 37.963 eura čini 1% ukupnih rashoda dok trošak amortizacije u iznosu od 130.693 eura čini 3% ukupnih rashoda za 2018. godinu.

Struktura rashoda po najznačajnijim stavkama prikazana je u **tabeli 4**.

Tabela 4: Ostvareni rashodi u toku 2018. godine

Vrste rashoda	Ostvareno	%
<i>bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja</i> ⁵	1.897.680	49,96
<i>bruto naknade članovima Savjeta</i>	75.481	1,99
<i>bruto naknade za ugovore o pružanju usluga</i>	119.287	3,14
<i>troškovi službenih putovanja</i> ⁶ (dnevnice, prevoz, smještaj)	186.535	4,91
<i>troškovi za članarine međ.org</i> ⁷	331.709	8,73
<i>troškovi za materijal i usluge i istali poslovni rashodi</i> ⁸	295.808	7,78
<i>troškovi traganja i spašavanja (SAR)</i> ⁹	725.000	19,08
<i>troškovi jednokratnih pomoći i donacija</i> ¹⁰	38.540	1,01
<i>Amortizacija</i>	130.693	3,44
<i>Ukupno</i>	3.800.733	100.0

⁵ Bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja (doprinosi iz i na zarade) ostvarene su u iznosu od 1.897.680 eura ili 50% ukupnih rashoda Agencije ili oko 6% manje nego što je planirano za 2018. godinu.

⁶ Troškovi službenih putovanja obuhvataju troškove službenih putovanja u zemlji i inostranstvu (prevoz, dnevnice i smještaj), ostvareni su u iznosu od 186.535 eura ili 5% i manji su za 15% od planiranih za 2018. godinu u iznosu od 218.000 eura. Rezultat su velikog broja obavezujućih aktivnosti zaposlenih u međunarodnim vazduhoplovnim stručnim asocijacijama i organizacijama kao i prisustvovanjem stručnim seminarima i specijalističkim obukama. Navedeni troškovi su i rezultat jednog broja neplaniranih aktivnosti u 2018. godini u cilju što boljih priprema za izuzetno značajne posjete međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama (13. Konferencija o vazdušnoj plovidbi, održana u sjedištu ICAO-a u Montreal /Kanada u oktobru 2018. godine).

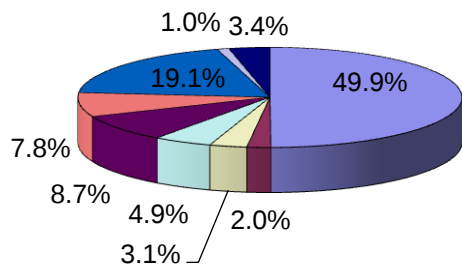
⁷ Troškovi za članarine međ.org. obuhvataju troškove članstva Agencije za civilno vazduhoplovstvo u međunarodnim institucijama to je prije svega trošak -kontribucije Eurocontrol-u Brisel, ostvaren u iznosu od 331.709 eura ili oko 9% ukupnih rashoda , što je za 20% manje nego što je planirano za 2018. godinu.

⁸ Troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi obuhvataju troškove kancelarijskog materijala, reklamnog materijala, sitnog inventara, troškove goriva, električne energije i vode, troškove održavanja osnovnih sredstava, troškove reprezentacije, premije osiguranja zaposlenih, proviziju platnog prometa, troškove telefonskih i poštanskih i drugih transportnih usluga, neproizvodne usluge i ostale troškove, odnosno ostala poslovna terećenja. Za navedene potrebe ostvaren je trošak u iznosu od 295.808 eura, što je za 39% manje u odnosu na planirane u iznosu od 487.900 eura. U strukturi ovih rashoda značajne uštede imamo kod troškova materijala i to goriva, električne energije, vode i dr. planiranih sa 33.000 eura, a ostvarenih sa 14.172 eura ili 57% manje, kancelarijskog materijala i materijala za održavanje prostorija ACV planiranih sa 56.000 eura, a ostvarenih sa 23.791 eura ili 57% manje od plana, PTT usluga planiranih sa 51.000 eura, a ostvarenih sa 41.885 eura ili 17% manje od plana. Troškovi održavanja osnovnih sredstava su planirani sa 36.400 eura, a ostvareni sa 13.054 eura ili 64% manje u odnosu na planirane, trošak reprezentacije planiran sa 39.900 eura, a ostvaren sa 33.272 eura ili 17% manje od planiranog, dok su troškovi platnog prometa u zemlji i inostranstvu planirani sa 19.000 eura, a ostvareni sa 19.224 eura i veći su za 1% od plana, troškovi osiguranja planirani u iznosu od 30.200 eura, a ostvareni sa 18.223,34 eura, manji su za 40% od planiranih zatim usluge odnosa s javnošću planirane u iznosu od 35.000 eura, a ostvarene u iznosu od 25.244 eura ili 27% manje od plana, trošak obuke i edukacije zaposlenih planiran u iznosu od 50.000 eura, ostvaren u iznosu od 20.953 eura ili 58% manji od planiranog i ostali troškovi.

⁹ Troškovi za traganje i spašavanje (SAR) ostvareni su u iznosu od 725.000 eura ili 19% ukupnih rashoda, veći su za 18% u odnosu na planirane troškove SAR-a u iznosu od 615.400 eura za 2018. godinu. Rast ovih troškova je posljedica prije svega opreznosti njihovog planiranja zbog nepotvrđene odluke o usvajanju troškovne baze od strane Eurocontrol-a u momentu izrade finansijskog plana za 2018. godinu i uklapaju se u potpunosti u planiranu troškovnu bazu za ove namjene za 2018. godinu koja je usvojena na organima Eurocontrol-a.

¹⁰ Troškovi jednokratnih pomoći i donacija manji su za 40% od planiranih za 2018.godinu.

Prikaz strukture rashoda ostvarenih u 2018. godini

- bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja
- bruto naknade članovima Savjeta
- bruto naknade za ugovore o pružanju usluga
- troškovi službenih putovanja (dnevnice, prevoz, smještaj)
- troškovi za članarine međ.org
- troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi
- troškovi traganja i spašavanja (SAR)
- troškovi jednokratnih pomoći i donacija
- Amortizacija

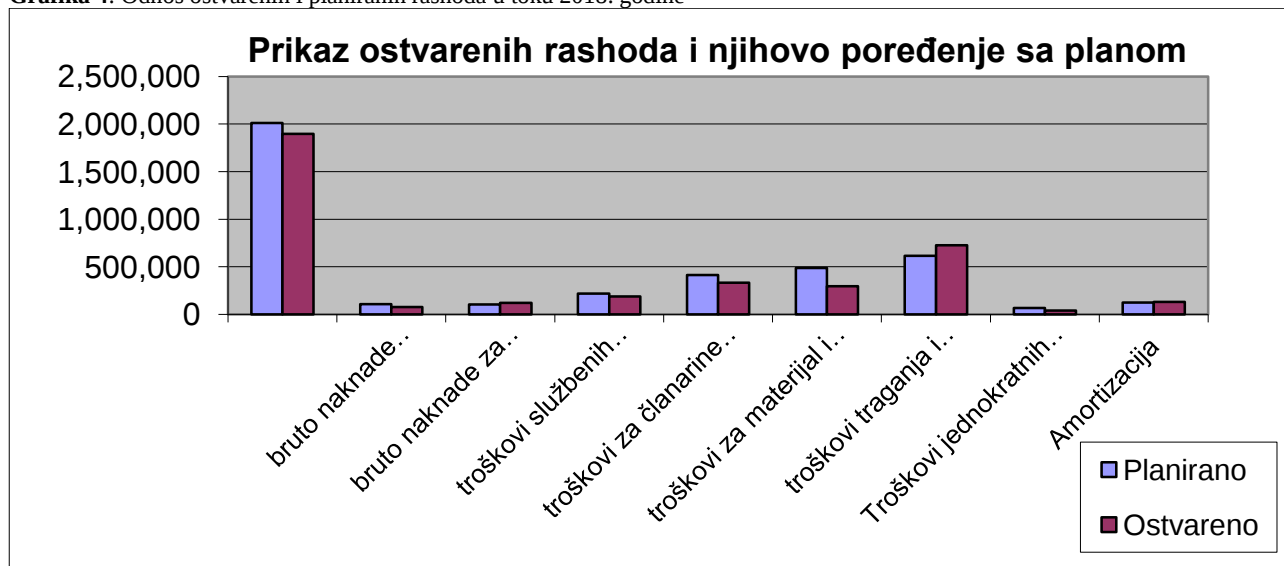
Grafika 2: Prikaz strukture rashoda ostvarenih u 2018. godini

U tabelarnom prikazu dati su ključni pokazatelji poslovanja i njihovo poređenje sa planom:

Tabela 5: Odnos ostvarenih i planiranih rashoda u toku 2018. godine

Vrste rashoda	plan	ostvareno	index
<i>bruto zarade zaposlenih i ostala lična primanja</i>	2.012.615	1.897.680	94
<i>bruto naknade članovima Savjeta</i>	107.500	75.481	70
<i>bruto naknade za ugovore o pružanju usluga</i>	105.000	119.287	114
<i>troškovi službenih putovanja (dnevnice, prevoz, smještaj)</i>	218.000	186.535	86
<i>troškovi za članarine međ.org</i>	412.000	331.709	81
<i>troškovi za materijal i usluge i ostali poslovni rashodi</i>	487.900	295.808	61
<i>troškovi traganja i spašavanja (SAR)</i>	615.400	725.000	118
<i>Troškovi jednokratnih pomoći i donacija</i>	65.000	38.540	60
<i>Amortizacija</i>	125.000	130.693	105

Grafika 4: Odnos ostvarenih i planiranih rashoda u toku 2018. godine

Analizom ostvarenih rashoda u odnosu na planirane, evidentno je da je gotovo u svim najvažnijim stavkama, došlo do manjeg ostvarenja rashoda, nego što je to planirano. To pokazuje da je poslovna politika Agencije vodila računa o racionalizaciji svih troškova, sa jasnim trendom domaćinskog upravljanja sredstvima.

Realizacija Plana investicija za 2018. godinu

Na osnovu Odluke Savjeta Agencije za civilno vazduhoplovstvo broj 01/1-2574/1-17 od 18.12.2017. godine, utvrđen je Finansijski plan za 2018. godinu, a njegov sastavni dio čini Plan investicija za 2018. godinu.

Plan investicija za 2018. godinu realizovan je u obimu značajno manjem od planiranog Planom investicija za 2018. godinu su obuhvaćene devet investicija ukupne vrijednosti 818.000,00 eura od čega su realizovane četiri investicija ukupne vrijednosti 104.218,52 eura.

U strukturi realizovanih investicija značajna je investicija za nabavku trenažera –CBT, sistema za obuku, trening i testiranje sa firmom SECURITY COMPANY KOBRA DOO Beograd u iznosu od 34.986 eura po Ugovoru broj: 08/1-2419/12-17 od 11.01.2018. godine.

Realizovane su i investicije za nabavku računarske opreme i to: nabavka računarske opreme i periferne računarske opreme sa firmom ČIKOM DOO Podgorica u iznosu od 16.197,09 eura po Ugovoru broj: 08/1-2469/12-18 od 16.01.2018. godine, nabavka računarske opreme i periferne računarske opreme sa firmom ČIKOM DOO Podgorica u iznosu od 19.464,06 eura po Ugovoru broj: 08/1-2108/12-18 od 29.11.2018. godine, nabavka serverske računarske opreme u iznosu od 8.433,70 eura po ugovoru broj: 08/1-2629/11-17 od 07.02.2018. godine, nabavka serverske računarske opreme u iznosu od 21.979,65 eura po ugovoru broj: 08/1-2598/12-18 od 16.01.2019. godine, nabavku kancelarijske opreme sa firmom DR TRADE DOO Podgorica u iznosu od 2.158,02 eura.

Tabelarni pregled realizovanih investicija u 2018 godini

Rb	Naziv Investicije	Vrijednost investicije	
		Procijenjena vrijednost	Realizovana vrijednost
1.	Nabavka trenažera –CBT sistem za obuku, trening i testiranje	37.000,00	34.986,00
2.	Nabavka računarske opreme i periferne računarske opreme	40.000,00	36.661,15
3.	Nabavka serverske računarske opreme	30.500,00	30.413,35
4.	Nabavka kancelarijske opreme (namještaj i dr.)	5.000,00	2.158,02
	UKUPNO	112.500,00	104.218,52

Ostale planirane investicije za 2018. godinu nijesu realizovane, jer se procijenilo da njihovu realizaciju treba odložiti za naredni period i one zato predstavljaju dio plan investicija za 2019. godinu, prije svega o;ekuje se i donošenje podzakonskih akata kojima bi se konkretizovali zakonom utvrđeni prihodi Agencije, kao i da treba napraviti novu procjenu za pojedine vrste investicija.

Bilans stanja na dan 31.12.2018. godine

Tabela 6: Bilans stanja – BS 2018

red. Br.	Pozicija	Tekuća godina	Prethodna godina
	AKTIVA		
	Stalna imovina	1.192.438	1.260.129
1	Neuplaćeni upisani kapital		
2	Nematerijalna imovina	94	188
3	Nekretnine, postrojenja i oprema	1.192.344	1.259.941
4	Stalna imovina namijenjena prodaji		
5	Dugoročna potraživanja		
6	Dugoročni finansijski plasmani		
7	Odloženi porezi		
	Obrtna imovina	5.145.988	4.780.044
8	Zalihe		
9	Potraživanja od kupaca	821.496	1.159.256
10	Kratkoročni finansijski plasmani	2.800.000	2.800.000
11	Gotovina i gotovinski ekvivalenti	969.252	726.256
12	Unaprijed plaćeni troškovi	108.899	94.532
13	Obračunati nenaplaćeni prihodi	446.341	
14	Ostala obrtna imovina		
	Ukupna aktiva	6.338.426	6.040.173
	PASIVA		
	Kapital i reserve	6.183.983	5.927.207
15	Državni capital	3.349.692	3.349.692
16	Emisiona premija		
17	Revalorizaciona rezerva		
18	Ostale reserve		
19	Neraspoređeni dobitak	2.834.291	2.577.515
20	Manjinski interes		
	Dugoročne obaveze		
21	Dugoročne obaveze		
22	Odloženi porezi		
23	Dugoročna rezervisanja		
24	Ostale dugoročne obaveze		
25	Odloženi prihodi		
	Kratkoročne obaveze	154.443	112.966
26	Kratkoročne obaveze iz poslovanja	152.084	110.829
27	Kratkočne finansijske obaveze		
28	Tekući dio dugoročnih kredita		
29	Obaveze za poreze	2.359	2.137
30	Obaveze za dividend		
31	Kratkoročna rezervisanja		
32	Obračunate obaveze		
	Ukupna pasiva	6.338.426	6.040.173

Vrijednost **ukupne aktive**, na bazi bilansa stanja na dan 31.12.2018. godine iznosila je 6.338.426 eura, a sastoji se od:

- materijalne i nematerijalne imovine u iznosu od 1.192.438 eura ili 19 % ukupne aktive;
- obrtna imovina u vrijednosti od 5.145.988 eura ili 81 % ukupne aktive i odnosi se na novčana sredstva u iznosu od 3.769.252 eura ili 75 % obrtne imovine Agencije od navedenog iznosa novčanih sredstva 2.800.000 eura, čine sredstva oročena kod više poslovnih banaka.

Također, iskazana su potraživanja u iznosu od 806.100 eura, rezultat su fakturiranih, a nenaplaćenih terminalnih naknada, zatim razgraničena potraživanja po osnovu rutnih naknada u iznosu od 446.341 eura za 2018. godinu, druga potraživanja.

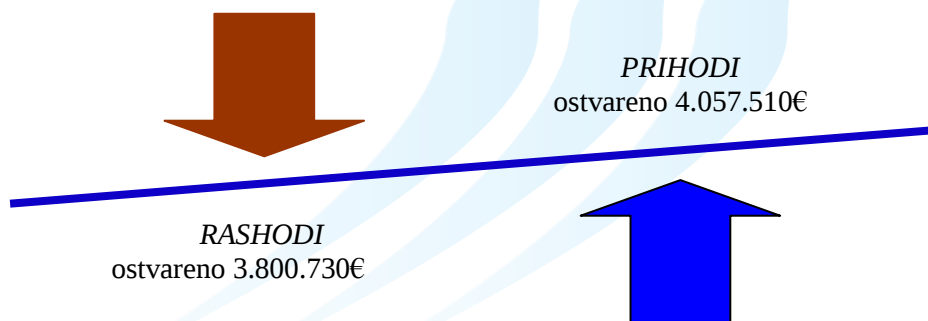
Vrijednost **ukupne pasive na dan 31.12.2018. godine** iznosila je 6.338.426 eura. Kapital Agencije je 6.183.983 eura ili 98% ukupne pasive i obuhvata:

- državni kapital u iznosu od 3.349.692 eura;
- neraspoređeni dobitak u iznosu od 2.834.291 eura.

Ukupne obaveze Agencije za 2018. godinu, prema dobavljačima iznose 154.443 eura i čine ih prevashodno kratkoročne obaveze iz poslovanja u iznosu od 152.084 eura, to su obaveze prema dobavljačima za račune iz decembra 2018. godine koji su plaćeni u januaru 2019. godine.

* * *

Ukupno posmatrano Agencija za civilno vazduhoplovstvo u poslovnoj 2018. godini ostvarila je ukupan prihod u iznosu od 4.057.510 eura, dok su ukupni rashodi iznosili 3.800.730 eura, što znači da je ostvarena pozitivna razlika u iznosu od 256.776 eura.

Agencija je ostvarila uštedu jer su rashodi za 8% manji od planiranih, ulažući značajan napor da ne dođe do njihovog prekoračenja, da troškovi budu što manji, što je na kraju dalo i vidljive pozitivne rezultate. Ostvareni višak prihoda nad rashodima u iznosu od 256.776 eura ukazuje s jedne strane da je protekla godina u finansijskom smislu, zahvaljujući domaćinski vođenoj poslovnoj politici, uspješno završena, a s druge strane da je neophodno formiranje rezervnih sredstava, koje se mogu koristiti za osiguranje prije svega normalnog i nesmetanog rada Agencije, a zatim i za održavanje kontinuiranog nivoa sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja. S tim u vezi Savjet Agencije je donio odluku, kojom se ostvareni višak prihoda nad rashodima u iznosu od 256.776 eura prenosi u narednu finansijsku godinu.

Prilikom donošenja ovakve odluke prvenstveno se imalo u vidu da se sredstva dobijena od rutnih naknada ne mogu koristiti za bilo koju drugu svrhu, osim za osiguranje najvišeg nivoa sigurnosti u vazduhoplovstvu (Načela za uspostavljanje troškovne baze za rutne naknade i za obračunavanje jedinice rutne naknade – En Route Unit Rate). Po pravilima i standardima Eurocontrol-a prihodi od rutnih naknada ne smiju se koristiti za finansiranje komercijalnih aktivnosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi niti za finansiranje državnog budžeta.

Isto tako, njihova naplata kao osnovnih prihoda Agencije je posebno usporena u prvoj polovini godine, naročito u I kvartalu kada su ti prilivi gotovo neznatni (u posljednjih nekoliko godina prosječno iznose oko 100.000 eura ili 4 % od predviđenih).

Konkretno za period od 01.01.-31.03.2019. godine na ime prihoda od Eurocontrol-a Agenciji je za 2018. godinu uplaćeno 165.121 eura. U odnosu na planirani prihod po osnovu rutnih naknada od

Eurocontrol-a u iznosu od 4.016.000 eura, to čini svega 4% od planiranih prihoda za 2019. godinu. To govori da je prva polovina godine, a posebno prvi kvartal veoma nestabilan sa aspekta ostvarivanja prihoda, a da se normalizacija ove vrste prihoda po pravilu očekuje i ostvaruje tek od polovine tekuće godine, što je važan razlog za formiranje rezervnih sredstava i prenošenje sredstava u narednu godinu, koja će se koristiti za osiguranje nesmetanog rada Agencije i realizaciju finansijskog plana, a samim tim i za obezbjeđivanje kontinuiranog nivoa bezbjednosti i sigurnosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori.

1.3 Finansijski plan za 2019. godinu

Na osnovu planiranih prihoda i rashoda Agencije za 2019. godinu Vlada je usvojila **Finansijski plan za 2019. godinu** na 4. sjednici održanoj 27. novembra 2018. godine. Finansijskim planom za 2019. godinu predviđen je ukupan prihod u iznosu od 4.272.100 eura i ukupni rashodi u iznosu od 4.272.100 eura. Planirani prihodi Agencije će se ostvariti kroz izvore finansiranja utvrđene članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", broj 30/12 i 30/17), kojim je propisano da se sredstva za rad Agencije obezbjeđuju iz:

- 1) naknada za izdavanje licenci, sertifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
- 2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
- 3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- 4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- 5) drugih izvora u skladu sa zakonom.

dok su planirani rashod utvrđeni na osnovu ostvarenih rashoda u tekućoj godini kao i realno očekivanih rashoda u 2019. godini. Realno očekivani rashodi su po pojedinim stavkama uvećani u odnosu na prethodnu godinu, zbog planiranog broja novih izvršilaca, kao i povećanog obima zakonskih nadležnosti Agencije:

- 1) Bruto zarade zaposlenih;
- 2) Ostala primanja i naknade;
- 3) Službena putovanja;
- 4) Rashodi za energiju
- 5) Rashodi za materijal i usluge;
- 6) Troškovi održavanja osnovnih sredstava;
- 7) Ostali poslovni rashodi;
- 8) Amortizacija;

1.4 Revizija finansijskih izvještaja Agencije za 2018. godinu

Članom 13 stav 7 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG” broj 30/12 i 30/17) je propisano da svi obračuni prihoda i rashoda Agencije podliježu godišnjoj reviziji od strane nezavisnog ovlašćenog revizora, kojeg imenuje Vlada Crne Gore, u skladu sa zakonom kojim su uređene javne nabavke. Reviziju finansijskih iskaza Agencije za 2018. godinu je izvršila revizorska kuća "EUROREV" DOO Podgorica, izabrana po postupku propisanom Zakonom o javnim nabavkama. Izbor nezavisnog revizora potvrdila je Vlada zaključkom broj 07-1889 od 6. juna 2019. godine.

Revizor je podnio *Izvještaj o izvršenoj reviziji finansijskih iskaza za 2018. godinu*¹¹ i dao mišljenje u kojem je navedeno da „ **finansijski izvještaji istinito i objektivno po svim materijalno značajnim pitanjima prikazuju finansijski položaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica na dan 31. decembar 2018. godine, kao i rezultate poslovanja, promjene na neto**

¹¹ Izvještaj revizora je sastavni dio Finansijskog izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu.

imovini (kapitalu) i tokove gotovine za godinu koja je završena na taj dan, u skladu sa računovodstvenim standardima i propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori "

Veoma je važno napomenuti da je tokom izvještajnog perioda Agencija bila predmet kontrole poslovanja od strane Državne revizorske institucije koja je u ***Izvještaju o reviziji Godišnjeg finansijskog izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore za 2017. godinu, broj: 40116/18-052-531/34 od 02.08.2018.godinr, dala pozitivno mišljenje na finansijsku reviziju kojim je potvrđena potpuna ispravnost finansijskog poslovanja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2017. godinu*** i uslovno mišljenje za reviziju pravilnosti sa 11 preporuka za otklanjanje određenih nedostataka. Date preporuke Agencija je u roku realizovala i dostavila Izvještaj o realizaciji svih 11 preporuka. DRI je prihvatila izvještaj o realizaciji preporuka, čime je proces revizije od strane DRI formalno okončan. Prema tome, sveobuhvatan proces revizije poslovanja Agencije od strane Državne revizorske institucije je uspješno i pozitivno završen. Takođe, Agencija je u cilju preduzimanja mjera za unapređenje unutrašnjih finansijskih kontrola na osnovu donešenog Plana za unapređenje finansijskog upravljanja i kontrola u skladu sa članom 15 Zakona o sistemu unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru sačinila ***Godišnji izvještaj o sprovođenju planiranih aktivnosti u uspostavljanju i razvoju sistema finansijskog upravljanja i kontrola*** na predviđenom obrascu (Obrazac GI – FMC), koji će se, shodno Zakonu, dostaviti Vladi Crne Gore uz Izvještaj o radu Agencije. Iz pomenutog izvještaja može se vidjeti da je Agencija uspostavila sveobuhvatan sistem finansijskog upravljanja i kontrole.

Zaključci:

1. Agencija za civilno vazduhoplovstvo je ostvarila pozitivan finansijski rezultat u 2018. godini u iznosu od 256.766 eura, ostvarivši značajne uštede u rashodima. Na taj način ova sredstva (višak prihoda nad rashodima) će biti upotrijebljena za dalje unapređenje rada Agencije i sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. Navedene finansijske rezultate prate i veoma dobri rezultati rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo navedeni u Izvještaju o radu, koji su doprinijeli povećanju stepena sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori, što je prepoznato od strane Evropske unije i međunarodnih vazduhoplovnih organizacija.
2. Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu prikazuje realno i objektivno finansijsko stanje i rezultate poslovanja i zasnovan je na finansijskim iskazima koji su urađeni u skladu sa računovodstvenim standardima i važećim propisima, što je potvrđeno i u mišljenju nezavisnog revizora.
3. Cjelokupno poslovanje Agencije vrši se u skladu sa zakonom, što je utvrđeno sveobuhvatnom kontrolom poslovanja od strane Državne revizorske institucije, kao i redovnim godišnjim izvještajima nezavisnog revizora imenovanog od strane Vlade i redovnim unutrašnjim revizijama.
4. Imajući u vidu specifičnost i jedinstvenost u finansiranju Agencije, nužno je da svi nadležni organi vode računa o održavanju finansijske stabilnosti Agencije, čime će se omogućiti zadržavanje postojećeg i zapošljavanje novog stručnog kadra iz oblasti vazduhoplovstva, što je od bitnog uticaja na sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. U tom smislu potpuno su adekvatna, afirmativna i veoma važna postojeća zakonska rješenja o pravnom statusu i finansiranju Agencije, kao i zakonska rješenja kojima se Agencija izuzima iz mjere ograničenja zarada u javnom sektoru. Takođe, sredstva koja se prihoduju iz međunarodnih izvora moraju se koristiti u skladu sa važećim pravilima Eurocontrola.

5. U cilju jačanja finansijske stabilnosti i finansijske nezavisnosti Agencije neophodno je da nadležno ministarstvo usvoji odgovarajuće podzakonske akte o finansiranju Agencije, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju.

1. Odluka Savjeta o utvrđivanju predloga Finansijskog izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu sa Izvještajem nezavisnog revizora o izvršenoj revizije finansijskih iskaza za 2018. godinu.
2. Izvještaj nezavisnog revizora za 2018. godinu.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

**IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOJ REVIZIJI
FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA ZA 2018. GODINU**

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

**IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOJ REVIZIJI
FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA ZA 2018. GODINU**

SADRŽAJ

	Strana
I IZVJEŠTAJ REVIZORA	1 - 2
II FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI:	
BILANS USPJEHA ZA 2018. GODINU	3
BILANS STANJA NA DAN 31. DECEMBRA 2018. GODINE	4
ISKAZ O PROMJENAMA NETO IMOVINE (KAPITALA)	5
BILANS NOVČANIH TOKOVA	6
III NAPOMENE UZ FINANSIJSKE IZVJEŠTAJE	7 - 22

Društvo za reviziju finansijskih iskaza d.o.o.

Ul. Vasa Raičkovića br. 5, Podgorica

Tel/faks: +382 20 244 652

Mob. tel. +382 67 802 881

e-mail: eurorev@t-com.me

IZVJEŠTAJ REVIZORA

Savjetu Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica

1. Izvršili smo reviziju priloženog bilansa stanja Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica, sa stanjem na dan 31. decembar 2018. godine i odgovarajućeg bilansa uspjeha, iskaza o promjenama neto imovine (kapitala) i bilansa novčanih tokova za godinu koja se završava na taj dan, kao i pregled značajnih računovodstvenih politika i napomena uz finansijske izvještaje.

Odgovornost rukovodstva za finansijske izvještaje

2. Rukovodstvo Agencije je odgovorno za sastavljanje i objektivnu prezentaciju ovih finansijskih izvještaja, u skladu sa računovodstvenim propisima Crne Gore. Ova odgovornost obuhvata: osmišljavanje, primjenu i održavanje internih kontrola koje su relevantne za sastavljanje i objektivnu prezentaciju finansijskih izvještaja koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne informacije, nastale usled kriminalne radnje ili greške, odabir i primjenu odgovarajućih računovodstvenih politika, kao i korišćenje najboljih mogućih računovodstvenih procjena.

Odgovornost revizora

3. Naša odgovornost je da, na osnovu izvršene revizije, izrazimo mišljenje o prikazanim finansijskim izvještajima. Reviziju smo izvršili u skladu sa Međunarodnim standardima revizije i Zakonom o računovodstvu i reviziji Crne Gore. Ovi standardi zahtijevaju da postupamo u skladu sa etičkim zahtjevima i da reviziju planiramo i izvršimo na način koji omogućava da se u razumnoj mjeri uvjerimo da finansijski izvještaji ne sadrže materijalno značajne pogrešne informacije.

Revizija uključuje sprovođenje postupaka u cilju pribavljanja revizijskih dokaza o iznosima i informacijama objelodanjenim u finansijskim izvještajima. Odabrani postupci su zasnovani na revizorskom prosuđivanju, uključujući i procjenu rizika materijalno značajnih grešaka u finansijskim izvještajima, nastalim usled kriminalne radnje ili greške. Prilikom procjene ovih rizika, revizor razmatra interne kontrole koje su relevantne za pripremu i objektivnu prezentaciju finansijskih izvještaja, u cilju osmišljavanja revizijskih postupaka koji su odgovarajući u datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja mišljenja o efikasnosti sistema interne kontrole Agencije. Revizija, takođe, uključuje ocjenu primijenjenih računovodstvenih politika i značajnih procjena, izvršenih od strane rukovodstva, kao i ocjenjivanje cjelokupne prezentacije finansijskih izvještaja.

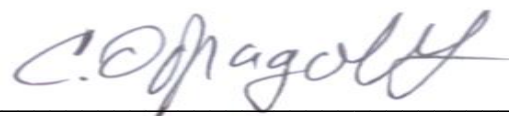
Vjerujemo da su pribavljeni revizorski dokazi dovoljni i odgovarajući i da obezbjeđuju razumnu osnovu za izražavanje našeg mišljenja.

Mišljenje

4. Prema našem mišljenju finansijski izvještaji istinito i objektivno, po svim materijalno značajnim pitanjima prikazuju finansijski položaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica na dan 31. decembar 2018. godine, kao i rezultate poslovanja, promjene na neto imovini (kapitalu) i tokove gotovine za godinu koja se završava na taj dan, u skladu sa računovodstvenim standardima i propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori.

Podgorica, 24. jun 2019. godine

EUROREV DOO, Podgorica

Sava Obradović, Ovlašćeni revizor

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Bilans uspjeha za 2018. godinu

	Napomene	2018. EUR 000	2017. EUR 000
Prihod	4	4.034	4.009
Ostali poslovni dobiti		19	-
		4.053	4.009
Troškovi materijala	5	(38)	(50)
Troškovi zaposlenih	3.5., 6	(2.279)	(2.114)
Amortizacija	3.9., 7	(131)	(116)
Ostali poslovni rashodi	8	(1.349)	(1.374)
		(3.797)	(3.654)
PROFIT OD POSLOVNIH AKTIVNOSTI		256	355
Neto finansijski prihod	3.3.	4	5
Ostali rashodi		(3)	-
Porez na dobitak	3.6.1.	-	-
NETO PROFIT ZA OBRAČUN. PERIOD	16	257	360

Napomene na stranama 7 - 22 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 2.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Bilans stanja na dan 31. decembar 2018. godine

	Napomene	2018. EUR 000	2017. EUR 000
AKTIVA			
Stalna imovina			
Nematerijalna imovina	3.7.	-	-
Nekretnine, postrojenja i oprema	3.8., 10	1.192	1.260
		1.192	1.260
Obrtna imovina			
Potraživanja od kupaca	3.13., 11	822	1.159
Kratkoročni finansijski plasmani	12	2.800	2.800
Gotovina i gotovinski ekvivalenti	3.14., 9	969	726
Unaprijed plaćeni troškovi	13	109	95
Obračunati nenaplaćeni prihodi	14	446	-
		5.146	4.780
UKUPNA AKTIVA		6.338	6.040
PASIVA			
Kapital i rezerve			
Državni kapital	15	3.350	3.350
Neraspoređeni dobitak	16	2.834	2.577
		6.184	5.927
Dugoročne obaveze	3.17.	-	-
Kratkoročne obaveze			
Kratkoročne obaveze iz poslovanja	3.15., 17	152	111
Obaveze za poreze		2	2
		154	113
UKUPNA PASIVA		6.338	6.040

Podgorica, jun 2019. godine

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO
PODGORICADIREKTOR
Dragan ĐurovićNapomene na stranama 7 - 22 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 2.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Iskaz o promjenama neto imovine (kapitala)

	(EUR 000)		
	Državni kapital	Neraspoređeni dobitak	Ukupno
Stanje na dan 01. januar 2017. godine	3.350	2.205	5.555
Korekcija počet. stanja - usaglašenje sa Poreskom upravom	-	12	12
Profit za 2017. godinu	-	360	360
Stanje na dan 31. decembar 2017. godine	3.350	2.577	5.927
Profit za 2018. godinu	-	257	257
Stanje na dan 31. decembar 2018. godine	3.350	2.834	6.184

Napomene na stranama 7 - 22 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 2.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

BILANS NOVČANIH TOKOVA

	2018.	2017.
	EUR 000	EUR 000
A GOTOVINSKI TOKOVI IZ OPERATIVNIH AKTIVNOSTI		
Gotovinska primanja od poslovne aktivnosti	3.935	3.571
Gotovinske isplate dobavljačima i zaposlenima	(3.633)	(3.196)
Gotovina generisana iz poslovnih aktivnosti	-	-
Odlivi gotovine na ime plaćene kamate	-	-
Odlivi gotovine na ime plaćenog poreza na dobit	-	-
Neto gotovina iz operativnih aktivnosti	302	375
B GOTOVINSKI TOKOVI IZ AKTIVNOSTI INVESTIRANJA		
Prilivi od prodaje postrojenja i opreme	-	-
Prilivi od primljene kamate	4	5
Odliv po osnovu kupovine imovine, postrojenja i opreme	(63)	(72)
Odliv po osnovu kupovine imovine u svrhu investiranja	-	-
Neto gotovina iz aktivnosti investiranja	(59)	(67)
C GOTOVINSKI TOKOVI IZ AKTIVNOSTI FINANSIRANJA		
Priliv od emitovanja akcijskog kapitala	-	-
Prilivi od dugoročnog uzajmljivanja	-	-
Odliv po osnovu povraćaja pozajmljenih sredstava	-	-
Neto gotovina od aktivnosti finansiranja	-	-
Neto povećanje/smanjenje gotovine i gotovinskih ekvivalenata	243	308
Gotovina i gotovinski ekvivalenti na početku perioda	3.526	3.218
Efekti kursnih razlika na kraju perioda	-	-
GOTOVINA NA KRAJU OBRAČUNSKOG PERIODA	3.769	3.526

U skladu sa MRS 7 kao gotovina i gotovinski ekvivalenti smatraju se i finansijski plasmani sa rokom dospelja do tri mjeseca.

Napomene na stranama 7 - 22 čine sastavni dio ovih finansijskih izvještaja
Izvještaj revizora - strane 1 - 2.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje

Djelatnost i organizacija

1. Uprava za civilno vazduhoplovstvo osnovana je decembra 2006. godine kao posebno pravno lice u oblasti civilnog vazdušnog saobraćaja, a na osnovu propisa kojima je regulisan vazdušni saobraćaj, kao i naloga Ministarstva saobraćaja.

Crna Gora 13.03.2007. godine postaje punopravni član Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO), specijalizovane organizacije Ujedinjenih Nacija zadužene za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Čikaške konvencije. ICAO utvrđuje da svaka država članica ima potpuni suverenitet i nadležnost nad vazdušnim prostorom iznad svoje teritorije i obezbjeđuje međunarodni vazdušni saobraćaj iznad ili na svojoj teritoriji. Postavši član ICAO-a, Crna Gora 25.06.2008. godine postaje punopravni član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC). Država Crna Gora je 01.07.2007. godine primljena u članstvo EUROCONTROL-a, organizacije koja je zadužena za bezbjednost vazdušne plovidbe.

Zakonom o vazdušnom saobraćaju (Sl. list CG br. 30/2012) od 08.06.2012. godine uređuje se vazdušni saobraćaj u vazdušnom prostoru Crne Gore. Zakonom je predviđeno da Vlada Crne Gore osniva Agenciju za civilno vazduhoplovstvo koja za svoj rad odgovara Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Vladi, kojoj podnosi izvještaj o radu. Odlukom Vlade Crne Gore (Sl. list CG br. 45/2009) osniva se Agencija za civilno vazduhoplovstvo, transformisanjem Uprave za civilno vazduhoplovstvo.

Broj zaposlenih radnika na kraju 2018. godine je 53 (2017. godine 46).

Sjedište Agencije je u Podgorici, ul. Josipa Broza Tita bb.

Osnovna djelatnost Agencije je:

- Certifikovanje i stručni nadzor u smislu kontinuiranog ispunjavanja uslova za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju,
- Izdavanje operativnih licenci i uvjerenja o sposobnosti vazdušnog saobraćaja (ispunjenost propisanih uslova za sigurno korišćenje vazduhoplova) i odobravanja operativnih priručnika vazdušnom prevozniku,
- Određivanje organizacije za proizvodnju vazduhoplova, djelova i uređaja vazduhoplova u Crnoj Gori,
- Određivanje pravnih ili fizičkih lica koja obavljaju ljekarske preglede vazduhoplovnog osoblja,
- Određivanje školskih centara i programa za osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, vazduhoplova i aerodroma,
- Određivanje vazdušnih puteva i ruta na predlog provajdera vazduhoplovnih usluga,
- Vođenje propisanih registara i evidencija,

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje - nastavak

- Predstavljanje Crne Gore u organizaciji međunarodnog civilnog vazduhoplovstva (ICAO) i drugim međunarodnim organizacijama i institucijama iz oblasti vazdušnog saobraćaja,
 - Učestvovanje u radu stručnih tijela i radnih grupa pri međunarodnim organizacijama iz oblasti vazdušnog saobraćaja,
 - Saradnja sa inostranim tijelima nadležnim za civilni vazdušni saobraćaj,
 - Kao i druge poslove u skladu sa Zakonom, drugim propisima i Statutom.
- Organi Agencije su Savjet Agencije i Direktor.

Savjet Agencije ima predsjednika i četiri člana, koje bira Vlada na period od 5 godina. Za prvi izbor, predsjednik i dva člana se biraju na 5 godina, a dva člana na period od 3 godine.

Direktora Agencije bira Savjet Agencije na period od četiri godine i za svoj rad odgovara Savjetu.

Sredstva za rad Agencija ostvaruje po osnovu:

- prihoda od djelatnosti Agencije,
- dijela naknada provajdera vazduhoplovnih usluga na rutne, terminalne i druge naknade koje plaćaju korisnici usluga,
- dijela naknade koju plaćaju operateri vazduhoplova po toni prevezene robe u civilnom vazdušnom saobraćaju,
- dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku i
- drugih izvora u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju.

Članom 11, stav 6 ovog Zakona, utvrđeno je da, ako se godišnjim obračunom prihoda i rashoda Agencije utvrdi da su ukupno ostvareni prihodi Agencije veći od ukupno ostvarenih rashoda, višak prihoda se izdvaja na poseban račun i može se koristiti isključivo za ispunjenje obaveza nastalih radi unaprjeđenja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja i ostvarivanja funkcije Agencije u narednoj kalendarskoj godini.

Osnova za sastavljanje i prezentaciju finansijskih izvještaja i računovodstveni metod

2. Osnova za sastavljanje i prezentaciju finansijskih izvještaja

2.1. Agencija vodi računovodstvene evidencije i sastavlja finansijske izvještaje u skladu sa Zakonom o računovodstvu Crne Gore (Sl. list CG, br. 52/2016), odnosno na osnovu Odluke o neposrednoj primjeni Međunarodnih računovodstvenih standarda (Sl. list RCG, br. 69/2002), po kojima se od 01.01.2003. godine u Crnoj Gori primjenjuju svi Međunarodni računovodstveni standardi ("MRS"). Shodno tome, Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja ("MSFI") primjenjuju se za finansijske izvještaje koji obuhvataju period koji počinje sa 01.01.2003. godine.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

MRS 1 - Prezentacija finansijskih izvještaja, koji je u primjeni od 01.01.2009. godine, izvršene su značajne izmjene u pogledu prikazivanja i vrste finansijskih izvještaja. Pravilnik o načinu pripreme i podnošenja finansijskih izvještaja nezavisnih regulatornih tijela, pravnih lica, akcionarskih društava i društava sa ograničenom odgovornošću u kojima država ili opštine imaju većinski udio u vlasništvu (Sl. list CG br. 12/2008 i 35/2010) propisuje bilansne šeme koje se primjenjuju od 2008. godine i usklađene su sa izmijenjenim zahtjevima ovog standarda.

Finansijski izvještaji sastavljeni su po načelu istorijskog troška, odnosno nabavne vrijednosti i cijene koštanja modifikovanom za revalorizaciju nekretnina i opreme.

Finansijski izvještaji Agencije su prikazani u formatu propisanom članom 3 Zakona o računovodstvu i reviziji Crne Gore i članom 22 IV Direktive EU (br. 78/660/EEC). Agencija je u sastavljanju ovih finansijskih izvještaja primjenjivala računovodstvene politike obrazložene u napomeni 3, koje su zasnovane na računovodstvenim i poreskim propisima Crne Gore.

Zvanična valuta u Crnoj Gori i izvještajna valuta Agencije je Euro (EUR).

Korišćenje procjenjivanja

2.2. Prezentacija finansijskih izvještaja zahtijeva korišćenje najboljih mogućih procjena i pretpostavki koje imaju efekta na prezentirane vrijednosti sredstava i obaveza i objelodanjivanje potencijalnih potraživanja i obaveza na dan sastavljanja finansijskih izvještaja, kao i prihoda i rashoda u toku izvještajnog perioda. Ove procjene i pretpostavke su zasnovane na informacijama raspoloživim na dan sastavljanja finansijskih izvještaja, a budući stvarni rezultati mogu se razlikovati od procijenjenih iznosa. Ove procjene se najvećim dijelom odnose na procjene obezvrjeđenja potraživanja iz poslovnih odnosa, procjene korisnog vijeka upotrebe opreme i ostalih rezervisanja.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak****Koncept nastavka poslovanja**

2.3. Finansijski izvještaji sastavljeni su na osnovu načela stalnosti poslovanja, što podrazumijeva da stanje u privredi i buduće mjere monetarne i ekonomske politike neće imati značajan negativan uticaj na budući finansijski položaj i rezultate poslovanja Agencije.

Osnovne računovodstvene politike

3. Osnovne računovodstvene politike primijenjene prilikom sastavljanja godišnjeg računa za 2018. godinu su sledeće:

Prihodi

3.1. Prihodi se odmjeravaju po pravičnoj vrijednosti primljene naknade ili naknade koja će se primiti i predstavljaju iznose koji se dobijaju za prodatu robu i izvršene usluge, umanjene za odobrene popuste. Prihod se priznaje kada nema značajne neizvjesnosti u pogledu naplativosti obračunatih prihoda i mogućnosti povraćaja po osnovu reklamacije.

Ostvareni prihodi se najvećim dijelom odnose na prihode od naknada za plovidbenost i doznačenih sredstava od EUROCONTROL-a, Brisel.

Unaprijed naplaćeni prihodi se iskazuju kao odloženi prihodi i prenose u redovne prihode u trenutku izvršenja usluge.

Poslovni rashodi

3.2. Poslovni rashodi uključuju sve troškove direktno vezane za izvršenje osnovne djelatnosti Agencije. Priznavanje rashoda vrši se istovremeno sa priznavanjem prihoda radi kojih su ti rashodi nastali (princip sučeljavanja prihoda i rashoda). Priznati rashodi direktno se povezuju sa priznatim prihodima u poslovnom rezultatu obračunskog perioda. Rashodi se priznaju u obračunskom periodu i onda kada je nastala obaveza, a nema uslova da se priznaju kao bilansna pozicija imovine.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak****Finansijski prihodi i rashodi**

3.3. Finansijski prihodi i rashodi obuhvataju prihode od kamata po osnovu potraživanja i plasmana kao i rashode kamata. Prihodi i rashodi od kamata se iskazuju u momentu obračuna prema ugovorenim kamatnim stopama. Pod kamatom se, takođe, podrazumijeva i bilo koji oblik revalorizacije obaveza, ako je to ugovoreno ili propisano.

Prihodi po osnovu naplaćenih dividendi iskazuju se u bilansu uspjeha kao finansijski prihodi u periodu u kome su nastali.

Preračunavanje stranih sredstava plaćanja

3.4. Poslovne promjene u stranim sredstvima plaćanja tokom godine preračunavaju se u EUR po zvaničnim deviznim kursovima važećim na dan poslovne promjene. Sva potraživanja i obaveze u stranim sredstvima plaćanja, preračunata su u protivvrijednost EUR, po kursu valuta važećem na dan bilansa stanja.

Pozitivne i negativne kursne razlike, nastale preračunom potraživanja i obaveza u stranim sredstvima plaćanja u njihovu protivvrijednost u EUR i preračunom poslovnih promjena u toku godine, priznaju se u bilansu uspjeha kao finansijski prihodi, odnosno finansijski rashodi.

Doprinosi za socijalnu sigurnost zaposlenih

3.5. U skladu sa propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori, Agencija je u obavezi da uplati u ime zaposlenih, doprinose Fondu za zdravstveno osiguranje, Fondu PIO, Zavodu za zapošljavanje i Fondu rada kojima se obezbjeđuje socijalna sigurnost zaposlenih. Ove obaveze uključuju doprinose za zaposlene na teret poslodavca u iznosima obračunatim po zakonom propisanim stopama. Doprinosi na teret zaposlenog i doprinosi na teret poslodavca se knjiže na teret rashoda perioda na koji se odnose.

Porezi i doprinosi**Tekući porez na dobit**

3.6.1. Porez na dobit obračunava se i plaća u skladu sa poreskim propisima Crne Gore po proporcionalnoj stopi koja iznosi 9 % od poreske osnovice.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

Oporeziva dobit se utvrđuje na osnovu dobiti iskazane u Bilansu uspjeha uz usklađivanje prihoda i rashoda po odredbama Zakona o porezu na dobit pravnih lica (čl. 8 i 9 za usklađivanje prihoda i čl. 10 do 20 za usklađivanje rashoda).

Kapitalni gubici mogu se prebijati sa kapitalnim dobitima ostvarenim u istoj godini. Ako se i poslije izvršenog prebijanja sa kapitalnim dobitima ostvarenim u istoj godini pojavi kapitalni gubitak, poreski obveznik može prenijeti kapitalni gubitak na račun budućih kapitalnih dobitaka u narednih pet godina.

Zakon o porezu na dobit Crne Gore ne predviđa da se poslovni poreski gubici iz tekućeg perioda mogu koristiti kao osnov za povraćaj poreza plaćenog u prethodnim periodima. Međutim, poslovni gubici iz tekućeg perioda mogu se koristiti za smanjenje oporezive dobiti iz budućih obračunskih perioda, ali ne duže od pet godina.

Obveznik poreza na dobit dužan je da obračuna, obustavi i uplati porez po odbitku na prihode isplaćene po osnovu dividendi i udjela u dobiti koji se isplaćuju rezidentnim i nerezidentnim pravnim i fizičkim licima. Porez po odbitku plaća se po stopi od 9 % na osnovicu koju čini iznos bruto prihoda.

U skladu sa Zakonom o porezu na dobit pravnih lica, javni fondovi i javne ustanove čiji je osnivač Crna Gora, plaćaju porez na dobit samo za dobit koju ostvaruju prodajom proizvoda i usluga na tržištu.

Prema stručnom mišljenju Ministarstva finansija Crne Gore broj 04-6515/1 od 15.06.2010. godine, Agencija za civilno vazduhoplovstvo nije obveznik poreza na dobit, s obzirom da ne posluje na tržišnom principu.

Odloženi porez na dobit

3.6.2. Odloženi porez na dobit se obračunava korišćenjem metode utvrđivanja obaveza prema bilansu stanja, za privremene razlike proizašle iz razlike između poreske osnove sredstava i obaveza i njihove knjigovodstvene vrijednosti. Važeće poreske stope na datum bilansa stanja se koriste za utvrđivanje razgraničenog iznosa poreza na dobit. Odložene poreske obaveze se priznaju za sve oporezive privremene razlike. Odložena poreska sredstva se priznaju za sve odbitne privremene razlike i poreske gubitke i kredite, koji se mogu prenositi u naredne fiskalne periode, do stepena do kojeg će vjerovatno postojati oporeziva dobit od koje se odložena poreska sredstva mogu iskoristiti. Agencija za civilno vazduhoplovstvo nije obveznik poreza na dobit, pa i ne obračunava odloženi porez.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak****Porezi i doprinosi i druge zakonske obaveze koje ne zavise od rezultata poslovanja**

3.6.3. Porezi i doprinosi i druge dažbine koje ne zavise od rezultata poslovanja uključuju poreze na imovinu i druge poreze, naknade i doprinose koji se plaćaju prema raznim državnim i lokalnim poreskim propisima. Ovi porezi i doprinosi su iskazani u bilansu uspjeha u okviru ostalih poslovnih rashoda.

Nematerijalna ulaganja

3.7. Nematerijalna ulaganja početno se priznaju po nabavnoj vrijednosti ili cijeni koštanja. Nakon početnog priznavanja, nematerijalna ulaganja se iskazuju po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za ispravku vrijednosti.

Nematerijalna ulaganja obuhvataju ulaganja u softvere i licence.

U skladu sa članom 13 stav 6 Zakona o porezu na dobit pravnih lica (Sl. list RCG, br. 80/2004 i Sl. list CG, br. 40/2008, 86/2009 i 14/2012) obračun amortizacije za poreske svrhe se razlikuje od obračuna amortizacije za računovodstvene svrhe. Naime, amortizacija kupljenih softvera se za poreske svrhe obračunava primjenom degresivnog metoda, dok se za ostala nematerijalna ulaganja obračunava primjenom proporcionalnog metoda.

Nekretnine, postrojenja i oprema

3.8. Kao nekretnine, postrojenja i oprema priznaju se sredstva čiji je očekivani korisni vijek upotrebe duži od jedne godine.

Nekretnine, postrojenja i oprema iskazuju se po nabavnoj vrijednosti. Procjena vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme vrši se metodom tržišne vrijednosti, uzimajući u obzir preostali korisni vijek trajanja nekretnina i opreme. Negativni efekti procjene vrijednosti knjiže se na teret revalorizacionih rezervi do iznosa revalorizacionih rezervi utvrđenih prethodnom procjenom, a razlika iznad iznosa ranijih revalorizacionih rezervi evidentira se na teret rashoda perioda. Pozitivni efekti procjene vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme iskazani su kao revalorizaciona rezerva. Učestalost revalorizacije zavisi od kretanja fer vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme i vrši se u slučajevima kada njihova neto sadašnja vrijednost materijalno značajno odstupa od fer vrijednosti sredstva na dan bilansa stanja.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Prilikom prodaje ili rashodovanja revalorizovanih nekretnina, postrojenja i opreme pozitivan efekat revalorizacije koji ostaje kao revalorizaciona rezerva datog sredstva se prenosi direktno na neraspoređenu dobit odnosno akumulirani gubitak. Prenos sa revalorizacionih rezervi vrši se i u slučaju kada se sredstvo rashoduje. U skladu sa mišljenjem Poreske uprave, revalorizacija nekretnina i opreme ne iziskuje usklađivanje poreske osnovice sredstva u prijavi poreza na dobit.

Nekretnine, postrojenja i oprema nabavljene nakon procjene treba iskazati po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za ispravku vrijednosti. Nabavnu vrijednost čini faktorna vrijednost sredstava, uvećana za sve troškove nastale do njihovog stavljanja u upotrebu.

Naknadni troškovi, troškovi zamjene djelova postrojenja i opreme (ugradnja novih rezervnih djelova), troškovi značajnih adaptacija, remonta i generalnih popravki priznaju se kao povećanje sadašnje vrijednosti postrojenja i opreme ako je vjerovatno da će po tom osnovu doći do priliva budućih ekonomskih koristi i ako se ti troškovi mogu pouzdano izmjeriti. Troškovi nastali po osnovu tekućeg održavanja nekretnina, postrojenja i opreme: zamjena i ugradnja sitnih rezervnih djelova i potrošnog materijala, kao i troškovi svakodnevnih popravki opreme i postrojenja, smatraju se rashodom perioda u kome su nastali.

Pozitivna razlika nastala prilikom prodaje nekretnina, postrojenja i opreme knjiži se u korist ostalih prihoda. Neotpisana vrijednost otuđenih i rashodovanih osnovnih sredstava se naknađuje na teret ostalih rashoda.

Amortizacija

3.9. Amortizacija nekretnina, postrojenja i opreme obračunava se na nabavnu, odnosno procijenjenu vrijednost umanjenu za procijenjeni iznos rezidualne vrijednosti, proporcionalnim metodom, primjenom stopa koje se utvrđuju na osnovu procijenjenog korisnog vijeka upotrebe sredstava.

Amortizacija se obračunava počevši od narednog mjeseca za novonabavljene nekretnine, postrojenja i opremu, odnosno obračunom na vrijednost nekretnina, postrojenja i opreme, utvrđenu krajem prethodne godine, za ostale nekretnine i opremu.

Stope amortizacije koje su u primjeni su:

<i>Grupa osnovnih sredstava</i>	<i>Stopa amortizacije %</i>
Nematerijalna ulaganja	20,00 - 100,00
Građevinski objekti	4,50
Razna oprema	10,00 - 100,00
Transportna sredstva	15,00
Računarska oprema	25,00 - 100,00

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

U skladu sa članom 13. stav 6. Zakona o porezu na dobit pravnih lica (Sl. list RCG br. 80/2004 i Sl. list CG, br. 40/2008, 86/2009 i 14/2012) obračun amortizacije za poreske svrhe se razlikuje od obračuna amortizacije za računovodstvene svrhe. Amortizacija građevinskih objekata za poreske svrhe obračunava se primjenom proporcionalnog metoda, a za sva ostala osnovna sredstva primjenom degresivnog metoda za cijelu godinu bez obzira na datum aktiviranja.

Obezvrjeđenje vrijednosti imovine

3.10. Agencija na dan bilansa stanja procjenjuje da li postoje bilo kakve indicije da je vrijednost nekog sredstva umanjena. U slučaju da postoje takve indicije, procjenjuje se nadoknativa vrijedost imovine za takvo sredstvo, kako bi se utvrdio iznos obezvrjeđenja. Gubitak zbog umanjenja vrijednosti se priznaje u visini iznosa za koji je knjigovodstvena vrijednost sredstva veća od njegove nadoknativne vrijednosti. Nadoknativa vrijednost je fer vrijednost umanjena za troškove prodaje ili upotrebna vrijednost, zavisno od toga koja je od te dvije vrijednosti veća.

Obezvrjeđenje se priznaje kao rashod tekućeg perioda, osim kada se sredstvo vodi po revalorizovanoj vrijednosti, kada se umanjenje vrijednosti tretira kao smanjenje revalorizacije rezerve.

Ako se kasnije poništi obezvrjeđenje, knjigovodstvena vrijednost sredstva se povećava do promijenjene procjene nadoknativnog iznosa, ali ne iznad knjigovodstvenog iznosa koji bi bio utvrđen da gubitak od umanjenja vrijednosti nije bio priznat u ranijim godinama. Poništenje obezvrjeđenja se prikazuje kao prihod tekućeg perioda, ukoliko sredstvo nije prikazano po revalorizovanoj vrijednosti, kada se poništenje obezvrjeđenja tretira kao povećanje revalorizacije rezerve.

Dugoročni finansijski plasmani

3.11. Dugoročni finansijski plasmani koji se kotiraju na aktivnom tržištu vrednuju se po tržišnoj vrijednosti, a plasmani koji se ne kotiraju vrednuju se po amortizacionom trošku koristeći metod efektivne kamatne stope umanjen za umanjenje vrijednosti na osnovu procjene rukovodstva o njihovoj vjerovatnoj naplativosti.

Zalihe

3.12. Zalihe se iskazuju po nabavnoj vrijednosti (cijeni koštanja), koja uključuje faktornu vrijednost dobavljača, transportne i zavisne troškove nabavke ili po neto prodajnoj vrijednosti, ukoliko je ona niža. Neto prodajna vrijednost je vrijednost po kojoj zalihe mogu biti prodane u normalnim uslovima poslovanja nakon umanjenja prodajne vrijednosti za troškove prodaje.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA**Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak**

Terećenjem ostalih rashoda vrši se ispravka vrijednosti zaliha u slučajevima kada se ocijeni da je potrebno svesti vrijednost zaliha na njihovu neto prodajnu vrijednost. Oštećene zalihe i zalihe koje po kvalitetu ne odgovaraju standardima, otpisuju se.

Potraživanja iz poslovnih odnosa

3.13. Potraživanja od kupaca i ostala potraživanja iz poslovnih odnosa se inicijalno priznaju po fer vrijednosti.

Rezervisanje za umanjenje vrijednosti se iskazuje kada postoji objektivan dokaz da Agencija neće moći da naplati sve iznose koje potražuje na osnovu prvobitnih uslova potraživanja. Značajne finansijske teškoće kupca, vjerovatnoća da će kupac otići pod stečaj ili finansijsku reorganizaciju, propust ili kašnjenje u plaćanju, smatraju se indikatorima da je umanjena vrijednost potraživanja.

Knjigovodstvena vrijednost potraživanja iz poslovnih odnosa umanjuje se preko ispravke vrijednosti, a iznos umanjenja se priznaje u bilansu uspjeha u okviru ostalih rashoda. Naknadna naplata potraživanja koje je ranije bilo ispravljeno ili otpisano priznaje se u bilansu uspjeha u okviru ostalih prihoda.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti

3.14. Gotovina i gotovinski ekvivalenti obuhvataju gotovinu u blagajni, depozite po viđenju kod poslovnih banaka i druga kratkoročna visoko likvidna ulaganja sa prvobitnim rokom dospijeca do tri mjeseca.

Obaveze prema dobavljačima

3.15. Obaveze prema dobavljačima se prikazuju po fakturnoj vrijednosti.

Obaveze po kreditima

3.16. Obaveze po kreditima se prvobitno prikazuju u iznosima primljenih sredstava, a nakon toga se iskazuju po amortizovanoj vrijednosti uz primjenu ugovorene kamatne stope koja korespondira efektivnoj kamatnoj stopi.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna sredstva

3.17. Rezervisanja se priznaju kada Agencija ima zakonsku ili ugovorenu obavezu koja je rezultat prošlih događaja i kada je vjerovatno da će doći do odliva sredstava kako bi se izmirila obaveza i kada se iznos ovih obaveza može pouzdano procijeniti.

Agencija procjenjuje mogući nepovoljni razvoj događaja kao rezultat zbivanja u prošlosti i ukoliko je vjerovatnoća da će sudski spor biti izgubljen, Agencija vrši rezervisanje kojim se u cjelosti obezbjeđuje iznos potencijalne obaveze po osnovu negativnog razrješenja sudskog spora. Potencijalne obaveze i potencijalna sredstva se ne priznaju u finansijskim izvještajima.

Pravična (fer) vrijednost

3.18. Poslovna politika Agencije je da objelodani informacije o pravičnoj vrijednosti aktive i pasive za koju postoje zvanične tržišne informacije, kada se pravična vrijednost značajno razlikuje od knjigovodstvene vrijednosti. Ne postoji dovoljno tržišnog iskustva, kao ni stabilnosti i likvidnosti kod kupovine i prodaje potraživanja i ostale finansijske aktive i pasive, pošto zvanične tržišne informacije nijesu u svakom trenutku raspoložive. Stoga, pravičnu vrijednost nije moguće pouzdano utvrditi u odsustvu aktivnog tržišta.

Rukovodstvo Agencije vrši procjenu rizika i u slučajevima kada se ocijeni da vrijednost po kojoj se imovina vodi u poslovnim knjigama neće biti realizovana, vrši ispravku vrijednosti. Po mišljenju rukovodstva Agencije, iznosi u ovim finansijskim izvještajima odražavaju vrijednost koja je u datim okolnostima najvjerodostojnija i najkorisnija za potrebe izvještavanja.

Prihod

4. Pregled ostvarenih prihoda je sledeći:

	2018.	2017.
	EUR 000	EUR 000
Prihod od EUROCONTROL-a, Brisel	3.789	3.858
Prihod od terminalnih naknada SMATSA	231	125
Prihod od naknada za izdavanje dozvole	14	15
Prihodi od projekata	-	7
Ostali prihodi	-	4
	4.034	4.009

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Troškovi materijala

5. Ove troškove čine:

	2018. EUR 000	2017. EUR 000
Troškovi kancelarijskog materijala	(20)	(27)
Troškovi ostalog materijala	(4)	(8)
Troškovi goriva	(5)	(6)
Troškovi električne energije	(9)	(9)
	(38)	(50)

Troškovi zaposlenih

6. Pregled zarada je sledeći:

	2018. EUR 000	2017. EUR 000
Troškovi neto zarada i naknade zarada	(1.093)	(1.059)
Troškovi poreza na zarade i naknade zarada	(145)	(168)
Troškovi prireza i doprinosa na zarade	(585)	(603)
Troškovi dnevnica za službena putovanja	(44)	(59)
Troškovi prevoza i smještaja na sl. putovanjima	(141)	(144)
Troškovi zimmice	(57)	-
Troškovi privremenih i povremenih poslova	(119)	(64)
Troškovi Savjeta Agencije	(75)	(13)
Troškovi pomoći zaposlenima	(20)	(4)
	(2.279)	(2.114)

Amortizacija

7. Ukupni troškovi amortizacije za 2018. godinu u iznosu od 131 hiljadu EUR-a (2017. godine 116 hiljada EUR-a), sadrže amortizaciju nekretnina, postrojenja i opreme. Amortizacija je obračunata u skladu sa Napomenom 3.9.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje - nastavak

Ostali poslovni rashodi

8. Ostale poslovne rashode čine:

	2018.	2017.
	EUR 000	EUR 000
Troškovi PTT i transporta	(42)	(57)
Troškovi zakupa	(36)	(53)
Troškovi održavanja	(13)	(23)
Troškovi reprezentacije	(33)	(34)
Troškovi pomoći	(39)	(47)
Troškovi traganja i spašavanja	(725)	(707)
Troškovi osiguranja	(19)	(13)
Troškovi platnog prometa	(19)	(19)
Troškovi kontribucije EUROCONTROL-u	(332)	(340)
Troškovi poreza na imovinu	(5)	(5)
Troškovi neproizvodnih usluga	(58)	(62)
Ostali troškovi poslovanja	(28)	(14)
	(1.349)	(1.374)

Gotovina i gotovinski ekvivalenti

9. Gotovina je prikazana kako slijedi:

	2018.	2017.
	EUR 000	EUR 000
Blagajna	-	5
Žiro račun	266	540
Devizni račun	703	178
Kreditna kartica	-	3
	969	726

Agencija za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica poslovanje obavlja preko “Crnogorske komercijalne banke” ad, Podgorica, “Atlas banke” ad, Podgorica, “Hipotekarne banke” ad, Podgorica, “Prve banke Crne Gore” ad, Podgorica i “Erste banke” ad, Podgorica.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Nekretnine, postrojenja i oprema

10. Nekretnine, postrojenja i oprema su prikazani kako slijedi:

	Građevinski objekti	Oprema	Ukupno
	EUR 000	EUR 000	EUR 000
Nabavna ili revalorizovana vrijednost			
Stanje 01. januara 2018. godine	1.261	324	1.585
Nabavke u 2018. godini	-	63	63
Rashod	-	(2)	(2)
Stanje 31. decembra 2018. godine	1.261	385	1.646
Ispravka vrijednosti			
Stanje 01. januara 2018. godine	171	154	325
Korekcija početnog stanja - zaokruživanje	(1)	-	(1)
Amortizacija 2018. godine (Napomena 7)	57	74	131
Rashod	-	(1)	(1)
Stanje 31. decembra 2018. godine	227	227	454
Sadašnja vrijednost 31. decembra 2018. godine	1.034	158	1.192
Sadašnja vrijednost 31. decembra 2017. godine	1.090	170	1.260

Potraživanja od kupaca

11. Potraživanja od kupaca se odnose na:

	2018.	2017.
	EUR 000	EUR 000
Potraživanja od EUROCONTROL-a	-	472
Potraživanja za terminalne naknade - SMATSA	806	670
Potraživanja za povraćaj stipendije	14	17
Potraživanja od državnih organa	2	-
	822	1.159

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Kratkoročni finansijski plasmani

12. Kratkoročne finansijske plasmane čine oročeni depoziti kod:

	Kamatna stopa	Datum dopijeća	2018.
	% god.		EUR 000
“Hipotekarne banke” ad, Podgorica	0,15	16.02.2019.	550
“Hipotekarne banke” ad, Podgorica	0,20	16.02.2019.	900
“Erste banke” ad, Podgorica	0,10	19.02.2019.	600
“Erste banke” ad, Podgorica	0,25	19.02.2019.	300
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,10	18.03.2019.	250
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,15	29.01.2019.	50
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,15	07.01.2019.	50
“Prve banke CG” ad, Podgorica	0,15	30.03.2019.	100
			2.800

Unaprijed plaćeni troškovi

13. Unaprijed plaćeni troškovi iznose 109 hiljada EUR-a (2017. godine 95 hiljada EUR-a) i čine ih razgraničeni troškovi kontribucije EUROCONTROL-a za prvi kvartal 2019. godine - 93 hiljade EUR-a, razgraničeni troškovi licenci - 10 hiljada EUR-a i razgraničeni troškovi osiguranja - 6 hiljada EUR-a.

Obračunati nenaplaćeni prihodi

14. Obračunate nenaplaćene prihode, u iznosu od 446 hiljada EUR-a, čine prihodi od EUROCONTROL-a za 2018. godinu koji će biti naplaćeni 2019. godine.

Državni kapital

15. Kapital Agencije, na dan 31.12.2018. godine iznosi 3.350 hiljada EUR-a (2017. godine 3.350 hiljada EUR-a) i predstavlja osnivački ulog Države Crne Gore u iznosu od 30 hiljada EUR-a i kapital nastao procjenom vrijednosti izvršene od strane ovlaštenog procjenjivača sa stanjem na dan 31.12.2014. godine u iznosu od 3.320 hiljada EUR-a.

Pregled promjena na kapitalu prikazan je u Iskazu o promjenama neto imovine (kapitala).

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO, PODGORICA

Napomene uz finansijske izvještaje – nastavak

Neraspoređeni dobitak

16. U poslovnoj 2018. godini Agencija je ostvarila dobitak u iznosu od 257 hiljada EUR-a (2017. godine 360 hiljada EUR-a).

Ukupni neraspoređeni dobitak iznosi 2.834 hiljade EUR-a.

Kratkoročne obaveze iz poslovanja

17. Ove obaveze čine:

	<u>2018.</u>	<u>2017.</u>
	<u>EUR 000</u>	<u>EUR 000</u>
Obaveze prema dobavljačima	147	110
Obaveze prema članovima Nacionalnog odbora	4	-
Obaveze za doprinose na zarade i nakn. zarada	1	1
	<u>152</u>	<u>111</u>

Obaveze prema dobavljačima se odnose na obaveze prema EUROCONTROLU, Brisel u iznosu od 127 hiljada EUR-a, ICAO, Montreal - 5 hiljada EUR-a, Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Srbije, Beograd - 2 hiljade EUR-a, "Crnogorskom telekomu", Podgorica - 3 hiljade EUR-a i ostalim dobavljačima - 10 hiljada EUR-a.

Sudski sporovi

18. Prema riječima odgovornih, protiv Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Podgorica se ne vode sudski sporovi.